

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**KUTADGU BİLİG’DE İSİM TAMLAMALARININ
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE YILDIZ KÖROĞLU

GAZİANTEP
EYLÜL 2011

**T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**KUTADGU BİLİG’DE İSİM TAMLAMALARININ
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE YILDIZ KÖROĞLU

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Murat Ceritoğlu

GAZİANTEP
EYLÜL 2011

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Kutadgu Bilig’de İsim Tamlamalarının İncelenmesi
AYŞE YILDIZ KÖROĞLU

Tez Savunma Tarihi : 09 EYLÜL 2011

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AĞIR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Ruhi ERSOY
SBE ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU (Jüri Başkanı)

_____

Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ

_____

Öğr. Gör. Dr. Ahmet ÖZPAY

_____

ABSTRACT

RESEARCH FOR NOUN PHRASES ON THE KUTADGU BILIG LITERARY OF YUSUF HAS HACIB

KÖROĞLU, Ayşe Yıldız

Master's Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Murat CERİTOĞLU

September, 2011, 93 Page

We limited our name and the naming of a problem with noun phrase varieties are indicated. At this point, the old Turkish name noun phrase organization would be correct to look at the characteristics and usage. For this purpose, which is an important trace on Kutadgu Bilig of Karahanlıca name that reflects the properties of language phrases were examined.

In this study, after explanation of the word group, the possessive noun phrase in an element of the two names and interests of the various meanings that come together and formed a group outward. symptomatic and asymptomatic name as a phrase examination of two groups of labor for noun phrases. Noun phrases elements, it follows that the genitive and possessive suffixes were examined in the historical process.

Symptomatic and asymptomatic phrase noun phrase in the form of the name should be examined in two groups provide support and justify the opinion of a floor to seat the Kutadgu Bilig 'name in the types of phrases in the sentence according to the tasks and the groups were examined used.

As a result of this study was to use the wealth of Turkish noun phrases and the old Turkish noun phrases terminology as diverse as today, terminology in use have been identified.

Key words: Noun phrases, Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib

ÖZET

YUSUF HAS HACİB'İN KUTADGU BİLİĞ ADLI ESERİNDE İSİM TAMLAMALARININ İNCELENMESİ

KÖROĞLU, Ayşe Yıldız

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU

Eylül, 2011, 93 Sayfa

Günümüz Türkçesinde isim tamlamalarının çeşitlerinin belirtilmesi ve isimlendirmesi ile ilgili bir problem vardır. Bu noktada Eski Türkçede isim tamlamalarının kuruluş ve kullanılış özelliklerine bakmak doğru olacaktır. Bu amaçla Karahanlıcanın dil özelliklerini yansıtan önemli bir eser olan *Kutadgu Bilig*'te isim tamlamaları incelenmiştir.

Bu çalışmada, kelime grubunun açıklaması yapıldıktan sonra; isim tamlamasının iki isim unsurunun iyelik ve çeşitli anlam ilgileriyle bir araya gelerek oluşturduğu bir söz grubu olduğu belirtilmiştir. İsim tamlamalarının belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak iki grupta incelenmesi görüşü benimsenmiştir. İsim tamlamasını oluşturan unsurlar, ilgi hâli ve iyelik eklerinin tarihsel süreç içerisindeki kullanılışları incelenmiştir.

İsim tamlamasının belirtili ve belirtisiz isim tamlaması şeklinde iki grupta incelenmesi gerektiği görüşüne destek sağlamak ve haklı bir zemine oturtmak üzere *Kutadgu Bilig*'te isim tamlamaları çeşitlerine, cümledeki görevlerine ve söz gruplarındaki kullanılışlarına göre incelenmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda Türkçenin isim tamlamalarını kullanma konusundaki zenginliği ve Eski Türkçede isim tamlamalarının günümüzdeki gibi çok farklı adlandırmalarla, gruplandırmalarla kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İsim tamlaması, Kutadgu Bilig,

ÖN SÖZ

İsim tamlamaları Türkçenin temel yapı birimlerindedir. Ancak rastgele birkaç dil bilgisi kitabını alıp incelediğimizde görürüz ki isim tamlamasıyla ilgili çok çeşitli adlandırmalar ve gruplandırmalar vardır. Bu farklılık zaman zaman dil bilim üzerine çalışan kişileri bile yanıltacak düzeydedir. Bu adlandırma ve gruplandırmalarda mutabık kalmak yeni kuşaklara dil kurallarını aktarmakta ve öğretmekte kolaylık sağlayacaktır.

Türkçenin matematiksel bir yapısının olduğu bilinmektedir. Türkçenin kuralları karmaşaya değil tam tersine mantıksal bir kolaylığa meyillidir. Bu çalışma ile isim tamlamaları konusundaki bu karışıklığın giderilebileceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için en uygun incelemenin dilimizin temel bir kaynağı üzerinden olacağı düşünülerek Karahanlıcanın bu önemli eseri, Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'i seçilmiştir.

Kutadgu Bilig, (1069- 1070) Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınan İslami Türk edebiyatının bilinen en büyük eseridir. 6645 beyitten oluşan manzum bir siyasetnamedir. 11. yüzyılda Türkçenin bir edebiyat dili olmasının yanında bir bilim dili olduğunun da kanıtıdır. Kelime anlamı “kutlu bilgi, saadet veren bilgi” olarak karşlanır. Ancak, bir de terimsel anlam içerir ki o da “siyaset bilgisi” anlamındadır.

Yusuf Has Hacib, Balasagun'da doğmuştur. Eserini yazmaya Balasagun'da başlamış, Kaşgar'da bitirerek Tabgaç Ulug Buğra Han'a sunmuştur. Bu hizmetine karşılık olarak Tabgaç Ulug Buğra Han kendisine “Has Hacib” (baş mabeyinci) ünvanını vermiştir.

Eser Kün Togdı, Ay Toldı, Ögdilmiş ve Odgurmuş'un konuşmaları ile yürür. Bu dört kahraman aynı zamanda dört kavramı; Kün Togdı ‘doğru yol’, Ay Toldı ‘devlet, ikbal’, Ögdilmiş ‘akıl’ ve Odgurmuş ‘akıbet’ i temsil eder.

Uygurca ile yazılan bu eserde Arapça ve Farsça kelimelerin de kullanıldığı görülmektedir. *Kutadgu Bilig*' in günümüze ulaşan üç nüshası vardır. Bunlar; Fergana, Mısır ve Herat nüshasıdır. Fergana nüshası, 14. yüzyılın ilk yarısında Arap harfleriyle istinsah edilmiş, Katanov'un asistanı A. Zeki Velidi Togan tarafından 1913 yılında Fergana'da bulunmuş ve küçük bir yazıyla tanıtılmıştır. Nüsha Taşkent'te Fergane Kütüphanesindedir. Mısır nüshası da 1374'ten önce Kıpçak Türk kumandan İzzeddin Aydemir adına Arap harfleriyle istinsah edilmiştir. Kahire'de Mısır Devlet Kütüphanesindedir. Herat nüshası 1439'da Uygurca ile yazılmıştır. Osmanlı tarihçisi Hammer 18. Yüzyılın sonlarında eseri bulup Viyana'ya götürmüştür. Bu nüsha hâlen Viyana'da Avusturya Devlet Kütüphanesindedir.

Her bir kelimesinde bile derin bir anlamın yattığına inandığımız bu eserde isim tamlamalarını incelemek zor ama öğretici ve zevkliydi. Her aşamasında yardımını ve desteğini esirgemeyerek tezimin olgunlaşmasında büyük emeği geçen ve tezimi sabırla değerlendiren danışman hocam, Sayın Yrd. Doç. Dr. Murat CERİTOĞLU'na yardımlarından ve rehberliğinden dolayı teşekkür ediyorum.

Eylül 2011
Ayşe Yıldız KÖROĞLU

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ABSTRACT	i
ÖZET	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
1. GİRİŞ	1
1.1. KELİME GRUBU	1
1.2. İSİM TAMLAMASI	2
1.3. BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI	5
1.4. BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI	8
1.5. İSİM TAMLAMASININ KURULUŞUNDA GÖREV YAPAN BİÇİM BİRİMLER	11
1.5.1. İlgî Hâli – Tamlayan Eki	11
1.5.2. İyelik Ekleri – Tamlanan Ekleri	14
2. KAYNAK ÖZETLERİ	20
3. MATERYAL VE YÖNTEM	23
3.1. MATERYAL	23
3.2. YÖNTEM	23
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	25
4.1. YAPI BAKIMINDAN İSİM TAMLAMASI	25
4.1.1. Belirtili İsim Tamlaması	25
4.1.1.1. Tamlayanı “Ø” olan belirtili isim tamlamaları	25
4.1.1.1.1. Tamlayanı “Ø” + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları	25
4.1.1.2. Tamlayanı tek söz olan belirtili isim tamlamaları	26
4.1.1.2.1. Tamlayanı zamir olan belirtili isim tamlamaları	26
4.1.1.2.1.1. Tamlayanı zamir+tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları	26
4.1.1.2.1.2. Tamlayanı zamir + tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları	29
4.1.1.2.2. Tamlayanı isim olan belirtili isim tamlamaları	30

4.1.1.2.2.1. Tamlayanı isim + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları	30
4.1.1.2.2.1.1. Tamlayanı isim + tamlananı tek isim olan belirtili isim tamlamaları	30
4.1.1.2.3. Tamlayanı isim tamlaması olan belirtili isim tamlamaları	31
4.1.1.2.3.1. Tamlayanı isim tamlaması + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları	31
4.1.1.2.4. Tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları	31
4.1.1.2.4.1. Tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları	31
4.1.1.2.4.2. Tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamaları	32
4.1.1.2.4.3. Tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları	32
4.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması	32
4.1.2.1. Tamlayanı isim olan belirtisiz isim tamlamaları	33
4.1.2.1.1. Tamlayanı isim + tamlananı isim olan belirtisiz isim tamlamaları	33
4.1.2.2. Tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtisiz isim tamlamaları	51
4.1.2.2.1. Tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim olan belirtisiz isim tamlamaları	51
4.2. İSİM TAMLAMASININ SÖZ DİZİMİNDE KULLANILMASI	52
4.2.1. İsim Tamlamalarının Cümle Ögesi Olarak Kullanılışları	52
4.2.1.1. Belirtili isim tamlamasının cümlede kullanılışları	52
4.2.1.1.1. Belirtili isim tamlamasının özne olarak kullanılması	53
4.2.1.1.2. Belirtili isim tamlamasının yüklem olarak kullanılması	55
4.2.1.1.3. Belirtili isim tamlamasının nesne olarak kullanılması	56
4.2.1.1.3.1. Belirtili isim tamlamasının belirtili nesne olarak kullanılması	56
4.2.1.1.3.2. Belirtili isim tamlamasının belirtisiz nesne olarak kullanılması	57
4.2.1.1.3.3. Belirtili isim tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanılması	57
4.2.1.1.3.4. Belirtili isim tamlamasının zarf tümleci olarak kullanılması	58
4.2.1.1.3.5. Belirtili isim tamlamasının belirtisiz nesne olarak kullanılması	
4.2.1.2. Belirtisiz isim tamlamasının cümlede kullanılışları	58
4.2.1.2.1. Belirtisiz isim tamlamasının özne olarak kullanılması	58
4.2.1.2.2. Belirtisiz isim tamlamasının yüklem olarak kullanılması	67
4.2.1.2.3. Belirtisiz isim tamlamasının nesne olarak kullanılması	69
4.2.1.2.3.1. Belirtisiz isim tamlamasının belirtili nesne olarak kullanılması	69
4.2.1.2.3.2. Belirtisiz isim tamlamasının belirtisiz nesne olarak kullanılması	72
4.2.1.2.4. Belirtisiz isim tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanılması	77
4.2.1.2.5. Belirtisiz isim tamlamasının zarf tümleci olarak kullanılması	79
4.2.2. İsim Tamlamasının Diğer Söz Gruplarında Kullanılışları	80

4.2.2.1. Belirtili isim tamlamasının diğer söz gruplarında kullanılışları	80
4.2.2.1.1. Belirtili isim tamlamasının zarf fiil grubunda kullanılması	80
4.2.2.1.2. Belirtili isim tamlamasının edat grubunda kullanılması	80
4.2.2.1.3. Belirtili isim tamlamasının deyimde kullanılması	81
4.2.2.2. Belirtisiz isim tamlamasının diğer söz gruplarında kullanılışları	81
4.2.2.2.1. Belirtisiz isim tamlamasının sıfat fiil grubunda kullanılması	81
4.2.2.2.2. Belirtisiz isim tamlamasının isim fiil grubunda kullanılması	81
4.2.2.2.3. Belirtisiz isim tamlamasının edat grubunda kullanılması	82
4.2.2.2.4. Belirtisiz isim tamlamasının ünlem grubunda kullanılması	82
4.2.2.2.5. Belirtisiz isim tamlamasının deyimde kullanılması	84
SONUÇ	85
KAYNAKLAR	90
ÖZGEÇMİŞ	93

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. KELİME GRUBU

Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir hareketi, olguyu, durumu karşılamak için belirli kurallar içinde bir araya getirilen yapı ve anlam bütünlüğü taşıyan kelime topluluğuna veya cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden fazla kelimenin yan yana getirilmesine kelime grubu denir. Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketler kelime gruplarıyla karşılanır. Örnek: öğrenci konseyi, kumanda aleti, evdeki hesap, soğuk su gibi.

Kelime grupları birden fazla kelimedenden oluşmakta, ancak cümle içerisinde tek bir kelime gibi görev yapmaktadır. Örnek: **Erik ağacının dalları** neredeyse yere değiyordu. Tamlayanı belirtisiz isim tamlamasından oluşmuş bu belirtili isim tamlaması cümlede özne göreviyle kullanılmıştır.

Kelime gruplarında iki öge bulunmaktadır. Asıl öge ve yardımcı öge. Yardımcı öge önce, asıl öge sonra gelir. Örnek: **Toz bulutları** gökyüzünü kaplamıştı. Bu tamlamada “bulutlar” asıl öge, “toz “ yardımcı ögedir.

Türkçe, kelime gruplarının kullanılışı açısından zengindir. İsim tamlamaları, sıfat tamlaması, ikilemeler, fiilimsi grupları, bağlama grupları, seslenme grubu gibi.

Türkçe dil bilgisinde isim tamlamalarında karmaşık olmayan ve isim tamlamalarına çeşitlilik içinde bakmayan bir sınıflandırma ve adlandırmaya yardımcı olabilmek üzere Türkçenin ana kaynaklarından birisi olan *Kutadgu Bilig*'de isim tamlamalarının kullanılışını incelemek faydalı olacağı düşüncesi taşınmaktadır.

Ancak daha önce bazı dil bilimcilerin isim tamlaması ile ilgili görüş ve yaklaşımlarını inceleyip Eski Türkçe Dönemi olarak adlandırdığımız dönemin,

Karahanlıca Döneminin gramer özelliklerini, ek kullanışlarını incelemek yerinde olacaktır.

1.2. İSİM TAMLAMASI

Bir varlığı veya kavramı karşılamak ya da adlandırmak üzere kullandığımız sözlere “*isim*” diyoruz. Bazen bir varlığı veya kavramı karşılamaya bir tek isim yeterli gelmez birden fazla isme ihtiyaç duyulur. Bu şekilde bir araya gelen isimler “*isim tamlamasını*” oluşturmaktadır. Türkçeye ilgili olarak yapılan dil bilgisi çalışmalarında genel yaklaşım yukarıdaki bilgi doğrultusunda olmasına rağmen isim tamlamalarının çeşitlerinin belirlenmesinde ya da adlandırılmasında bazı görüş ve yaklaşım farklılıklarının bulunduğu görülmektedir. Bu, dil bilgisinin problemlerinden biridir. Farklı adlandırmalar ve görüşler incelenip değerlendirilerek ortak noktalara ve belki de herkesin kabul edebileceği ortak isimlendirmelere ulaşmak mümkündür. Türkçenin matematiksel bir yapıya sahip olması bunu mümkün kılmaktadır

Muharrem Ergin iyelik grubu ve isim tamlamasını bir arada ele alır ve şöyle tanımlar:

”Bu grup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bir ismin manasının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır. Bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait bulunduğunu veya bir nesnenin başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için bu kelime grubuna başvurulur. Grubu meydana getiren iki isim unsurundan biri tamlayan, biri tamlanan unsurdur. Tamlayan önce tamlanan sonra gelir. İki unsur iyelik sistemiyle birbirine bağlanır ve grubun temelini iyelik ifadesi teşkil eder. Bu grup, ekli bir birleşmedir. Tamlanan unsur daima iyelik eki taşır. Tamlayan unsur ise daima genitif hâlinde bulunur fakat bu genitif bazen ekli bazen eksiz olur...” (Ergin, 1980: 381,382).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılmaktadır ki, her iki unsuru da isimden oluşan iyelik grubu isim tamlaması adını almaktadır. Öyleyse isim tamlamasına iyelik grubu, iyelik grubuna da isim tamlaması denilebilir.

Doğan Aksan, Sevgi Özel, Neşe Atabay ve İbrahim Kutluk Sözcük Türleri adlı eserde isim tamlamasını şöyle tanımlıyor ve gruplandırıyorlar:

”Adın başka bir adla kurduğu öbeğe tamlama diyoruz. Tamlamada temel öge tamlanan, belirtilen, anlamı tamamlanan, nitelenen, amaç alınan addır ve belirtili ya da belirtisiz

tamlamada iyelik ekini alır. Tamlayan da tamlamanın anlamını bütünleyen yardımcı sözcüktür.” (Aksan vd. 1983: 52).

Görüldüğü gibi, isim tamlaması Doğan Aksan, Sevgi Özel, Neşe Atabay ve İbrahim Kutluk tarafından da iyelik anlamı vurgulanarak tanımlanmıştır.

Haydar Ediskun’ un isim tamlamaları ile ilgili tanım ve gruplandırması ise şu şekildedir:

” İki isim arasında iyelik ilgisi kurmak amacıyla oluşturulan takıma isim takımı denir. İsim takımlarında yardımcı, tamamlayıcı öğeye, yani birinci isme belirten ya da tamlayan; ana öğeye yani ikinci isme belirten ya da tamlanan denir ” (Ediskun, 1992: 114).

Haydar Ediskun, isim tamlaması için isim takımı isimlendirmesini kullanmakta ancak tanımlamasını yaparken diğerlerinden farklı bir tanımlama yapmamaktadır

Tahir Nejat Gencan, Ad Tümlemesi genel başlığı altında isim tamlamalarını ad takımı olarak adlandırmakta ve gruplandırmaktadır: “Adlar tümcede özne, nesne, tümleş oldukları gibi başka sözcükleri de tümler. Ad, adı tümleyince ad takımı olur.”(Gencan, 1979: 158).

Tahsin Banguoğlu da isim tamlamalarını şu şekilde tanımlayıp gruplandırıyor:

“...kimin veya kim hâlindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan kelime öbeğine ad takımı deriz... Bir ad takımında belirten yalın veya katılma hâlindeki birinci ad, belirtilen ise iyelik eki almış olan ikinci addır. Ör. Ev kapısı, Ali’nin köpeği” (Banguoğlu, 2000: 331).

Tahsin Banguoğlu Eski Türkçede isim tamlamasının nasıl kullanıldığını da örneklendiriyor. Buna göre: ”Eski Türkçede katılma hâli daha çok kim hâli ile verildiğinden ad takımı da daha çok katılanın yalın hâliyle (uçmak yolu, taglar başı...) nadir olarak kimin hâliyle (Türk budunun...) kurulmaktadır. (Banguoğlu, 2000: 331).

Leyla Karahan isim tamlamasını şöyle tanımlamaktadır:

“İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim unsuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır. Ör. ”Ovanın yeşili, bizim sesimiz, köhne Üsküdar’ın dost ışıkları “ (Karahan, 2004: 42).

Süer Eker’ in isim tamlamaları ile ilgili tanımlaması “Ad tamlaması, iyelik bağlantısı ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok addan oluşan tamlamadır. Bu nedenle ad

tamlamalarına iyelik grubu adı da verilir...” (Eker, 2006: 462), şeklindedir. Leyla Karahan da Süer Eker de isim tamlamasında iyelik ekinin görev ve anlamına vurgu yapmaktadır.

Günay Karaağaç da Türkçenin Söz Dizimi adlı kitabında isim tamlamasını, ”Bir ismin bir başka isimle ilişkilendirildiği söz öbeğidir...” (Karaağaç, 2009: 172), şeklinde tanımlamaktadır.

M. Kaya Bilgegil’in isim tamlaması tanımlaması, “Birden fazla ismin; iyelik (=aitlik), tahsis, tür, cins ve özellik ifade etmek üzere bir araya gelmesinden hasil olan birleşik sözlere, isim tamlaması denir. (Bilgegil, 2009:116, 117), şeklindedir.

H. İbrahim Delice, Türkçenin Söz Dizimi adlı kitabında isim tamlamasını şöyle tanımlayıp açıklamaktadır:

“Eskilerin terkip-i izafi diye tanımladıkları iyelik, tahsis, tür, cins bildirmek amacıyla iki veya daha çok isimden kurulan yüklemsiz söz dizimidir. İsim tamlaması yerine bağlam takımı, izafet, isim takımı, ad takımı, aidlik ilgisi, ad tamlaması, ad tümlemesi gibi terimler de kullanılmıştır.” (Delice, 2007: 98).

Zeynep Korkmaz, isim tamlamasını şu şekilde açıklıyor:

“Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar. Burada birinci ad, tamlayan; ikinci ad, tamlanan niteliğindedir. Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına göre tamlamalar çeşitlenir.” (Korkmaz, 2007: 270).

Farklı dil bilimcilerin yaptığı isim tamlaması tanımlamalarının bazı ortak özellikleri vurguladığı görülmektedir. Bunlar:

1. İsim tamlaması iki isim unsurunun oluşturduğu bir kelime grubudur.
2. İki isim arasında çoğunlukla iyelik ilgisi vardır.
3. İsim tamlaması tamlayan ve tamlanan unsurlardan oluşur. 1. unsur tamlayan, 2. unsur tamlanandır.
4. İki isim arasında bir anlam ilgisi bulunmaktadır.

Bu çalışmadan elde edebileceğimiz ayrılan bazı özellikler de şunlardır:

1. İyelik ekliyle kurulmuş tamlamalar her zaman iyelik bildirmez; özellik, isimlendirme ve benzerlik de bildirebilir. Örnek: **Sonbahar mevsimi**

(mevsimin özelliği veya ismi), **Atatürk Caddesi** (caddenin ismi), **kuş gribi** (gribin özelliği).

- İsim tamlamalarında birinci öge daima **tamlayan** (asıl öge), ikinci öge de daima **tamlanan** (yardımcı öge) değildir. Örnek: **Kuş gribi**, tamlamasında asıl öge “kuş” değil “grip”tir.

Sonuç olarak, isim tamlaması aynı zamanda bir iyelik grubudur diye düşünmek de mümkündür. Çünkü her isim tamlaması aynı zamanda iyelik ekleriyle kurulan bir iyelik grubudur. İsim tamlaması tamlayan ve tamlanan unsurlardan oluşur; iyelik, özellik, isimlendirme veya benzerlik bildirir. Tamlamayı oluşturan isimler arasında bir anlam ilişkisi bulunur. Bunlara göre isim tamlamasının şöyle bir tanımını yapmak mümkündür: “Bir ismin başka bir isimle iyelik ve anlam (benzerlik, özellik, isimlendirme) ilgisiyle kurduğu kelime grubuna isim tamlaması” denir.

1.3. BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI

Muharrem Ergin belirtili isim tamlamasını, “...Tamlayanı ekli olan isim tamlamasına belirli isim tamlaması denir” (Ergin, 1980:383), şeklinde tanımlamaktadır.

Doğan Aksan, Sevgi Özel, Neşe Atabay ve İbrahim Kutluk Sözcük Türleri adlı eserde belirtili isim tamlamasını tamlayanın da tamlananın da ek aldığı bir tamlama olarak belirtmekte ve belirtili isim tamlamasında sınırlı, kesin ve belirli bir kavram bağlantısı olduğunu vurgulamaktadırlar.

“Belirtili tamlamada, tamlayan da tamlanan da ek alır. Belirtili ad tamlamasında sınırlı, kesin ve belirli bir kavram bağlantısı vardır. Bu tür tamlamada tamlayan –in, tamlanan 3. kişi iyelik eki –i, ekini almaktadır... ‘Kocabağlar’ın zeytinliğinin alt başında gene Kocabağlar’ın sekiz dönümlük sebze bahçesi vardır.’ Tamlayanı kişi adılı olan belirtili tamlamalar da vardır: ‘benim kitabım’ gibi” (Aksan vd, 1983: 53)

Haydar Ediskun belirtili isim tamlamasını şu şekilde tanımlamaktadır:

”Belirtili isim takımı, belirteni söz söyleyen ve dinleyence bilinen ve belirteni ile belirtileni arasında geçici bir ilgi bulunan takımdır. Bu takımda belirtenin eki –in; belirtilenin eki ise –i’dir. Her iki ek de ünlüler uyumuna bağlıdır: Kız-ın eldiven-i (kız, söz söyleyen ve dinleyence bilinen bir kız’dır. Eldiven, belirli ve bilinen bir kızdır. Kız ile eldiven arasındaki ilgi geçicidir; çünkü eldiveni bu kıza olduğu sürece düşünebiliyoruz)” (Ediskun, 1992: 114).

Tahsin Banguoğlu belirtili isim tamlamasını belirli ad takımı olarak adlandırmaktadır:

“Bir belirli ad takımında her iki kelimeye gelen ekler, katılma hâli ve iyelik ekleri ait olma (appaeteance) anlatımında olup bu kavram tekrarlanmış olmaktadır. Gerçekten kuş-un yuva şekli bu iki ad arasında ait olma anlamını kurabilecekken katkı alanının, ikinci adın sonuna da öncülü katılan, birinci ad olan bir iyelik zamiri (kuş-un yuva-sı) getiriyoruz. Türkçeye mahsus daha sıkı bir bağlantıya sahip ve çok yaygın bir belirtme öbeği olan bu ad takımı kalıbını Batı dillerinden tarifler ve terimler tam karşılamaz, tamlama, tamlayan, tamlanan gibi.” (Banguoğlu, 2000: 331).

Leyla Karahan, Türkçenin Söz Dizimi adlı kitabında belirtili isim tamlamasını:

“Birinci unsur ilgi hâli eki taşıyan isim tamlaması belirtili isim tamlamasıdır: Çiçeğin (ty) / kokusu (tn), kuşun (ty) / sesi (tn) tamlamalarında tamlayan belirli bir nesneyi göstermektedir. Bu tamlamada birinci unsur belirtme görevi yapar. Belirtili isim tamlamasında tamlayanla tamlanan arasında ekle sağlanan geçici bir ilişki kurulmuştur” (Karahan, 2004: 42).

şeklinde tanımlamakta ve tamlayanla tamlanan arasında kurulan geçici ilişkiden söz etmektedir. Karahan’a göre bu geçici ilişki ekle sağlanmaktadır.

H.İbrahim Delice Türkçe Söz Dizimi adlı kitabında belirtili isim tamlamasını şöyle tanımlamaktadır:

“Tamlayanı ilgi hâli eki ile kurulan isim tamlamalarıdır (kapının / kolu), (ağacın / dalı), (kitabın / rengi) gibi Belirtili isim tamlamasında ilgi hâli eki yerine (liseyi bitiren öğrencilerden /çoğu) örneğinde olduğu gibi uzaklaşma eki de kullanılabilir.” (Delice, 2007: 102).

H.İbrahim Delice, ilgi hâli yerine uzaklaşma ekinin de kullanılabildiğini ifade etmektedir.

Günay Karaağaç belirtili isim tamlamasını şu şekilde tanımlıyor:

“Hem tamlayanın hem de tamlananın ek aldığı ve iki ismin ilişkilendirme yoluyla oluşturduğu söz öbeğine belirtili isim tamlaması denir. Tamlayan öge ilgi hâli (-ın / -nın) ekini alarak ikinci isme bağlanır. Tamlanan öge de, ikinci bir ilişkilendirici olarak, iyelik (-ı, -sı/-lar) ekini alır. (İsim + ilgi hâli eki) + (isim + iyelik eki) ala dağın tepesi, evin kapısı, okulun yolu, kapının kolu, sarp kayanın sivri ucu (Karaağaç, 2009: 172).

Zeynep Korkmaz’ın belirtili isim tamlaması ile ilgili saptamaları şöyledir:

“Belirtili ad tamlaması, tamlayan adın sonuna ilgi durumu eki, tamlanan adın sonuna da üçüncü şahıs iyelik eki getirilerek yapılan tamlama türüdür. Tamlayan ad, ilgi durumu eki aldığı için belirtili ad tamlaması adını alan bu birleşimde, iki ad arasında belirli kesin bir anlam bağlantısı vardır. Ancak, bu bağlantı sürekli değil, geçicidir: anaların anası, başarının sırrı gibi. (Korkmaz, 2007: 271).

Tahir Nejat Gencan, belirtili isim tamlamasını birinci türlü ad takımı olarak adlandırıyor ve şu şekilde tanımlıyor:

“Sevim’in eli, ağacın dalı, Ülkü’nün iğnesi, Erdem’in kuzusu sözcüklerin ikisi de takı alıyor:

- a) İki ad arasında iyelik ilgisi ile kurulan bu takımlarda tümleyici takısı **-in** tümlenen takısı **-i’** dir.
- b) Takıların ikisinde de **-i’ler** ünlüler uyumuna göre değişerek **:-in, -in, -un, -ün; -i, -ı, -u, -ü,** olur. (Gencan, 1979: 158).

Süer Eker de belirtili isim tamlamasını 1’inci tip ad tamlaması olarak adlandırıyor ve şunları belirtiyor:

“1’inci Tip Ad Tamlamaları: Ty1 + Tn1 (Belirtili ad tamlaması) Belirtili ad tamlaması (definite possessive compound) tamlayanı adın işaret ettiği nesneyi belirgin hâle getiren ilgi durumu eki (-in/-nin); tamlananı tekil üçüncü kişi iyelik eki (-İ/-si)alan dolayısıyla belirti eki taşıyan ad tamlamasıdır.

Tamlayan +ilgi durumu eki

tamlanan +iyelik eki

Dil - in

güc(ç) – ü

1999 doğumlu aday-in

nüfus cüzdan-ı” (Eker, 2006: 463)

Belirtili isim tamlaması ile ilgili ortak yaklaşımları şöyle ifade edebiliriz:

Belirtili isim tamlaması tamlayan ve tamlananın ek alarak oluşturduğu tamlama çeşitlidir. Tamlayan eki **-in**; tamlanan eki **-i’** dir. Her iki ek de ses uyumuna göre değişerek: **-in, -in, -un, -ün, -nın, -nin, -nun, -nün; -ı, -i, -u, -ü, -sı, -si, -su, -sü** hâlini alır. Zamirlerle kurulan tamlamalarda tamlayan ekleri:

1. Teklik **-m**, 2. Teklik **-n**, 3. Teklik **-ı, -i, -u, -ü; -sı, -si, -su, -sü,**

1. Çokluk **-mız, -miz, -muz, -müz,** 2. Çokluk **-nız, -niz, -nuz, -nüz,** 3. Çokluk **-ları, -leri,** şeklindedir.

Belirtli ad tamlamasında araya başka sözcükler girebilir. Örnek: *Gazetelerin iç karartan haberleri*. Zamirlerle kurulan tamlamalarda tamlayan kullanılmayabilir. Örnek: *Kitabımı verir misiniz?*

Sonuç olarak, belirtli isim tamlamasında belirgin hâle getirilmiş bir iyelik anlamı vardır. Birden fazla isim birbiriyle çeşitli anlam ilgileri kurar. Belirtli isim tamlamasının tanımı şu şekilde yapılabilir: Tamlayanı ve tamlananı ekli, tamlayanı belirgin hâle getirilmiş isimler arasında çeşitli anlam ilgileri kuran isim tamlamasına belirtli isim tamlaması denir.

1.4. BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI

Muharrem Ergin belirtisiz isim tamlamasını şöyle tanımlamıştır: “Tamlayanı eksiz olan isim tamlamasına da belirsiz isim tamlaması denir.” (Ergin, 1980: 383).

Günay Karaağaç belirtisiz isim tamlamasını şöyle açıklıyor:

“Tamlayanın eksiz ilgi hâli çekiminde olduğu, tamlananın iyelik (-ı /-sı –ları) eki aldığı söz öbeğine belirtisiz isim tamlaması denir. Bu iki isim arasındaki ilişkiyi, tamlanan ögenin aldığı iyelik eki sağlar. İşlevi geriye doğru olan bu ek, öbeğin oluşması için gereken ögedir. İyelik çekiminin ilgi hâli çekimi gibi sahiplik ve ilişki bildiriyor olması Türkçeye bu imkanı sunmaktadır. Ev kapısı, okul yolu, ayak takımı, biber dolması” (Karaağaç, 2009: 172).

Süer Eker, belirtisiz isim tamlamasını şu şekilde isimlendirip tanımlıyor:

“2.Tip Ad Tamlamaları: Ty0 + Tn1 (Belirtisiz ad tamlaması)

Ör: Çoban kızı

Belirtisiz ad tamlaması (indefinite –qualifying-compound), tamlayanı eksiz yalın durumda bulunan; tamlananı teklik üçüncü kişi iyelik eki alan, yani belirti eki bulunmayan ad tamlamasıdır... Tamlayan Tamlanan+iyelik eki

Öğrenci derneğ(k) –i” (Eker. 2006: 463)

Tahir Nejat Gencan, belirtisiz isim tamlaması için ikinci türlü ad takımı ifadesini kullanıyor ve şu açıklamalarda bulunuyor:

“Ders aracı, yaz günü, okul müdürü, Ankara armudu, Türk yurdu. Sözcüklerden yalnız biri, yalnız tümlenen takı alıyor. İkinci türlü ad takımları, tümleyici takısı bulunmadığı için I. türlü ad takımlarına göre geniş sınırlı olur, genel olarak bir belirtisizlik ayırtısı taşır ve çeşitli anlamlarda kullanılır” (Gencan, 1979: 160).

Doğan Aksan, NeŒe Atabay, İbrahim Kutluk, Sevgi Özel, Sözcük Türleri adlı eserde belirtisiz tamlamayı Œöyle açıklamaktadırlar:

“Bu tamlamada yalnız tamlanan ek alır. Tamlayan ek almaz, yalın durumdadır. Tamlananı da 3. kiŒi iyelik ekini alır. Tamlanana gelen bu iyelik eki ünlü ya da ünsüzle biten sözcüklere göre deđiŒik biçimlere girmektedir. Tamlanan ünlü ile biten bir sözcükse –si, –sı, –su, –sü, ünsüzle biten bir sözcükse –ı, –i, –ü, –u, eklerini alır. Ör: beŒik baŒlarına... borç korkusu... temmuz sıcakları... Türk Dil Kurumu...” (Aksan vd, 1983: 54).

Zeynep Korkmaz, belirtisiz isim tamlamasını Œöyle açıklıyor:

“Bu tamlama türünde adından da anlaşılacağı üzere, tamlayan ad eksiz yani yalın durumdadır. Yalnız tamlanan ad üçüncü Œahıs iyelik eki almıŒtır. Belirtisiz ad tamlamalarında tamlayanın tamlanana bağlılığı belirsiz fakat süreklidir. Anlamca da tamlananın ayrılmaz bir parçasıdır. Bundan dolayı tamlananın iki ögesi arasına bir baŒka gramer ögesi giremez. Bu niteliği dolayısıyla belirtisiz ad tamlamaları dilimizde çeŒitli adlar; özellikle tür, alet, aygıt, makam, kuruluş, görev adı olan birleŒik adlar, benzetme vb.özellikli daha baŒka adlar kurmaya elveriŒlidir. Ör: Antep fıstığı, devlet adamı, dikiŒ makinası, edebiyat öğretmeni, erkek ruhu gibi (Korkmaz, 2007: 272).

Leyla Karahan belirtisiz isim tamlamasını Œöyle tanımlamaktadır. ”Birinci unsurunda ilgi hâli eki bulunmayan isim tamlaması, belirtisiz isim tamlamasıdır. Ör: “oban çeŒmesi, hayal iklimleri , AŒık Kerem devri “ (Karahan, 2004: 42).

Tahsin Banguoğlu belirtisiz isim tamlamasını belirsiz ad takımı olarak adlandırıyor ve Œöyle açıklıyor: ” Kim hâlinde bir katılan ad ile iyelik eki getirilmiŒ bir katkıalan addan oluŒmuŒ ad takımına belirsiz ad takımı adını veriyoruz: ev bahçesi, at kuyruğu, ceviz kabuğu gibi” (Banguoğlu, 2000: 331).

Haydar Ediskun isim tamlamasını isim takımı olarak adlandırıyor ve belirtisiz isim tamlamasını Œöyle açıklıyor:

“Belirteni söz söyleyen ve dinleyence belirli olmayan ve belirteni ile belirtileni arasında sürekli bir bağ bulunan takımdır. Belirten, ek almaz; belirtilen –i ekini alır. Bu ek, ses uyumuna bağlıdır: Ev duvar-ı (ev söz söyleyen ve dinleyence belirli olmayan bir evdir; bir ev cinsidir. Ev ile duvar arasındaki bağ süreklidir; çünkü ev cins ismi olduğuna ve her evin de duvarı bulunduğuna göre, ev ile duvar arasındaki bağ sürekli olarak kalacaktır.” (Ediskun, 1992: 115).

Belirtisiz isim tamlaması ile ilgili Œu saptamalarda bulunabiliriz:

1. Tamlayanı eksiz ilgi hâlinde tamlananı iyelik ekini almıŒ tamlamadır.

2. Tamlayanı ilgi hâli eki almayan isim tamlamasıdır.
3. Belirtisiz isim tamlamasında araya başka ögeler girmez.
4. Belirtisiz isim tamlamalarının sınırları belirtili isim tamlamalarına göre daha geniştir.
5. Belirtisiz isim tamlamasında genel bir belirsizlik anlamı vardır.

Sonuç olarak belirtisiz isim tamlamasının tanımını şöyle yapabiliriz: Tamlayanı eksiz ilgi hâlinde, tamlananı iyelik ekli isim tamlamasına belirtisiz isim tamlaması denir.

İsim tamlamalarını üçüncü bir grupta zincirleme isim tamlaması olarak değerlendiren dil bilimciler de var. Biz, zincirleme isim tamlamasını ayrı bir tamlama çeşiti olarak görmüyoruz. Aşağıdaki görüşler bizim yaklaşımımızı desteklemektedir.

Haydar Ediskun zincirleme isim tamlamasını şöyle tanımlıyor: Zincirleme isim takımı ya belirteni ya belirtileni ya da her ikisi birden birer isim takımı olan takımdır. Örneğin: ” Nuri'nin kızkardeşinin sokak elbisesi “ (Ediskun, 1992:116).

Tahir Nejat Gencan, zincirleme isim tamlamasını şöyle tanımlıyor: ”Şehrin sokaklarının temizliği, çocuk kitapları sergisi... örneklerinde görülüyor ki :

- a) Her takım bir ad sayılıyor ve başka bir ada tümleyici oluyor.
- b) Böylece ikileşen tümeleme de bir başka ada tümleyici oluyor.”¹⁰ (Gencan, 1979: 163).

Tahsin Banguoğlu zincirleme isim tamlamasını ayrı bir çeşit olarak ele almayıp ad takımının zincirlemesi olarak değerlendiriyor: “Bunlardan kimin hâlinde olanlar yeniden ‘nesi’sorusunu açarlar ve bir sahip olunanı, tabi olanı, kapsananı gerektirirler. Bunun cevabını katılanı

bir ad takımı olan üç hadli adtakımları verir: Hasan’ın kaynının amcası, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı gibi “ (Banguoğlu, 2000: 331).

Leyla Karahan isim tamlamasını sadece belirtili ve belirtisiz tamlama olarak gruplandırıyor. Takısız tamlamayı bir isim tamlaması türü olarak görmediği gibi zincirleme tamlamayı ayrı bir tamlama türü olarak değil belirtili isim tamlamasının bir özelliği olarak değerlendiriyor: ”isim tamlamasının tamlayan unsuru da belirtili isim tamlaması olabilir. Böyle bir yapıda üç isim olduğu düşünülmemelidir. Ör; “elbisenin yakasının düğmesi...” (Karahan, 2004: 42).

Sonuç olarak:

1. İsim tamlamalarının oluşumları yönünden birbirine benzeyenlerini farklı isimlerle adlandırmak karışıklık yaratmaktadır.
2. Zincirleme isim tamlaması kuruluş ve şekil itibariyle belirtili isim tamlaması ile aynıdır.
3. Farkı tamlayan ya da tamlanan kısmının isim tamlamasından oluşmuş olmasıdır.
4. İsim tamlamaları, belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak iki çeşittir.

1.5. İSİM TAMLAMASININ KURULUŞUNDA GÖREV YAPAN BİÇİM BİRİMLER

1.5.1. İlgî Hâli

İsim tamlamasının kuruluşunda görev yapan biçim birimlerin ilki ilgi hâlidir. İlgî hâli ismin başka bir isimle bağlantısı olduğunu gösterir. İlgî hâli, isim ya da isim görevindeki kelimelere getirilerek başka bir isimle anlamca birbirini tamamlar ve isim tamlamasını kurar. Bu, anlamca birbirini tamamlama bir kelimenin taşıdığı anlamın başka bir anlama bağlanması şeklinde olur. Bu durumdaki isimler sahip olanı, bağlı olanı gösterirler. Bir isim ilişkili olduğu başka bir isme ya ilgi hâli eki almadan eksiz ya da ilgi hâli eki alarak ekli ilgi hâli şekliyle kullanılır.

İlgî hâli eki, ismi isme bağlayan bir durum ekidir. Yani ismin hâllerinden biridir.

Tahsin Banguoğlu, ilgi hâlini ismin hâllerinden biri olarak değerlendirip “katılma hâli, kimin hâli” olarak adlandırıyor ve şöyle açıklıyor: “Bu hâldeki adlar sahip olanı, tabi olanı. Kapsayanı gösterirler ve bir sahip olanı, tabi olanı, kapsananı gerektirirler.” (Banguoğlu, 2000: 328).

Muharrem Ergin ilgi hâlini, ismi isme bağlayan ikinci derecede bir hâl eki olarak değerlendiriyor ve şöyle açıklıyor:

“Bu ek dediğimiz gibi, ismi genitif hâline sokan ektir. Bir isim tabi olduğu başka bir isme genitif hâlinde bağlanır. Bunun için isim ya genitif eki almadan eksiz genitif şeklinde bulunur veya genitif eki alarak ekli genitif şekline girer.” (Ergin, 1980: 229).

Günay Karaağaç, “İlgî hâli ismin başka bir isimle ilişkisi olduğunu ifade eden hâlidir.” diye tanımlıyor ve ilgi hâlini ismin hâllerinden biri olarak değerlendiriyor.

Günay Karaağaç, ilgi hâlinin kullanımını maddelendirerek net ve açık bir bilgilendirmeyi,

“ilgi” hâlinin kullanımı:

- a. Sahiplik, aitlik veya yakın ilişki ifadesinde iyelik ekiyle aynı işlevi görür: Çobanın köpeği
- b. Bir olma veya yapmanın öznesini bildirmede, özne hâlidir: Atının yürüyüşü...
- c. Bir hareketin nesnesini bildirmede nesne hâlidir: Rüyanın yorumu...
- d. İlişkiyi ve sahipliği bildiren yüklemi oluşturur: Bu kitap Uğur’undur..
- e. Yalnızca ilişkiye işaret eden ilişki hâli kurar: Ali’nin ev... (Karaağaç, 2000: 62), şeklinde yapmaktadır.

İlgi hâli eki birlikte kullanıldığı ismin seslilerine uyarak ses değişikliğine uğrar ve -in, -in, -un, -ün; -nın, -nin, -nun, -nün biçimlerini alır. Ör: nehir-in yönü, kapı-n-in kolu, okul-un duvarı gibi.

İlgi hâli ekinin tarihsel süreç içindeki gelişimi şöyle gerçekleşmiştir:

A. Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri* adlı eserinde isim tamlamasını oluşturan tamlayan unsurunun aldığı ilgi hâli ekleriyle ilgili şu bilgileri veriyor:

“Kitabelerde ve yer yer n ağzında: +ng, yazmalarda yaygın olarak +n -ng. Kitabeler ve n ağzı yazmaları, ekseriya ünlüleri yazmazlar. Monçuk+ung (Th yaprak 2); taşl(a)r+ing (a.a.O.3). Bég+néng (UIV Ar52); kişi+néng (MI 8, 15) (Gabain, 2000: 63).

Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi* adlı eserinde ilgi hâlinin “+ning: illerning, buning” (Ercilasun, 2004: 353) olarak kullanıldığını belirtmiştir.

Mehmet Akalın *Tarihi Türk Şiveleri* adlı eserinde ilgi hâlinin kullanılışı ile ilgili şu bilgi ve örnekleri vermiştir.

”İlgi hâli eki -ning / -ning, -nung/ -nüng’dür: erning ‘erkeğin’ AH; elning ‘memleketin’ Zamirlerin ilgi hâlleri: -ing / -ing /-ung /-üng: Çok seyrek de -ning / -ning/ -nung /-nüng ile teşkil edilir: bizning öz kişi “bizim akrabalarımız” K I 46: 4; bizing algumuz “bizim talebemiz” (Akalın, 1998: 157).

Necmettin Hacıeminoğlu *Karahanlı Türkçesi Grameri*’nde ilgi hâlini şöyle anlatmaktadır:

“İsmin ne ile ilgili olduğunu ifade eden ve aşağıdaki ekleri üzerine almış bir şekildir. Genellikle belirtili isim tamlaması kurulur. ataning ananing ölümü tükel (KB- 5168), bu ol devlet karaning kırı (KB- 336), kamugnung fırakı yakın ya yırak (KB- 6206), kezigçe kelir bu ölümning kırı (KB- 1476), tili yalğan erning cefa kılı ol (KB- 2041) (Hacıeminoğlu, 2008: 29).

Necmettin Hacıeminoğlu, ilgi hâlinin zamirlerle kullanılışını da şöyle açıklıyor:

“İlgi hâli: birinci teklik mening “benim”

İsmin ilgi hâli ekinin bu zamirin üzerine getirilmesiyle oluşturulmaktadır. Karahanlı Türkçesinde ilgi hâli eki almış olan zamirin üzerine diğer isim hâl ekleri de (Türk dilinin gramer yapısına aykırı olmasına rağmen) gelmektedir. mening (KB- 113), meningde (KB- 3150), meningde basa (KB- 1093), (Hacıeminoğlu, 2008- 34).

İkinci teklik ilgi hâli, sening “senin”:

Sening “senin” (KB- 13, 169, 715, 728).

Aşağıdaki örneklerde ilgi hâli üzerine ismin hâl eklerinden bulunma ve ayrılma hâli eki ile, isimden isim yapım eki –sız getirilmiştir.

Seningde < sen-i-ng-de (KB- 362, 1151), seningdin <sen-i-ng-din (KB- 23, 379), seningsiz < sen-i-ng-siz (KB- 1859, 1860), (Hacıeminoğlu, 2008- 35).

Üçüncü teklik şahıs zamiri ile ilgi hâlinin kullanılışı: aning “onun”

Kök değişmektedir. Aning boldu dünya fü ni’ met bile (KB- 1979).

Şu örneklerde bulunma, ayrılma hâli ekleri ilgi hâli üzerine getirildiği gibi –sız isimden isim yapım eki de ilgi hâli üzerine getirilmiştir

Telim türlüğ atlar aningda bolur (KB -2888), aningdın yaruyur ıduk kut küni (KB -354), aningsız orun yok bütün bol mungar (KB -19), (Hacıeminoğlu, 2008- 37).

Birinci çokluk şahıs zamiri ile ilgi hâlinin kullanılışı: bizing / bizning “bizim” bizing tilimizçe bu yuntıgu (KB –B73), bu bizning öz kişi ol (DLT –I, 46- 4), (Hacıeminoğlu, 2008- 39).

İkinci çokluk şahıs zamiri ile ilgi hâlinin kullanılışı: sizing “sizin” ajun kalmasını sizingsiz kurug (KB -108), (Hacıeminoğlu, 2008- 40).

Üçüncü çokluk şahıs zamiri ile ilgi hâlinin kullanılışı: olarning “onların” ulug künde körkit olarning yüzün (KB- 32), (Hacıeminoğlu, 2008: 41).

İşaret zamirleri ile ilgi hâlinin kullanılışı: Bu işaret zamiri munıng / munung “bunun munıng birle üşgür tilese yüzün (KB- 6326), yüleki bar erdi munung belgülg (KB -1646),

(Hacıeminoğlu, 2008- 42). “bular” <bu-lar “bunlar” işaret zamiri ile: buarning “bunların” bularning bile ol açığ ya süçig (KB -4183), (Hacıeminoğlu, 2008- 44).

Dönüşlülük zamirlerinin ilgi hâli ile kullanılışları: Öz “kendi, kendisi, bizzat” öznüng “kendinin” yatning yağlıg tiküsinden öznüng kankıg yudhruk (DLT- III,43-2), (Hacıeminoğlu, 2008: 45).

“kim” soru zamiri ile kullanılışı: kiming kiming devletü baş kötürse örü (KB- 555) (Hacıeminoğlu, 2008- 49) biri <bir-i; birisi < bir-i si “biri, birisi” belirsizlik zamirinin ilgi hâli:

birining “birinin” biri atı uçmak birining tamug(KB- 3654) (Hacıeminoğlu, 2008-51) kamu /kamug “her, bütün, hepsi”belirsizlik zamirinin ilgi hâli: kamugnung “hepsinin” kamugnung firakı yakın ya yırak (KB- 6206), (Hacıeminoğlu, 2008: 52).

İlgi hâlinin Eski Türkçeden bugüne kadar biçim birimsel kullanılışı aşağıdaki gibidir:

Eski Türkçede: -iñ, -iñ, -uñ, -üñ; -niñ, -niñ, -nuñ, -nüñ

Orta Türkçede: - niñ, -niñ

Eski Anadolu Türkçesinde: -uñ, -üñ; -nuñ, -nüñ

Türkiye Türkçesinde: -ın, -in, -un, -ün; -nın, -nin, -nun, -nün

İlgi eki isim tamlamasının kuruluşunda kullanılan tamlamanın türünü değiştirerek belirtili isim tamlaması olmasını sağlayan biçim birimdir. Eski Türkçeden bugüne gelişimi incelendiğinde belirgin bir değişime uğramadığı sadece nazal n (ñ), bugün kullanılmadığı için bir ses farklılığının söz konusu olduğu görülmektedir.

1.5.2. İyelik Ekleri

İsim tamlamasının kuruluşunda görev yapan biçim birimlerin ikincisi iyelik ekidir. İsmi kişiyle, varlıkla, nesneyle ilişkilendirilmesini sağlar. İsim tamlamasında birinci ögenin yani tamlayanın belirticisidir. İyelik kelimesinin sahiplik, ait olma anlamlarını düşündüğümüzde kapsadığı anlam içeriği ve tamlamaya kattığı anlam ayrıntısı da ortaya çıkmaktadır. Tamlayan ismin kime, neye ait olduğunu gösteren sahiplik bildiren eklerdir. Bir anlamda getirildiği ismi değil de bağlantılı olduğu ismi tamamlar. Örneğin: *dersin konu*, dediğimizde tamamlanmamış, anlamı ortaya çıkmamış bir kullanım söz konusu olur. Ancak, *dersin konu-su*, kullanımında

“konu” nun “ders” le olan anlam ilişkisi; “konu” nun “ders” e ayrılmış olma, ait olma anlamını ortaya çıkardığı görülür.

İyelik ekleri ile ilgili bazı dil bilimcilerimizin görüş ve açıklamalarına da değinmemiz gerekir.

Muharrem Ergin, iyelik eklerini şöyle açıklıyor:

“İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden işletme ekleridir. Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse o nesneyi karşılayan ismin sonuna iyelik eki getirilir. Demek ki iyelik eki, getirildiği ismin dışında bir nesneyi ifade eder.” (Ergin, 1980: 222).

Günay Karaağaç’ın iyelik ekleriyle ilgili açıklamaları şu şekildedir:

“İyelik varlığın kişiye başka bir varlığa bağlı ve ait oluşudur Türkçe iyelik kavramının çok güçlü yaşandığı bir dildir. İyelik ifadesi için, zamir çekimleri yanında, yine zamirlerin ekleşmiş biçimleri olan iyelik eklerinden de yararlanır... Türkçe, yazılı devirlerden önce ekleşmiş olan ilgi çekimi öğeleri yanında, yine yazılı devirler öncesinde zamirlerden ortaya çıkmış iyelik eklerini de ilişkilendirmelerinde kullanmaktadır... İyelik eki ismin karşıladığı varlığın bir kişiye veya bir başka arlığa ait olduğunu ifade eden ektir. ... (Karaağaç, 2000: 57).

Tablo 1.1. İyelik eklerinin Eski Türkçeden bugüne kadar biçim birimsel kullanılışlarını şöyle verebiliriz

	1. teklik	2. teklik	3. teklik	1. çokluk	2. çokluk	3. çokluk
Eski Türk Yazı Dilleri						
Eski Türkçe	-m	-ñ	-ı, -i, -sı, -si	-mız, -miz, -muz, -müz	-ñız, -ñiz, -ñuz, -ñüz	-ları, -leri
Eski Anadolu T.	-m	-ñ	-ı, -i, -sı, -si	-muz, -müz	-ñuz, -ñüz	-ları, -leri
Çağatayca:	-m, -ım, -im, -um, -üm	-ñ, -iñ, -iñ, -uñ, -üñ	-ları, -leri	-mız, -miz, -ımız, -imiz, -umuz, -ümüz	-ñız, -ñiz, -iñiz, -iñiz, -uñız, -üñiz, -uñuz, -üñüz,	-ları, -leri
Osmanlıca:	-m		-ı, -i; -sı, -si, -su, -sü	-mız, -miz, -muz, -müz	-nız, -niz, -nuz, -nüz	-ları, -leri
Çağdaş Türk Yazı Dilleri						
Türkiye Türkçesi	-m	-n	-ı, -i, -u, -ü, -sı...	-mız, -miz, -muz, -müz	-nız, -niz, -nuz, -nüz	-ları, -leri

İyelik eklerinin tarihsel süreç içindeki gelişimi şöyle gerçekleşmiştir:

A.Von Gabain tamlanan unsurun aldığı iyelik ekleri ile ilgili de şu bilgileri veriyor:

Bütün bu iyelik gösteren kelimeler-şekil olarak şahıs ve işaret zamirlerinin ilgi hâlleridirler-rastgele isim olarak da görülürler (fungieren): sizing mén (MII 24,10) ”size aitim, sizinim” méninglér ol (UIII 27;16)”bana aittirler, benimdirler”,-

İyelik Ekleri

Teklik

1.şahıs:+-m

2.şahıs:+-ñ;(kitabelerde aynı zamanda) +-ğ,+g

3.şahıs:+sı; +i; (+sı; +i?)

Çokluk

1.Şahıs: +-m-z

2.şahıs:+- ñ -z, +- ñ -zlar;(kitabelerde aynı zamanda)+-g-z,-+g-z

3.şahıs:+sı; + i ; (+sı; +i?) +ları ,+leri (Gabain, 2000- 70,71).

Zeynep Korkmaz, *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları* adlı eserinde iyelik eklerindeki kalıplaşmanın diğer isim çekim eklerinden farklı olduğunu saptamıştır. Zeynep Korkmaz çalışmasında, W. Bang’ın *Durch Das Possesivsuffix Erweiterte Nominalstémme* adlı araştırmasında yer alan ilgi çekici örnekleri (köksi, köksü’göğüs’, keçesi ‘geceleyin’) incelemiştir W. Bang iyelik ekleri ile genişletilme olayının sebebini Türkçede ‘casus indefinitus’un bulunmamasına bağlarken Zeynep Korkmaz konuya şöyle yaklaşıyor:

”Bizce, iyelik eklerinin Türkçede belirtme, iyelik ve tamlama görevi ile kullanıldığı dikkate alınrsa, bunların, bu görevi ile zıtlık gösteren ‘casus indefinitus’görevi yüklenemeyecekleri kolaylıkla anlaşılır. O hâlde, bahis konusu eklerdeki kaynaşmanın (genişletilme değil) sebebini başka esaslarda aramak gerekiyor. (Korkmaz, 2000: 35).

İyelik ekleri isimleri iyelik, sahiplik bağları ile birbirine bağlayan

eklerdir. Türkçede bu ek isim tamlamalarının kuruluşundaki asıl biçim birimdir de denilebilir. Bir isim tamlaması tamlayan ve tamlanan olmak üzere başlıca iki kelime ögesinden meydana gelmiştir. Konuşma sırasında pratiklik ve kolaylık sağlamak için, üslup özellikleri nedeniyle tamlayan ya da tamlanan unsurdan birisi düşürülerek kullanılabilir. Türkçenin diğer lehçeleri için de söz konusu olan tamlayanı kullanılmayan isim tamlamalarının varlığı da söz konusudur. Ör: ‘kitabı yayınlanmış’ derken ‘onun kitabı’ şeklindeki bir ifadeden tamlayanın düşürüldüğüne rastlanmaktadır.

Zeynep Korkmaz, Türkçede sık sık karşımıza çıkan birinci unsurları yani tamlayanları düşmüş isim tamlamalarının tamlanan unsurlarında bulunan eklerinin zamanla kaynaşarak bir tür ek kalıplaşması meydana geldiğini belirtiyor

“İşte ilk ögeleri, yani tamlayanları terk edilmiş bulunan tamlamaların, ikinci ögelerindeki yani tamlananlarındaki iyelik eklerinin, zamanla bu kelimeler ile bir daha ayrılmayacak tarzda kaynaşmış olması, kanımızca, bu ekteki kalıplaşmanın başlıca sebebi olmuştur.” (Korkmaz, 2000: 37).

Mehmet Akalın, *Tarihi Türk Şiveleri* adlı eserinde Karahanlıcada iyelik eklerinin kullanımını şöyle açıklıyor:

İyelik eklerinin bağlantı ünlüleri çoğunlukla, Eski Türkçede olduğu gibi ses uyumuna tabidirler:

1. Teklik: (ünlüden sonra) –m ; (ünsüzden sonra) –ım, -im, -um, -üm
2. Teklik: -ñ; -ıñ / -iñ / -uñ / -üñ
3. Teklik: -sı / -si ; -ı / -i
1. Çokluk : -mız / -miz / -muz / -müz ; -ımız / -imiz / -umuz / -ümüz
2. Çokluk : -ñız / -ñiz / -ñuz / -ñüz; ıñız / -iñiz / -uñuz / -üñüz
3. Çokluk: -ları / leri (seyrek kullanılır) (Akalın, 1998: 155).

Necmettin Hacıeminoğlu *Karahanlı Türkçesi Grameri*’nde iyelik ekleri ile ilgili şöyle bilgi veriyor:

Birinci teklik şahıs eki ile kullanım

Özüm ‘uzrin aysa yime eymenü (KB -119)

İyelik ekinden sonra gelmiş olan isim hâl ekleri alan örnekler de vardır: cevabın kılır özümni serip (KB -3452), asıgsız ulır men özümke açıp (KB -1175), süzülsün özümün kamug bulgan uk (KB -4940)

İkinci teklik şahıs eki ile kullanılış

Asıg kolsa barça özüng yassızın (KB – 106), özüngni unıtma túbünke bakın (KB -1323), bağırsak tilese özüngke özüng (KB -518), özüngde kidin edgü atıng kodun (KB -3786),

Üçüncü teklik şahıs eki ile kullanılış

Özi öldi erse atı kaldı iz (KB -1440),bu ni'met idisi unutır özin (KB -757), kimi tutsa begler özinge yakın (KB -605), isiz kodtı atın özinde kidin (KB -1460), harislik özindin kiterdi közüm (KB -4731).

Birinci çokluk şahıs eki ile kullanılış

Bizing bu özümüz havaka bulun (KB -4909), bu kün biz kılurumuz özümüzke küç (KB -4904), (Hacıeminoğlu, 2008: 46, 47, 48).

Sonuç olarak, Türkçe iyelik kavramının kendisini çok güçlü bir biçimde gösterdiği bir dildir. İyelik ifadesi için, zamir çekimleri yanında, yine zamirlerin ekleşmiş biçimleri olan iyelik eklerinden de yararlanılır. İyelik eki, ismin karşıladığı varlığın bir kişiye veya bir başka varlığa ait olduğunu ifade eden ektir. İyelik ismin başka bir isme bağlı oluşudur. Bu bağlılık aitlik bildirir.

İsim tamlamaları daha önce de belirttiğimiz gibi tek ismin karşılayamadığı nesne, varlık, durum, kavram ve benzerini karşılamak üzere birden fazla ismin bir araya gelmesi ile kurulur. Bu yönüyle isim tamlamaları dilimizi zenginleştiren, çeşitlilik kazandıran söz gruplarıdır.

Türkçe dil bilgisinde isim tamlamalarıyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda genel yaklaşım yukarıdaki bilgi doğrultusunda olmasına rağmen isim tamlamalarının çeşitlerinin belirlenmesinde ya da adlandırılmasında bazı görüş ve yaklaşım farklılıklarının bulunduğunu görmekteyiz. Bu, dil bilgisinin problemlerinden biridir. Farklı adlandırmalar, çeşitlendirmeler ve görüşler incelenip değerlendirilerek ortak noktalara ve belki de herkesin kabul edebileceği ortak isimlendirmelere ulaşmak mümkündür, düşüncesindeyiz.

Çalışmamızın birinci bölümünde tespit ettiğimiz bulguları şöyle maddelendirebiliriz:

1. İsim tamlamasının tanımlanması konusunda söyleyiş farkları olsa da tanımlamalar aşağı yukarı aynıdır.

2. Tamlamayı oluşturan unsurlarla ilgili adlandırma farklılıkları vardır.

3. Tamlamayı oluşturan biçim birimlerin adlandırılması ve kullanımı ile ilgili farklılıklar söz konusu değildir.

4. Tamlamanın çeşitleri ile ilgili bir birlik söz konusu değildir. Tamlamalar; takısız, belirtili, belirtisiz ve zincirleme tamlama adları altında gruplandırılmaktadır.

5. Birçok dil bilimci takısız tamlamayı isim tamlaması çeşiti olarak sınıflandırmayıp sıfat tamlaması olarak kabul etmektedir.

6. Bir kısım dil bilimci zincirleme isim tamlamasını isim tamlamasının bir çeşiti olarak görmeye devam etmektedir

7. Bir kısım dil bilimci isim tamlamalarını belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak olmak üzere ikiye ayırmaktadır.

Biz de isim tamlamasını belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak iki grupta incelemeyi uygun görüyoruz. Çünkü:

1. *Takısız isim tamlaması* diye adlandırılan isim tamlaması, tamlamanın kuruluşunu oluşturan yapıya uygun değildir. Kuruluşu itibarıyla sıfat tamlamasıdır ve böyle adlandırılması daha uygundur.

2. *Zincirleme isim tamlaması* olarak adlandırılan isim tamlaması ise tamlayanı veya tamlananı isim tamlamasından oluşan bir belirtili isim tamlamasıdır.

Sonuç olarak isim tamlamalarının adlandırılması ya da terminolojisi ve çeşitlendirilmesi sorunu bulunmaktadır. Adlandırılmayı ya da terminolojiyi dilimizin önemli bir sorunu olarak görmeyebiliriz. Ancak isim tamlamalarının çeşitlendirilmesi sorunu bize göre Türkçenin yeterince tartışılıp çözüme, ortak bir noktaya ulaştırılması gereken bir sorundur.

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAK ÖZETLERİ

Mehmet Akalın, (1998) *Tarihi Türk Şiveleri*,

Kitapta, Türk dillerinin sınıflandırılması yapıldıktan sonra Eski Türkçe, *Codex Comanicus*'un Dili, Kıpçakça, Ermeni Kıpçakçası, Karahanlıca, Harezmi Türkçesi, Çağatayca ve Eski Osmanlıcaya kadar olan dönemlerin dil özellikleri ele alınmıştır.

Reşit Rahmeti Arat, (1979) *Kutadgu Bilig I Metin*,

Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan Kutadgu Bilig' in elde bulunan her üç nüshasından (Fergana, Herat, Mısır) yararlanarak Türk dil bilgisinin bugünkü kullanımına göre ve asıl nüshaya mümkün olduğunca yakın bir biçimde okura kazandırılmış bir eserdir. Eser, "Giriş", "Kutadgu Bilig' in Metni" ve "Düzeltilmeler" bölümlerinden oluşmaktadır.

Reşit Rahmeti Arat, (2003) *Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig II Çeviri*,

Kutadgu Bilig' in metin kısmını yayınlayan yazar, Kutadgu Bilig'in Türk düşünce hayatındaki öneminden, devlet yapısına ait bilgilerden Türk dil ve edebiyatından başka, Türk ictimaiyatı (sosyoloji), Türk tarihi ve Türk kültür tarihi ile uğraşanların da yararlanabileceği gerçeğinden hareketle eserin tercümesinin yapıldığını belirtmektedir. Eser eski dilden bugüne çevrilirken tefsir yoluna gitmemeye dikkat edilmiştir. Tahlili fihrist ana başlığı altında eserin tüm bölümlerinin çevirisi yapılmıştır.

Tahsin Banguoğlu, (2000) *Türkçenin Grameri*,

Tahsin Banguoğlu'nun bu kitabı "Ses Bilgisi", "Yapı Bilgisi" ve "Söz Dizimi" olarak üç bölümden oluşmuştur. Türkçe dil bilgisinin önemli bir kaynağıdır.

Fuat Bozkurt, (1992) *Türklerin Dili*,

Yazar, kitabını “I. Öncüler, II. Eski Türkler, III. Orta Dönem ve IV. Çağdaş Türkler” olmak üzere dört bölümden oluşturmuştur. Türkçede değişimin daha çok ses bilgisinde olduğunu belirterek Türkçenin daha çok ses özellikleri üzerinde durmuştur.

Agop Dilaçar, (1972) *Kutadgu Bilig İncelemesi*,

Agop Dilaçar’ın, bu kitabı “Kutadgu Bilig’in Alt Katmanı ve Balasagunlu Yusuf”, “Kutadgu Bilig’in Filolojisi”, “Kutadgu Bilig”, “Kutadgu Bilig’in Değerlendirilmesi”, “Dünya Edebiyatı Çerçevesi İçerisinde Kutadgu Bilig” ve “Sonuç” adları altında altı bölümden oluşmuştur.

Ahmet B.Ercilasun, (2004) *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*,

Kitap, “Türk Dilinin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri” nden başlayarak “Osmanlı Türkçesi” ne kadar olan tüm devirlerini; devletler, coğrafyaları, eserleri, dil özellikleri bağlamında ele almıştır. On beş bölümden oluşan bu kitap Türk dünyasına geniş kapsamlı bir yaklaşımla derli toplu önemli bir kaynak niteliğini taşımaktadır.

Gabain, A. Von. (2000) *Eski Türkçenin Grameri*,

Gabain’in bu kitabı “Yazı Bilgisi”, “Fonetikle İlgili Notlar”, “Kelime Teşkili”, “Şekil Bilgisi”, “Cümle Bilgisi” bölümlerinden oluşmaktadır. Kitap, 1974 yılında yapılan üçüncü baskısından Mehmet Akalın tarafından Türkçeye çevirilmiştir.

Leyla Karahan, (2004) *Türkçede Söz Dizimi*

Leyla Karahan’ın bu eseri, “Cümle”, “Kelime Grupları”, “Cümlelerin Bağlanma Şekilleri”, “Yüklem Türesine Göre Cümleler”, “Yüklem Yeri Göre Cümleler”, “Cümlelerin Anlam Özellikleri” ve “Cümle Tahlilleri” bölümlerinden oluşmaktadır. Açık ve anlaşılır anlatımı, konuyu netleştiren örnekleriyle Türkçe söz diziminin önemli kaynaklarından birisidir.

Muharrem Ergin, (1980) Türk Dil Bilgisi,

Muharrem Ergin, bu kaynağı “Sesler”, “Kelimeler”, “Kelime Grupları ve Cümleler” olarak üç bölüm hâlinde kaleme almıştır. Bu eser aynı zamanda Türk Dil Bilgisinin de önemli kaynakları arasındadır.

Necmettin Hacıeminoğlu, (2008) Karahanlı Türkçesi Grameri,

Necmettin Hacıeminoğlu’nun bu kitabı, Karahanlıcanın önemli bir kaynağıdır. Kitap “Ses Bilgisi”, “Şekil Bilgisi”, “Kelime Türleri” ve “Cümle” bölümlerinden oluşmuştur.

Günay Karağaç, (2009) Türkçenin Söz Dizimi,

Kitap, “Sözlük ve Söz Dizimi Ögeleri” ve “Söz Dizimi” başlıkları adıyla iki bölümden oluşmuştur. Açık ve anlaşılır anlatımıyla Türk dil bilgisinin önemli bir kaynağıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. MATERYAL

Türkçe kelime gruplarının kullanılışı açısından oldukça zengindir. İsim tamlamaları da bu zenginliğin bir parçasıdır. Günümüzde isim tamlamalarının çeşitlendirilme ve isimlendirmesinde bir birlik sağlanmış değildir.

Türkçe dil bilgisinde isim tamlamalarında karmaşık olmayan ve isim tamlamalarına çeşitlilik içinde bakmayan bir sınıflandırma ve adlandırmaya yardımcı olabilmek üzere Türkçenin ana kaynaklarından birisi olan *Kutadgu Bilig*'de isim tamlamalarının kullanılışını incelemenin faydalı olacağına inanıyoruz. Eski Türkçe Dönemi olarak adlandırdığımız dönemin, Karahanlıca Döneminin, gramer özelliklerini, ek kullanışlarını incelemek hem tamlamaların tarihsel süreç içerisindeki kullanılışını tespit etmek hem de kuşaklar arasındaki kültür aktarımına yardımcı olmak açısından önemli gördüğümüz bir kaynaktır.

Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan *Kutadgu Bilig* 6645 beyitten oluşmaktadır. Bu eser insana her iki dünyada, tam anlamıyla kutlu olmak için gerekli olan yolu göstermek için yazılmıştır. Bu, kutlu bilgi kitabı aradan yüzyıllar geçse de değişmeyen insan yaratılışına insan, toplum ve devlet hayatının ideal bir şekilde ortaya çıkması için gerekli olan erdemleri, bilgiyi ve bakış açısını öğütler.

Karahanlıcanın dil özelliklerini tam olarak yansıttığı için *Kutadgu Bilig*'i tezimizde kaynak kitap olarak kullandık.

3.2. YÖNTEM

Bu çalışma isim tamlamasının tanımlanması, tamlamayı oluşturan unsurların araştırılma ve incelenmesi, tamlamanın kuruluşunda görev yapan biçim birimlerin araştırılma ve incelenmesi ve *Kutadgu Bilig*'de isim tamlamalarının tespiti ve

sınıflandırılmasına dayanan bir çalışma ve araştırmayı içermektedir. Tezimiz iki bölümden oluşmaktadır.

- 1. Bölüm:** İsim tamlamalarının tanımlanması, çeşitlerinin belirlenmesi, tamlamayı oluşturan biçim birimlerin özelliklerinin belirlenmesi, Karahanlıcada isim tamlamalarını oluşturan unsurların kullanılışı:
  - a.** Kelime grubunun tanımlanması yapılmıştır.
  - b.** İsim tamlamasının tanımlanması dil bilimcilerin görüşlerine yer verilerek yapılmış ve bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.
  - c.** Belirtili isim tamlamasının tanımlanması dil bilimcilerin görüşlerine yer verilerek yapılmış ve bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.
  - d.** Belirtisiz isim tamlamasının tanımlanması dil bilimcilerin görüşlerine yer verilerek yapılmış ve bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.
  - e.** İsim tamlamasının kuruluşunda görev yapan biçim birimler, ilgi hâli ve iyelik ekleri tarihsel gelişimleriyle incelenmiştir.

- 2. Bölüm:** *Kutadgu Bilig'* deki beyitlerin incelenmesi aşağıdaki sistematik süreçle yapılmıştır.
  - a.** Yapı bakımından isim tamlamalarının tespit ve tasnifi.
  - b.** İsim tamlamalarının söz diziminde kullanılışlarına göre tespit ve tasnifi.
  - c.** İsim tamlamalarının söz grupları içindeki kullanılışlarına göre tespit ve tasnifi.

Bu tespit ve tasnifin sonucunda *Kutadgu Bilig'* te ve dolayısıyla Eski Türkçede isim tamlamalarının kullanılışıyla ilgili çalışmanın sonunda yer alan somut verilere ulaşılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA

4. KUTADGU BİLİĞ’ DE İSİM TAMLAMASI

4.1. YAPI BAKIMINDAN İSİM TAMLAMASI

4.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Kutadgu Bilig’de belirtili isim tamlaması, ilgi hâlinde bir isim ile iyelik hâlindeki bir başka ismin birbirini çeşitli anlam ilgileriyle tamamlaması suretiyle kurulur.

Kutadgu Bilig’de belirtili isim tamlamalarının kuruluşu, “**isim veya zamir + ilgi + isim + iyelik eki**” şeklindedir.

İlgi eki, sessizlerle bitenlerde “**-iñ, -iñ, -uñ, -üñ** ve **nıñ, -niñ, -nuñ, -nüñ**”; sesli ile bitenlerde ise “**-mıñ, -niñ, -nuñ, -nüñ**” şeklindedir.

Tablo 4.1. İyelik eklerinin şahıslara göre kullanılışı

1. teklik	2. teklik	3. teklik	1. çokluk	2. çokluk	3. çokluk
-m	-ñ	-ı, -i, -sı, -si	-mız, -miz, -muz, -müz	-ñız, -ñiz, -ñuz, -ñüz	-ları, -leri

Genel olarak *Kutadgu Bilig*’de belirtili isim tamlamaları tamlayan ve tamlanan kısımları tek sözcükten (zamir, isim) oluşmuş tamlama olarak kurulmuştur. Tamlayan veya tamlanan kısmı isim tamlamasından ya da sıfat tamlamasından kurulan belirtili isim tamlamaları ileride sayısal olarak da belirttiğimiz gibi oldukça azdır.

4.1.1.1. Tamlayanı “Ø” olan belirtili isim tamlamaları

4.1.1.1.1. Tamlayanı “Ø” + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları

Belirtili isim tamlamalarının bir özelliği tamlayanlarının düşürülerek kullanılabilmesidir. Bunlara tamlayanı kullanılmayan belirtili isim tamlamaları adı verilir. Bu şekildeki belirtili isim tamlamalarının örneklerine *Kutadgu Bilig'* de rastlanmaktadır.

ata ornu **atu** oğulka kalır (110.b.), ata ornu kaldı **atu** ma birle (111.b.), tatıg erdi barça yégitlik **işim** (370.b.), **sözün** aydı şâ'ir muñar meñzetü (471.b.), bağırsağ kişiniñ sözi tut **sawı** (1358.b.), bu él bağı **örki** bu iki tüzer (2419.b.), **özün**ke bağırsağ seniñ öz közüñ (2852.b.), kaçan qolsa tutğay **yağısı élin** (3030.b.), kaçan qolsa tutğay **yağısı élin** (3030.b.), qadaşlıg kişi küsi **çawı** bedük (3173.b.), adaşlıg kişi atı **sawı** bedük (3173.b.), muniñ şükri **boynum** öze boldı yük (3118.b.), kimiñ atı qul bolsa **qulqı** tapuğ (3252.b.), **özün**ke bağırsağ seniñ öz közüñ meniñ (3496.b.), **özün** dünyâ sewmiş **nişâni** bu ol (3518.b.), bayat yarlıgım kıl **özün** qulluqı (3672.b.), bayat tapğıña bu ulanmış **özüm** (3696.b.), öz ilimde **tilekim** bolup (3861.b.), adaş asğı **yası** sinap bilmiş er (4207.b.), biligsiz sözi **qulqı** barça otun (4453.b.), tişiniñ **taşı** teg bolalmaz **içi** (4513.b.), **boğuzuñ** küdez bolma erniñ éli (4589.b.), **özüm** bir **yüzini** köreyin **anıñ** (4937.b.), **yıdı** ya **bedizi** ya **meñzi tözi** (5100.b.), emânet yüdürdi bayat **boynuña** (5360.b.), bu ol edgü begler yorıqı **izi** (5907.b.).

Tamlayanı düşürülerek kullanılan belirtili isim tamlamaları günümüz Türkçesinde Eski Türkçeye oranla daha fazla kullanılmaktadır. Bu şekildeki isim tamlaması kullanımının Eski Türkçede henüz yaygınlaşmadığını söylemek yerinde olacaktır.

4.1.1.2. Tamlayanı tek söz olan belirtili isim tamlamaları

4.1.1.2.1. Tamlayanı zamir olan belirtili isim tamlamaları

4.1.1.2.1.1. Tamlayanı zamir+ tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları

Tamlayanı zamirlerden oluşan belirtili isim tamlaması *Kutadgu Bilig'* de kullanılmıştır. Eski Türkçede kullanılan zamirler şunlardır:

Şahıs zamirleri:

Birinci teklik **men** “ben”, İkinci teklik, **sen** “sen”, üçüncü teklik **anıng** “onun” Birinci çokluk **biz** “biz”, ikinci çokluk **siz** “siz”, üçüncü çokluk **olar** “onlar”.

İşaret zamiri “bu”; **muniñ**, “**muniñ ma'nîsi** uqsa açlur közi (1138.b.)” şeklinde; üçüncü çokluk şahıslarda **ular**, “teğürmesü teñri **ularniñ yası** (3590.b.)” şeklinde kullanılmaktadır.

DönüŖlülük zamiri “kendi, kendisi, bizzat” **öz**, “*meniñ bu özüm* me bu yañlıg-turur (735.b.)” Ŗeklinde kullanılmaktadır.

Soru zamiri “kim” **kim**, “*kimiñ devletü* baş kötürse örü (555.b.)” Ŗeklinde kullanılmaktadır.

Belirsizlik zamiri “biri, birisi” **biri**, “biri atı uçmak *biriniñ* tamug (3654.b.) Ŗeklinde kullanılmaktadır.

Belirsizlik zamiri “her, bütün, hepsi” **kamug**, “*kamugnuñ firakı* yakın ya yırak (6206.b.)” Ŗeklinde kullanılmaktadır.

SağıŖŖa katılmaz *seniñ birlikiñ* (9.b.), *anıñ okŖağı* yok azu meñzegi (16.b.), uluğ künde körkit *olarnuñ yüzin* (32.b.), köñül badım emdi *anıñ yolna* (46.b.), *anıñ Ŗükri* kılgu okıp miñ atı (109.b.), *munuñ Ŗükri* emdi neteg öteyin (390.b.), açinsun *meniñ* kıtsü *emgeklerim* (468.b.), eşittim yırağtın *anıñ çawmı* (527.b.), tapıngalı keldim *anıñ kapğıña* (528.b.), özüm ârzûladı *anıñ tapğıña* (528.b.), *kimiñ devleti* baş kötürse örü (545.b.), *meniñ kılqum* erdi bu körkittüküm (659.b.), *anıñ ma'nisi* kör bu sözke tanuğ (691.b.), negü ol *munuñ ma'nisi* ay maña (729.b.), *meniñ bu özüm* me bu yañlıg-turur (735.b.), *anıñ Ŗükri* boldı yanut kılğusı (753.b.), *munuñ Ŗükri* kılgu kerek érmedin (754.b.), keçürdüm men anda *seniñ 'üdrüni* (798.b.), *meniñ kılqum* ol kör emitmez köni (808.b.), ilig aydı bilge *meniñ kılqımı* (824.b.), *meniñ* me *törüm* bu yoğalmaz özüm (828.b.), çayu élke tegse *meniñ bu törüm* (830.b.), *meniñ* me *kılınçım* bu ol belgüluğ (832.b.), *meniñ kılqımı* kör yeme bir yañın (835.b.), *meniñ* me *özüm* bu uzun yol yorıp (837.b.), çamuğ edgü boldı *anıñ işçisi* (894.b.), *munuñ Ŗükri* sen kıl saña ay tüzün (1033.b.), tügün urma otun *meniñ köñlüme* (1084.b.), *munuñ ma'nisi* uğsa açlur közi (1138.b.), *seniñ fazluñ* erdi bilir-men munı (1152.b.), *seniñ rahmetiñ* tutsu emdi elig (1154.b.), *meniñ* yok *sağınçım* muniñda adın (1217.b.), *kimiñ oğlağı* bolsa oğlı kıızı (1223.b.), *seniñ kadğıñı* yép küyer-men tüte (1229.b.), *seniñ kadğulariñ* közün körmeyin (1230.b.), *seniñ cânıñı* bir bağırŖağ idi (1231.b.), *anıñ ma'nisi* bil yiti kıl bu köz (1252.b.), *kimiñ kılkı* edgü kılınçı oñay (1254.b.), tilep boldı barça *anıñ kılmiŖı* (1346.b.), men igdiŖ *kuluñ* men tapuğçı *seniñ* (1554.b.), yuluğ bolsu *cânım* iligke *meniñ* (1554.b.), *hağıñı* öteyümedim men *seniñ* (1560.b.), bayat ok ötesün *seniñ hağılarıñ* (1560.b.), *kimiñ emgeki* kirse kimke birer (1597.b.), boluğı bar erdi *munuñ belgüluğ* (1646.b.), *anıñ arğası* bek çaya ol yalım (1698.b.), *kimiñ* bolsa çoldaŖ *adaŖı* telim (1698.b.), *kimiñ arğası* bolsa küçlüğ bolur (1699.b.), köñül çodğısı ol *anıñ yıldıızı* (1704.b.), *anıñ begligi* igler itgü

otı (1969.b.), *kimiñ* bolsa körklüg *yüzi* taş özi (2213.b.), *aniñ işçileri* buzar edgü iz (2245.b.), begi edgü bolsa *anıñ işçisi* (2246.b.), asıg kılsa azgan *aniñ* men *kulı* (2573.b.), tilse *aniñ* ötrü tüzmiş *işi* (2601.b.), bu söz uqmasa er *aniñ ögi* yoq (2644.b.), *aniñ suqluğu* bolmaz ança üküş (2754.b.), kamuğ egri boldı *aniñ işçisi* (2860.b.), *aniñ yası* élke toqır ay tetig (2930.b.), *aniñ yası* cân kör tiriglik ulı (2931.b.), *asğı* kötrür bu yalñuq *aniñ* (2976.b.), *munıñ emgekin* yulgu tapgın bilip (2989.b.), *aniñ asğı* él kend uluşlar erinç (2999.b.), qılur-men *munıñ şükri* yüz miñ qata (3058.b.), et öz cân yuluğlar *meniñ işime* (3059.b.), *munıñ şükri* méndin saña sen öte (3119.b.), meniñde yüz üsteñ *aniñ erdemi* (3150.b.), *seniñ* anda *tapguñ* namâz ol biri (3227.b.), *seniñ tapguña* muñluğ ermez bayat (3251.b.), *kimiñ atı* kul bolsa qılkı tapuğ (3252.b.), *aniñ asğı* barça bodun yer qutun (3266.b.), *aniñ ma'nisi* uq ay köñli yazı (3323.b.), bayattın-turur kör *aniñ taqdiri* (3353.b.), kişi körmese bir *aniñ edgüsi* (3370.b.), *kimiñ oğlu* qalsa atada kedin (3374), üküş boldı teñsiz *yağısı aniñ* (3415.b.), *kimiñ erdemi* bolsa aslı ağı (3416.b.), *aniñ 'aybını* men ayayın saña (3519.b.), *munıñ ma'nisi* uq ayâ köñli tüz (3537.b.), *seniñ bayluğın* kör çığaylıqturur (3553.b.), *anın tüşneki* ol yağız yer oyı (3570.b.), soğuk suwqa yunmaq *aniñ yañı* ol (3581.b.), tegürmesü teñri *bularnıñ yası* (3590.b.), *kimiñ atı* kul bolsa qılkı tapuğ (3675.b.), *tilekiñ* bu erse *seniñ* ay qadaş (3708.b.), saqışqa qatılmaz *aniñ birliki* (3719.b.), saña ya *seniñ qapguña* men barıp (3748.b.), *seniñ rahmetiñde* bu yazuq az oq (3775.b.), eşitti *aniñ sözlerin* kör ilig (3853.b.), eşitmegüm erdi *aniñ sözlerin* (3859.b.), *meniñ* öz ilimde *tilekim* bolup (3861.b.), *aniñ ma'nisi* uq ay köriğüm toqı (3872.b.), ağırlıq uçuzluq *aniñ hükmi* ol (3903.b.), yanut berdi odgırmış aydı *seniñ/ tilekiñ* bu erse tilek yoq meniñ (4023.b.), baru turğu künde *aniñ qapguña* (4161.b.), *munıñ asğı* munda tileme serin (4205.), bérigli alır kör *aniñ asğı* yer (4331.b.), ağu ol *olarnıñ eti* birtem ök (4349.b.), qılıçta yitigrek *bularnıñ tili* (4393.b.), *bularnıñ tiliñe* ilinme adaş (4397.b.), *bularnıñ tilindin* özün satgın al (4399.b.), *seniñ atıñ* edgün yıraş barga büt (4430.b.), kişilerke tegmez *bularnıñ yükü* (4440.b.), *kimiñ atı* isiz bolup artasa (4467.b.), añar iki ajun *aniñ asğı* tap (4506.b.), sözüm işke tutgıl *aniñ asğı* al (4535.b.), *aniñ ağırığı*nda köñül bolğa baş (4542.b.), *aniñ yası* tegse añar osğı yoq (4547.b.), *munıñ ma'nisi* uq tirilgil qozı (4631.b.), küniñe yégedür *aniñ edgüsi* (4705.b.), *aniñ yarlığı* tap awıngu awınç (4762.b.), *meniñ kadğumı* sen yéme ay qadaş (4823.b.), iligdin qolu bér *meniñ 'udrümi* (4871.b.), *biziñ köñlümüz* öldi bolğa bu kün (4913.b.), bu ol kör bu künki *tilekim*

meniñ (4937.b.), özüm bir *yüzini* köreyin *anıñ* (4937.b.), yakın tegdi erse *anıñ üskiñe* (4971.b.), sewindürdi emdi *menin köñlümi* (5021.b.), bu erdi *tilekim meniñ* ay toqum (5093.b.), negü asğı bolğay *meniñ sözlerim* (5121.b.), *munıñ şükri* qılğu bu kün ay ilig (5194.b.), qara edgü bolsa *anıñ edgüsi* (5224.b.), uçuzluq kıyınqa *kimiñ tâqati* (5240.b.), seniñde-turur kör *bularnıñ emi* (5244.b.), *kimiñ boğuzı* egni bar erse arıg (5351.b.), uçarıg uçurmaz *seniñ kuşlarıñ* (5379.b.), *munıñ şükri* qılğıl ay bilgi kên e (5470.b.), *anıñ ornı* mescid cemâ‘at qılın (5486.b.), *anıñ hasmı* teñri-turur ay ilig (5489.b.), *bularnıñ haku* tıdma içgü yégü (5553.b.), bular yük kötürmez *bularnıñ yüki* (5558.b.), saña yüdgü tegse *munıñ emgeki* (5558.b.), kesilmez *anıñ atı* edgü du‘ân (5570.b.), *munıñ ma‘nısi* kör bu sözke anuq (5599.b.), *kimiñ köñli* kimke yaqın bolsa çın (5620.b.), tüşükrek körür-men *seniñ köñlüni* (5686.b.), *seniñ ornuñ*qa bir isiz ornağay (5738.b.), *kimiñ aslı* bolsa atadın arıg (5767.b.), siñürse *anıñ asğı* bergey tatıg (5774.b.), *kimiñ aslı* edgü kılınçı oñay (5811.b.), *anıñ şükri* qılsu meniñ bu tilim (5853.b.), kaçan tıñlağay-men *olarnıñ sözün* (5883.b.), *seniñ* bir *yüzüñni* köreyin téyü (5977.b.), küçenmiş bolur kör *anıñ balğamı* (6014.b.), añar ma yörüg yoq *anıñ yanğı* tuş (6016.b.), *seniñ himmetiñ* barça dünyâ-turur (6049.b.), *kamugnuñ firaku* yakın ya yırak (6206.b.), yana aydı *hâli* negü ol *anıñ* (6240.b.), negü teg qodup keldi *köñlüñ seniñ* (6240.b.), negü *erki hâli* köreyin *anıñ* (6280.b.) *olarnıñ kılınçı* ne *qılkı sözi* (6429.b.)

Tamlayanı zamirden oluşan belirtili isim tamlaması bugünkü kullanımına benzer şekillerde şahıs ve işaret zamirleriyle kurularak kullanılmıştır. Tamlayan ve tamlanan unsurun yer değıştirmesine ve araya başka unsurların girerek tamlamanın kurulmasına örnekler de vardır. Örnek: “negü *erki hâli* köreyin *anıñ* (6280.b.)”, soru zamiri “kim” de tamlamalarda kullanılmıştır. . Örnek: “ *kimiñ aslı* bolsa atadın arıg (5767.b.)”.

4.1.1.2.1.2. Tamlayanı zamir + tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları

Bu yapıdaki belirtili isim tamlamaları, **zamir + ilgi eki + sıfat tamlaması + iyelik eki** şeklinde kurulmuşlardır. Sıfat tamlaması isim görevlidir. *Kutadgu Bilig*’de bu yolla kurulan belirtili isim tamlamaları aşağıdadır.

Anıñ tört eşi ol awıñu körüp (49.b.), esenlik tilese *seniñ bu özün* (169.b.), saña tapnur erdi *meniñ bu özüm* (1153.b.), bağırsaqlıq erdi *meniñ bu sözüm*

(1481.b.), sen ögdüñ *anıñ törlüg erdemlerin* (3163.b.), eşittim *seniñ edgü kılkıñ yañıñ* (3199.b.), *meniñ öz ilimde* tilekim bolup (3861.b.), *kimiñ edgü atı* bile çıksa cân (5570.b.), ra'ıyyet öze ol *seniñ üç haqıñ* (5579.b.), anıñ şükri kılsu *meniñ bu tilim* (5853.b.)

*Kutadgu Bilig'*de bu yapıda kullanılan isim tamlamalarının örneği pek fazla değildir.

4.1.1.2.2. Tamlayanı isim olan belirtili isim tamlamaları

4.1.1.2.2.1. Tamlayanı isim + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları

4.1.1.2.2.1.1. Tamlayanı isim + tamlananı tek isim olan belirtili isim tamlamaları

Bu yapıdaki belirtili isim tamlamaları, **İsim + ilgi eki + isim + iyelik eki** şeklinde kurulmuşlardır. *Kutadgu Bilig'*de bu yolla kurulan belirtili isim tamlamaları aşağıdadır.

İsizniñ küniñe miñ artar muñı (349.b.), kişi sözler ök kör *kişiniñ sözi* (516.b.), bir oğ *oğlu* erdi bu *ay toldınıñ* (1158.b.), kiçig erdi *yaşı* uş ol *oğlınıñ* (1158.b.), *özün kulluğu* ol tapılığ tüpi (2159.b.), üküş körse *erniñ közi* öğrenür (2366.b.), körüşmez *yağınıñ küsi* ked yırağ (2368.b.), yülüg ersig *erniñ* bolur *hışmeti* (2460.b.), bu yañlıg *beginiñ sewinçin* tilep (2964.b.), erej çapğı tutmağ *özün asğı* ol (2992.b.), kaçan çolsa tutğay *yağısı élin* (3030.b.), *iligniñ tileki* saña edgü ol (3972.b.), *yüzüñnüñ suwın* éltge séndin arıg (4289.b.), itilse anın ötrü *boğuzuñ işi* (4404.b.), *tişiniñ taşı* teg bolmaz *içi* (4513.b.), *ewiñ çapğı* bekle yırağ tutğıl er (4520.b.), boğuzuñ küdez bolma *erniñ éli* (4589.b.), çılır ig *kişiniñ yüzini* ışın (4675.b.), ay *köñlüm yaruğu* haqıkat yaqın (4679.b.), meniñde yawuzraq *bayatım kulu* (5120.b.), *isizniñ kını* birle kılqın ewür (5548.b.), unamadı aydı *çadaşıñ hâl* (5965.b.), *özün asğı* çolma bodun asğı çol (6098.b.), *çatunuñ başına* tegi yoçladım (6053.b.), *ölümnüñ firâkı* yırağ bu firâç (6206.b.), *çamuğnuñ firâkı* yaqın ya yırağ (6206.b.), ay *köñlüm talusı* sewüg cânça cân (6302.b.), *çadaşıñ ölümü* saña bolsu pend (6314.b.)

Belirtili isim tamlamasının tamlayan kısmının isimden oluşmalarının örnekleri, tamlayan kısmı zamirlerle oluşmalardan azdır. Belirtili isim tamlamasında tamlamaya kazandırılan sınırlılık, belirlilik anlamının şiirsel bir anlatımda uygun olamayacağı düşüncesiyle belirtili isim tamlaması *Kutadgu Bilig'*de ya tamlayan

kısmı zamirlerle kurulmuş olarak ya da belirtisiz isim tamlamasına göre daha az kullanılarak yer almıştır.

4.1.1.2.3. Tamlayanı isim tamlaması olan belirtili isim tamlamaları

4.1.1.2.3.1. Tamlayanı isim tamlaması + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları

Bu yapıdaki belirtili isim tamlaması **belirtisiz isim tamlaması + ilgi eki + isim + iyelik eki** şeklindedir. Sadece bir örnekte rastlanmıştır. Bu tamlamanın tamlayan kısmı belirtili isim tamlamsından, tamlanan kısmı ise tek isimden oluşmuştur. Bu örnekte aynı zamanda belirtili isim tamlamalarının bir özelliği olan; belirtili isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan unsur arasına sözcük girebilir, özelliğine de rastlıyoruz.

kişi kutluğunuñ bolur belgüsi (4705.b.)

Günümüz Türkçesinde çokça kullandığımız bir adlandırma şekli, tamlayan kısmı belirtisiz isim tamlamasından oluşan belirtili isim tamlaması kuruluşudur. *Kutadgu Bilig*'de bu kullanımın yaygın olarak kullanılmadığı görülmektedir.

4.1.1.2.4. Tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları

4.1.1.2.4.1. Tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları

Bu yapıdaki belirtili isim tamlamaları **sıfat tamlaması + ilgi eki + isim + iyelik eki** şeklindedir. Bu yapıdaki belirtili isim tamlamalarına aşağıdaki örneklerde rastlanmıştır.

tört sahabeniñ ögdisin ayur (A13), *bu ay toldınıñ* kör *igi* ağrudı (1115.b.), negü teg kelir *ol kişiniñ usı* (1165.b.), *tiriglik* toldı *bu ay toldınıñ* (1169.b.), *serimlig kişiniñ sewinçi* yarın (1317.b.), *bağırsağ kişiniñ sözi* tut sawı (1358.b.), kezigçe kelir *bu ölümnüñ qurı* (1476.b.), qalı yetlür erse *bu kulnuñ ögi* (1919.b.), *biliglig kişiniñ yağısı* üküş (1954.b.), *irig sözlüg erniñ sözi* yumşadı (2749.b.), *köz suğ kişiniñ qılınçı* yég ol (2848.b.), *yülüğ ersig erniñ* bolur *hışmeti* (2460.b.), *ikigü ajunnuñ* bu buldı *töri* (3034.b.), *sınamış kişiniñ* bışığ ol *işi* (4480.b.), *üküş yéglilerniñ aşı* yég bolur (4614.b.), qılır bir kişi *miñ kişiniñ işin* (5100.b.), bu dünyâ yağı ol *bu nefsiñ yağı* (5322.b.), yéme *tört işiniñ yüzini* köreyi (6604.b.)

Günümüz Türkçesinde çokça kullandığımız başka bir adlandırma şekli de tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamaları kuruluşudur. Ancak *Kutadgu Bilig*'de bu kuruluşdaki tamlama da pek yaygın olarak kullanılmamıştır.

4.1.1.2.4.2. Tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamaları

Bu yapıdaki belirtili isim tamlaması, **sıfat tamlaması + ilgi eki + isim + iyelik eki** şeklindedir. Sadece bir örnekte rastlanmıştır.

yülgü ersig erniñ bolur *hışmeti* (2460.b.)

Kutadgu Bilig'de belirtili isim tamlamasının bu şekilde kullanılması yaygın değildir.

4.1.1.2.4.3. Tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamaları

Bu yapıdaki belirtili isim tamlaması, **sıfat tamlaması + ilgi eki + sıfat tamlaması + iyelik eki** şeklindedir. Sadece bir örnekte rastlanmıştır.

arığsız kişiniñ arığsız işi (2858.b.)

Kutadgu Bilig'de belirtili isim tamlamasının bu şekilde kullanılması yaygın değildir.

4.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Kutadgu Bilig'de belirtisiz isim tamlaması, eksiz ilgi halinde bir isim ile iyelik ekli bir başka ismin birbirini çeşitli anlam ilgileriyle tamamlaması suretiyle kurulur.

Kutadgu Bilig'de belirtisiz isim tamlamalarının kuruluşu:

Eksiz ilgi halinde bir isim + isim + iyelik eki, şeklindedir.

Tablo 4.2. İyelik eklerinin şahıslara göre kullanılışı

1. teklik	2. teklik	3. teklik	1. çokluk	2. çokluk	3. çokluk
-m	-ñ	-ı, -i, -sı, -si	-mız, -miz, -muz, -müz	-ñız, -ñiz, -ñuz, -ñüz	-ları, -leri

Genel olarak *Kutadgu Bilig*'de belirtisiz isim tamlamaları tamlayan ve tamlanan kısımları tek sözcükten (isim) oluşmuş tamlamalar ve tamlayanı sıfat tamlamasından kurulan belirtisiz isim tamlamaları olarak iki biçimde kurulmuştur.

4.1.2.1. Tamlayanı isim olan belirtisiz isim tamlamaları

4.1.2.1.1. Tamlayanı isim + tamlananı isim olan belirtisiz isim tamlamaları

Bu yapıdaki belirtisiz isim tamlamaları, **İsim + isim + iyelik eki**, şeklindedir. *Kutadgu Bilig*'de tamlayan ve tamlanan kısımları tek sözcükten (isim) oluşmuş belirtisiz isim tamlamaları, bu yapıdaki tamlamaların çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Bayat atı birle sözüğ başladım (1.b.), neteglikke yetmez **hâlayıq ögi** (16.b.), bilig birle süzlür **bodun bulğaqı** (22.b.), elig tuttaçı kııl **könilik küni** (30.b.), **qamuğ qadğusı** erdi ümmet üçün (40.b.), **bayat rahmeti** erdi hâlqı öze (42.b.), **yalawaç sewinçi** tiledi köni (52.b.), basa faruğ erdi **kişi ödrümi** (53.b.), tili köñli bir teg **bodun kördümi** (53.b.), bular erdi **din** hem **şerî'at köki** (59.b.), bular yüdti **qâfir munâfîq yüki** (59.b.), toğardın ese keldi **öñdün yéli** (63.b.), ajun étgüke açtı uştmah yolu (63.b.), yaruğ yaz yana qurdu **devlet yasın** (65.b.), balıq qudruğındın **qozı burnıña** (66.b.), **balıq qudruğ**ındın qozı burnıña (66.b.), **hutay arqışı** yadı **tavgaç edi** (68.b.), **sabâ yéli** qoptı qaranfil yıdın(71.b.), **qaz ördek quğu kııl qalıqığ tudı** / qaqılayu qaynar yoqaru qodı (72.b.), bu üdte ajun **öz öziñe** baqıp (81.b.), bulıt kökredi urdı **nevbet tuğı** (86.b.), yaşın yaşnadı tarttı **haqan fığı** (86.b.), ay **din' izzi** devletqa nasir muin(89.b.), ay **dünyâ cemâli** uluğluqqa körk (91.b.), **yağı boynı** egdi kötürdi özün (101.b.), ajunda çawı bardı **haqan küsi** (102.b.), **ağı sûretin** kim köreyin tése (104.b.), kelip körsü **haqan yüzini** usa (104.b.), **ata ornı** atı oğulqa qalır (110.b.), **ata ornı** qaldı atı ma birle (111.b.), bu at meñü qaldı ay **terken qutu** (115.b.), qodı bolsu **düşman başı** qavrılı (119.b.), kür arslan bile qoşnı **buğday başı** (140.b.), **bilig ma'nisi** bil negü tir bilig (156.b.), **biligsiz otın** sen ay bilge quda (158.b.), kişig til uçuzlar barır **er başı** (163.b.), ayâ **til idisi** küdezgil başıq (168.b.), biligsiz sözi **öz başını** yiyür (170.b.), **biligsiz sözi** öz başını yéyür (170.b.), **til asğı** telim bar yası ma üküş (177.b.), **kitap idisi** öz uzrin ayur (VIII), kitap idisi **öz uzrin** ayur (VIII), **til erdemin** münin asıgın yasın ayur (VIII), **bodun tili** yawlaq séni sözlegey (194.b.), kişide **kişi adruğı** bar telim (201.b.), **biligsiz tilini** bilümez özüm (202.b.), qamuğ

edgülikler *bilig asğı* ol (208), *kişi köñli* tüpsüz teñiz teg-turur (211.b.), kerek yinçü bolsun kerek *say taşı* (212.b.), qalı çıksa *begler başı*nda tuş ol (213.b.), uquş birle aslur *kişi artağı* (221.b.), negü tir işitgil *kişi edgüsi* (233.b.), sınamış kişi bildi *él kün işi* (245.b.), neçe kördüm erse *isizler işi* (248.b.), bilig kimde erse *ajun begleri* (252.b.), törü edgü urmış *kişi yigleri* (252.b.), biri beg biri bilge *yalñuq başı* (265.b.), *kişi körki* söz ol bu söz ök telim (272.b.), *uquş körki* til ol bu til körki söz (274.b.), uquş körki til ol bu *til körki* söz (274.b.), tili birle *yalñuq sözi* sözlenür (275.b.), *ajun beglerinde* bular yigleri (276.b.), bedük bilgi birle *üküş erdemi* (278.b.), biliglig uquşlug *bodun ködrümi* (278.b.), qılıç ursa bıçsa *yagı boynı* (286.b.), *uquş közi* birle yaruttı cihan (290.b.), mañar tegdi mundağ *biliglig sözi* (292.b.), yağız yer öze *yalñuq oğı* elig (302.b.), bilig birle begler iter *él işi* (303.b.), *uquş azm* azlanma asğı öküş (305.b.), *bilig azm* azlanma erke küsüş (305.b.), üçünçi ig ol kör *tiriglik ağı* (307.b.), muñar meñzetü keldi *türkçe mesel* (319.b.), *biligsiz qılınçı* yawuz qoldaş ol (321.b.), qamuğ *iş içinde* yitig tutsa köz (329.b.), *biliglig sözi* çın sewüg cân tuşı (336.b.), biliglig sözi çın sewüg *cân tuşı* (336.b.), bularda birsi bu *til yalğanı* (338.b.), *kişiler ewinde* bu qoprur tütün (341.b.), bolu bérmez *ewren başı* tezginür (344.b.), *kitâb atı* urdum qutadğu bilig (350.b.), bu bu kün toğdı ilig tédim *söz başı* (353.b.), qatıqlan yañılma *könilik yolın* (360.b.), seniñde bar erken *yégitlik küçi* (362.b.), kimiñ kırqta keçse *tiriglik yılı* (364.b.), qugu qıldı *quzgun tüsi teg* başım (365.b.), tatıg erdi barça *yégitlik işim* (370.b.), yıradı meniñdin *yégitlik atı* (375.b.), suçulma meniñdin bu *imân tonı* (393.b.), *söz başı* kün toğdı ilig öze (XII), muñar meñzetü keldi *şâ'ir sözi* (412.b.), yawuz yunçıg andın *yırasa öñi* (413.b.), *kişi qadri* himmet mürüvvet yañı (414.b.), yumıttı añar bek *ajun üdrümi* (417.b.), özi itti tüzdi kör *él kün işi* (418.b.), bedük iş bu *beglik işi* hem sözi (420.b.), maña er kerek tér bilir *iş başım* (422.b.), bu *beglik işi*ne tağı köp qılım (430.b.), bu *beglik işi*ne tağı sağ kerek (439.b.), bu saqlıq oduqluğ bu *él işi*ne (440.b.), bu *şâ'ir tili* boldı sözke ulı (441.b.), neçe er bedüse *baş agrıg* bedür (435.b.), muñar meñzeyü keldi *şâ'ir tili* (441.b.), bu saqlıq erür hem *şerî'at işi* (446.b.), kişilik bile itse *él kün işi* (457.b.), tüzü élke tegdi *élig edgüsi* (458.b.), *ajun bodnu* eştip anı ârzûlap (460.b.), ajunqa badı kör tükel *qut kuru* (461.b.), *uquş qadrini* hem uquşlug bilir (470.b.), *bilig kıymetini* biliglig bilir (472.b.), negü bilge telve *bilig qadrini* (473.b.), *ilig tapğına* bu özüm yüz urup (476.b.), *ğariblik yerinde* kerek bolğa neñ (477.b.), idi ked qatıg bu *ğariblik işi* (478.b.), ğariblikta yañlur talu *er başı* (478.b.), kirip *kend içinde* tiledi tüşün (488.b.),

yatıg edgü tutsa yarur *er közi* (496.b.), körü aldı *hacip kişisi* kelip (520.b.), bu ay toldı aydı ay *hacip kutu* (526.b.), eşittim bu kün toğdı *ilig atu* (526.b.), sewitse kişi kör mün *erdem başı* (533.b.), kişi edgüsi ol *budun yüdgüsi* (543.b.), bu yañlıg bolur bu *kişi edgüsi* (543.b.), ay *devlet idisi* bu devlet bile (551.b.), sewinçin tirilgil badıñ *kut quru* (553.b.), kamuğ *iş üdinde* bolur ay bögü (557.b.), ol üdte keleyin tedi *söz küni* (560.b.), udu barsa kılsa bu *beglik işig* (571.b.), serinse bulur qul bu *beglik qurım* (588.b.), açıldı *ilig köñli* ol yüz körüp (581.b.), bile *öz sözün* aydı bil (584.b.), amulluq siliglik *uquş kulku* ol (585.b.), tapuğ birle hış boldı *kulluq atu* (589.b.), tapug bolsa ötrü açar *kut qapug* (596.b.), yarutsa közin bérdi devlet elig (598.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig kutu* (589.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig kutu* (637.b.), yana oq buşup aydı *ilig sözi* (643.b.), basinsa üzer baş sorar *öz kanı* (655.b.), özüm körkitür *öz kılınçın* saña (666.b.), negü tér eşit emdi *türkçe mesel* (667.b.), yayıg ermez erse bu *devlet özi* (695.b.), yayıg *kut kişeni* bu neñler-turur (710.b.), bu sözke tanuqı bu *şâ'ir sözi* (711.b.), bu *şâ'ir sözi* sözke qattı tuzı (711.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig kutu* (720.b.), sınımış qarılar sözi *söz qoru* (723.b.), *ajun hâlku* andın yaruqluq bulur (732.b.), kiter-men anıñdın kiter *yüz suwı* (737.b.), muñar meñzetü keldi *şâ'ir sözi* (739.b.), bu *şâ'ir sözi* ol *biligsiz közi* (739.b.), bu *şâ'ir sözi* ol biligsiz közi (739.b.), bu *ay burcı* sertân bu ew ewrilür (744.b.), şükür qıl ay *ni'met idisi* unur (756.b.), bu *ni'met idisi* unıtur özin (757.b.), bu *kürsî adaqı* üç adrı-turur (771.b.), yana aydı ay toldı *ilig kutu* (776.b.), kör arslanqa oqşar bu *begler özi* (784.b.), *törü qılqları* bu baqa tur törü (800.b.), köni egri bolsa *könilik küni* (808.b.), bu beglik köki ol *könilik yolu* (821.b.), bu *beglik köki* ol könilik yolu (821.b.), ana aydı ay toldı *ilig kutu* (823.b.), nelük boldı kün toğdı *ilig at(isim)ı* (823.b.), bu *kün burcı* ıarslan bu burc tepremez (834.b.), tapuğ *beg tapısı* öze bolmasa (840.b.), negü tér eşitgil *ıla atlıgı* (841.b.), bu *begler tapısı* öze qıl tapuğ (843.b.), açıldı bu qılqa *ağırlıq yolu* (845.b.), ayunı ayurlar *könilik yolu* (861.b.), negü teg bolur bu *könilik ulı* (861.b.), yana aydı ay toldı *ilig kutu* (870.b.), maña açsu emdi bu söz *bük qatı* (870.b.), *ajun budnı* andın asıglar alır (878.b.), muñar meñzetü aydı *türkçe mesel* (880.b.), qalı edgü bolsa bu *begler kutun* (891.b.), ne edgü törü urdı *begler begi* (893.b.), qalı edgü bolsa *bodun başcısı* (894.b.), *uquşlug sözi* tutsa asğı öküş (904.b.), *bilig belgüsi* kör iki neñ-turur (992.b.), *söz aslı* neçe ol negü ol ülüg (995.b.), yana aydı ilig *söz asğı* neçe (1000.b.), bu ay toldı aydı *söz asğı* uluğ (1001.b.), *söz asğı* bile kör yağız yérdeki (1002.b.), öküş eştü bilge bulur *tör başı* (1015.b.), bu şükruğ negü teg ötey *öz özün*

(1033.), *ilig devleti* boldı künde örü (1041.b.), *ilig kaznağı* toldı altun kümüş (1043.b.), bu bilge sözi ol *biligsiz közi* (1048.b.), bu *bilge sözi* ol biligsiz közi (1048.b.), saşınuğ kişi ol *kişiler başı* (1063.b.), bu ay toldı *hâlin* eşitti *ilig* (1067.b.), negü tir eşitgil büğü *il begi* (1076.b.), ne yaqşı neñ erdi bu *beglik işi* (1078.b.), ne körklüg kün erdi *yégitlik küni* (1079.b.), qayu başqa kirse *qugu qırtışı* (1101.b.), yulup ölmegey erdi *élçi başı* (1114.b.), *ajun malı* tirdi özüm suqluğun (1119.b.), ne muñluğ-turur bu *apa oqlanı* (1122.b.), tilek teg bulunmaz *tiriglik küni* (1122.b.), ayur men yitürdüm *könilik yolug* (1128.b.), yime yaqşı aymış bu *türk buyruğı* (1163.b.), körür köz yaruğı *ogul kız oğı* (1163.b.), yéme yaqşı aymış bu *türk buyruğı* (1163.b.), *ogul kız saşınçı* bu tüpsüz teñiz (1164.b.), *uquşlug ögi* yitti ögsüz bolup (1178.b.), bu *dünyâ içinde* tirildiñ üküş (1186.b.), ölümüg tıdar erse *dünyâ neñi* (1197.b.), yulup ölmegey erdi *begler begi* (1197.b.), mungar mengzetü aydı *şa'ir tili* (1212.b.), *ata emgeki* bolsa oqlı öze (1218.b.), *bayat hükmi* keldi sıgıtını agıt (1233.b.), muñar meñzeyür körse öglüg sözi (1246.b.), bu öglüg sözi ol kör *ögsüz közi* (1246.b.), *bayat fazlı* birle tirilgil qıtun (1251.b.), qamuğ ârzü bérdiñ bu *dünyâ yégi* (1259.b. *bayat fazlı* bolsa kim erze öze (1269.b.), qamug edgü isiz *bayat hükmi* bil (1279.b.), *bayat atı* birle bitidi bitig (1341.b.), *bayat atı* birle sözüg başladı (1343.b.), yidi tilek buldı *ni'met talusm* yédi (1271.b.), *kişi nengin* alma küçeme küçün (1284.b.), erejlig tilese kişi *öz künin* (1291.b.), *könilik içinde* tilegü emin (1291.b.), 'ödürke açuq tut *könilik yoluğ* (1293.b.), *könül sırrı* açma qatıg kizle berk (1301.b.), *qara bulgaqınga* qatılma qaça (1313.b.), tiliñde yorımasu *begler sözi* (1314.b.), serinse kişi *öz tilekin* tapar (1319.b.), *kişiler ewinde* küdezgil közüñ (1324.b.), *kişi 'aybı* körse sen açma yétür (1328.b.), ol erke *çığaylıq yolını* açar (1335.b.), sınamış kişiler bilir *iş başı* (1336.b.), üküş él aşığıl bu *beglik atı* (1350.b.), *bu dünyâ işiñe* iş erdim (1355.b.), *bu dünyâ begi* sen aña bolma qul (1376.b.), *apa oqlanı* körse arqış sanı (1356.b.), bağırsaqlıq ol kör *kişilik başı* (1357.b.), bu söz saw saña bolga *devlet awı* (1358.b.), *bağırsaq sözi* tut bedütgey séni (1359.b.), *belâ küç yérinde* sen edgü qılın (1367.b.), *esenlik üdinde* sen edgü yétür (1368.b.), küñüñ edgü bolgay *könilik küni* (1374.b.), *hava boynu* biçgil et özke öçün (1375.b.), yaqın tut özüñke *kişi edgüsi* (1378.b.), *ana qarnı* menzil qaç aylıq amul (1387.b.), tarıqlağ erür dünyâ *ilig qutu* (1393.b.), *kişi neñi* alma yéme tökme qan (1395.b.), seninde ozağı *ajun begleri* (1405.b.), negü tér eşit *dünyâ 'aybını* bilip (1407.b.), açığı suw teg ol kör bu *dünyâ neñi* (1408.b.), saşığı ol körü barsa *dünya işi* (1410.b.), bu şa'ir sözi

kör açar *söz yolu* (1421.b.), *kişi kanı* tökme hasım kılma öç (1433.b.), bu *şâ'ir sözi* kör açar söz yolu (1421.b.) sarây ol ajun kör bu *kazganç yeri* (1444.b.), turu ıaldı oğlum bu *bağrım otı* (1482.b.), bar erse ıalı bu *tapuğcı hağı* (1488.b.), *oğul kız sebebi* ata ol ana (1486.b.), *bayat yarlığm* sen ağır tut ağır (1507.b.), *bayat atı* birle kesildi tını (1520.b.), , et öznüñ ewi ol *bedizlig ewiñ* (1524.b.), bu *ay toldı yasin* keçürdi ilig (1548.b.), ne muñluđ-turur körse *yalñuđ özi* (1528.b.), idi kısga özlüğ bu *yalñuđ özi* (1533.b.), sözin kesti *ilig közi* yaş saça (1562.b.), yağın ııldı özke *kişi edgüsin* (1565.b.), bağında keçürmiş bilir *él işi* (1567.b.), *ata pendini* sen ıatığ tut ıatığ (1568.b.), *bodun asđı* erdi añar tegse iş (1575.b.), ötündi bu öğdülmüş *ilig ıutu* (1585.b.), *kişi emgekini* bilümez kişi (1598.b.), *ilig köñliñe* sığdı erse tapuğ (1607.b.), ay *begler sewinçi* tilegli kişi (1609.b.), ıamug *beg tileki* öze ııl işi (1609.b.), idi yağşı aymış *ıla atlığı* (1629.b.), bodunda bedüki *kişi ıutluğı* (1629.b.), ötemiş bolayın *atası hađm* (1634.b.), bu üç neñ üçeğü *biligsiz yolu* (1669.b.), bilig hem uıuş ol bu *erdem atı* (1679.b.), *köñül ıodkısu* ol anıñ yıldızı (1704.b.), *ağırlığ üdinde* ıışig sermedi (1718.b.), *uıuzluğ üdinde* tapuğ kesmedi (1718.b.), könilik ıılığlı *emânet küni* (1729.b.), ıışide ıayu ol *kişi öggüsü* (1731.b.), *ağı öggüsü* ol saran sökgüsü (1731.b.), *apa oğlanın* körse muñluđ tığü (1732.b.), bu baylığ tilese *ajun edgüsü* (1744.b.), ay ilig körü bar *ıışiler küni* (1749.b.), añar ötrü açđu *ağırlığ yolu* (1756.b.), tapuğcı bedüse *beg atı* bedür (1757.b.), idi yağşı aymış bu *yağma begi* (1758.b.), negü tér eşıtgil *ıla beg sözi* (1779.b.), *kişi üdrümi* kör bu yañlıđ bolur (1788.b.), muñar meñzetü aydı *türkçe mesel* (1798.b.), *bayat fazlı* birle bedür ol kişi (1799.b.), yana ma ay ilig *ata alkısu* (1802.b.), *kişi köñli* bađ ol yaşargü suwı (1807.b.), bu *begler sözü* birle edgü sawı (1807.b.), *bayat fazlı* ıolgu kerek ıul ıamug (1811.b.), *bayat fazlı* bolsa açıldı ıapug (1811.b.), *bayat fazlı* birle ağırlar ıulug (1813.b.), *bilig ıapđı* açlur oñarur yoluğ (1813.b.), muñar meñzetü keldi *türkçe mesel* (1826.b.), uıuş boldı erke miñ *erdem başı* (1830.b.), bu ikin oñarur *könilik yoluğ* (1842.b.), maña ayđıl emdi *uıuş süreti* (1848.b.), bu belgü bile ol *uıuş bilgüsü* (1864.b.), meñilig bolur beg tükel *ıut başı* (1881.b.), *öz asđm* ıodup kör beg asđm ıolur (1879.b.), *öz asđm* ıodup kör *beg asđm* ıolur (1879.b.), negü tér eşıt bu *tapuğcı tili* (1880.b.), begiñge açá berse *ârzû yolu* (1883.b.), *ajun begleri* öldi bizde oza (1885.b.), *ajun bodnu* tındı awınçm ıutun (1886.b.), adın *él ıışisi* eşıtti mumı (1887.b.), *sewüğler yüzinde* bolur belgü neñ (1899.b.), *köñül ârzûsın* bulsa özke tatlđ (1893.b.), *sewiglig nişânu* negü ermiş ay (1894.b.), uıup tırlayü al *kişi erbüzü*

(1900.b.), yanut bérdi ögdülmiş **ilig kıtu** (1905.b.), bilig birle **begler** bedütti **atu** (1905.b.), **bilig ordusu** ol bu begler özi (1906.b.), biligsiz bolur kıul nerek **kıul sözi** (1906.b.), bilig ordusu ol bu **begler özi** (1906.b.), özüm yégledüki bu **kıulluk atu** (1918.b.), bu söz sözlemektin barır **er başı** (1914.b.), yanut bérdi ögdülmiş **ilig kıtu** (1918.b.), törütti **apa oqlanın** bir bayat (1922.b.), **yagı boynu** yençse kiterse çoğı (1926.b.), bu **beglik işin** barça begler bilir (1931.b.), bayat kimke bérse bu **beglik işi** (1933.b.), bu **begler işin** bildi beglik kışi (1935.b.), bu **beglik işi** boldı begler işi (1935.b.), bu beglik işi boldı **begler işi** (1935.b.), bu begler işin bildi **beglik kışi** (1935.b.), bu iş kılgıçı er kıılır **öz işi** (1938.b.), bagırsaķķa aytur kışi **öz sözin** (1943.b.), bagırsaķķlık ol kör **kışilik başı** (1945.b.), uķuş birle **él kün işin** işledi (1952.b.), **beg atu** bilig birle bağlığ-turur (1953.b.), bilig lâmu kitse **beg atu** kıalur (1953.b.), **bilig lâmu** kitse beg atu kıalur (1953.b.), negü tér eşitgil **ötüken begi** (1962.b.), bilig birle başlar kışi **iş başın** (1967.b.), bu **beglik işi**ne otı öç bilig (1970.b.), idi kıutlug ol bu tükel **kıut başı** (1973.b.), **kışi kıutlığı** kim kışiler ara (1975.b.), sewinçin keçer kör uş ol **beg küni** (1977.b.), ne edđü turur bu **kıılınç edđüsü** (1982.b.), anı emgetür bu **zamane^ oğı** (1983.b.), bu **beglik işi**ne bu ol bađu örk bayat kimke bérse **kıılınç arķıķı** (1983.b.), közi suķķa yetmez bu **dünya aşı** (2001.b.), anı emleyümez bu **dünyâ kıamu** (2002.b.), biri saķlık ol bir törü **él köki** (2015.b.), **yagı boynu** yençti öze örkledi (2016.b.), bu **beglik bağı** kör bu iki bolur (2018.b.), bu **şâ'ir sözi** tutsa sözke bayur (2065.b.), bu saķlık bile **öz yagısın** urar (2019.b.), bu saķlık bile arttı **begler éli** (2021.b.), osallıķ körü buzdı **beglik ulı** (2021.b.), bu saķlık bile sen **yagı boynu** yenç (2022.b.), **yagı boynu** yençmek tiler erse sen (2025.b.), osallıķ bile buzdı **beglik bağı** (2026.b.), vefâ ol kışike **kışilik başı** (2040.b.), **kışi yalđanmda** tileme vefâ (2042.b.), **bodun baylıķı**na törü tüz kıodun (2058.b.), kıalı bolsu arslanķa **ıt başısı** (2048.b.), ol arslan bolur barça **ıt saķısı** (2048.b.), **kışi üdrümi** bu bodunda talu (2075.b.), **ajun bodnu** barça añar kıul bolur (2076.b.), kıara **kıul kıarası** bolur beg ürüñ (2080.b.), süçigke süçinse **ajun begleri** (2092.b.) bor içse açıldı **çıgaylıķ yolı** (2096.b.), negü tér eşitgil **saķınuk tili** (2100.b.), kıaçan yetgey **él kün işi**ne öçi (2103.b.), bodun **beg yolmdın** tüzer yol yorıķ (2110.b.), küvezlik azıtur **könilik yolug** (2115.b.), siyaset bile **beg ilini** tüzer (2130.b.), İki neng turur aslı **yıldız köki** (2132.b.), bu **él tutruķı** hem **tüpi bekliki** (2132.b.), bu **él tutruķı** hem tüpi bekliki (2132.b.), kıılıç baldu boldı bu **él saķısı** (2140.b.), bu **él işleri** ters uluğ kör atu (2146.b.) kıılıçın alır él **bodun başısı** (2140.b.), ol **él bodnu** buzlor **çıgay bayı tüz**

(2241.b.), **İlig boynu** kılça ükekçe başı (2154.b.), kayusu erej yér qayu **öz başı** (2156.b.), bu yañlıg-turur barça **beglik işi** (2156.b.), vezîr ol bekütügli **beglik kökin** (2183.b.), vezîr ol yüdügli bu **begler yükin** (2183.b.), saqınuq kerek **dîn idisi** arıg (2190.b.), törülüg kişi boldı **él tör başı** (2196.b.), **uwutsuz yüzi** körse etsiz süñük (2206.b.), **uwutsuz özi** körse bütmez irük (2206.b.), uwut birle **yalñuq yüzi** suwlanur (2207.b.), köni bolmasa işte **işçi başı** (2210.b.), qamuğ egri boldı bu **begler işi** (2210.b.), taşı teg yéme körklüg ol **iç yüzi** (2213.b.), **kişi körkiñe** iç qılıkı iş ol (2215.b.), kişi körkiñe **iç kılıkı** iş ol (2215.b.), **vezîr işi** barça saqışlar bolur (2219.b.), **tetiglik nişanı**-turur bu bitig (2224.b.), bitig bilmez erse **apa oglanı** (2225.b.), tilekçe tükel bolga **ilig işi** (2240.b.), ol **él bodnu** buzluur çığay bayı tüz (2241.b.), tutar işçileri **könilik yolu** (2244.b.), atı edgü qaldı hem **él kün işi** (2258.b.), isiz qıldı atın hem **él kün işi** (2259.b.), negü teg kerek qılssa **begler işi** (2266.b.), séziksiz kerek begke **sü başcısı** (2270.b.), tirilse añar ötrü **üdrüm başı** (2275.b.), siyâset yoritgu kerek **sü başı** (2300.b.), siyâsetqa aşlıg bolur **sü işi** (2300.b.), sen edgü qılı aç **könilik yolu** (2307.b.), kerek **sü başıña** bu bir kaç qılık (2309.b.), yağıda kür **arslan yüreki** kerek (2310.b.), **qaya kuzgını** teg yıraç tutsa köz (2313.b.), aş içgü tuz etmek yadar **er atı** (2318.b.), aş içgü-turur bu **tiriglik otı** (2318.b.), yüz ursa yağıqa bu **sü başcısı** (2331.b.), negü tér eşitgil **ıla athıgı** (2319.b.), tuz etmek haqı tép öter **er haqı** (2321.b.), bu erdem bile bolsa **sü başcısı** (2329.b.), **yağı boynu** yençse kiterse başın (2352.b.), kelin qız sewinçi **küden tünleri** (2380.b.), kür alp er küwençi **çerig künleri** (2380.b.), sınamiş kişiler sözi **söz başı** (2394.b.), **sü başcı** tiler erse mundağ kerek (2415.b.), iki iş bedük iş **uluğluq atı** (2417.b.), bu **él bağı** örki bu iki tüzer (2419.b.), idi edgü neñ bu **kişi körki** yüz (2467.b.), bu **yüz körkiñe** suw içer iki köz (2467.b.), begi bolsa edgü **kişi üdrümi** (2422.b.), bu iki tapuğçı **bodun ködrümi** (2422.b.), **kişi edgüsindin** kelir edgülük (2439.b.), biliglig kerek qılssa **begler işi** (2449.b.), bu hışmet bile ol **kişi hürmeti** (2460.b.), saqınuq kerek **dîn idisi** arıg (2461.b.), saqınuq arıg **dîn idisi** kişi (2462.b.), irinmez qılır barça **yalñuq işi** (2462.b.), saqınuq kişi yér **kişi kadgusu** (2463.b.), saqınuq kişi ol **kişi edgüsü** (2463.b.), yüz utru bolur tutçı **hâcib özi** (2464.b.), **ajun körki** barça tetigdin kelir (2467.b.), idi edgü neñ bu **kişi körki** yüz (2467.b.), bu **yüz körkiñe** suw içer iki köz (2467.b.), **köñülsüz sözüg** ked tutumaz bolur (2470.b.), muñar meñzetü keldi **bilge sözi** (2491.b.), **hâciblar işi** tut ya begler işi (2493.b.), hâciblar işi tut ya **begler işi** (2493.b.), **mezâlim üdinde** ötüğçilerig (2499.b.), biri **beg sözi**ni qatıg tutsa berk

(2504.b.), *köñül sırrı* açlıp erin başlamış (2517.b.), negü tér eşitgil *ukušluğ tili* (2521.b.), *ukušluğ tili* açtı ma'nî yolu(2521.b), qalı yol kesilse *qapuğ başçısı* (2540.b.), yana kirkü bolsa *er at sözçisi* (2540.b.), *er at köñli* mundağ isitse alın (2546.b.), iki neñ bedütür bu *begler çawı* (2553.b.), adın ma iki neñ *qapuğ körki* ol (2554.b.), bedütür *beg atın* açar qutqa yol (2554.b.), taqı bir yaraqlıq *qapuğ el başı* (2555.b.), yeme aytu tursa *er at hâllerin* (2564.b.), *sü başçı* tüze tursa yortuğ qurın(2586.b.), bilir sen séziksiz *ajun begleri* (2593.b.), yalawaçlar erdi *kişi edgüsi* (2598.b.), *bayat kullarında* eñ üdründüsi (2598.b), negü tér eşitgil *bağırşaq sözi* (2758.b.), bağırşaqnı bulsa *özün bağrı* qıl (2609.b.), *beg asğm* tilegli begin çın sewer (2618.b.), közi toq kişi boldı *baylar başı* (2614.b.), séziksiz tüker anda *begler suwı* (2639.b.), *kişi erdemi* birle erdin keçer (2646.b.), başın borqa soqsa buzar *öz işi* (2652.b.), bor içme bor içse barır *er qutu* (2655.b.), *köñül sırrı* açtı çıqardı içig (2658.b.), sözi uz yorisa yarar *er işi* (2661.b.), bu iki bile ol *kişi kıymeti* (2664.b.), *yalawaç işi* kör neçe söz bolur (2666.b.), bu yarlıq kişi bulsa *ilig qutu* (2677.b.), añar bérse bolğay *yalawaç atı* (2677.b), seniñdin ötelsün maña *söz taqtı* (2670.b.), meniñdin ötelsün saña *söz haqtı* (2670.b.), neçe me bilig bilse *begler özi* (2674.b.), bu söz tutmasa *öz işin* buzdı öz (2681.b.), idi yaqşı aymış *ötüken begi* (2682.b.), ay *begler mançı* sözüg kizle berk (2683.b.), sözüg çıqsa andın *sehar tanı* teg (2684.b.), *köñül sırrı* artuq qatıg kizlegü (2689.b.), *köñül sırrı* kizle ay köñlüm toqtı (2690.b.), *köñül sırrı* berk tut sen ayma tilin (2691.b.), idi edgü til bu bitig *söz tili* (2695.b.), negü tér eşitgil *ila sır teñi* (2696.b.), bu üç törlüg ol kör ay *ilçi başı* (2703.b.), bu *begler işi*ne tusulur kişi (2703.b.), bu iki-turur bu *ajun tutruqtı* (2716.b.), negü tér eşitgil bu *şartlar başı* (2745.b.), *yağı boynı* yençe öze iglese (2707.b.), bağırşaq tapuğçı *beg asğm* tiler (2728.b.), sewüg neñ bu altun kümüş *cân otı* (2743.b.), yanut bérdi ögdülmiş *élig qutu* (2743.b.), bu er tutğa şeksiz *könilik yolu* (2755.b.), bu söz işke tutğıl ay *ajun tözi* (2758.b.), bağırşaq kişi ol *kişi üdrümi* (2768.b.), bu ögsüz ağıçı buzar *öz işi* (2771.b.), saqış birle bek tutğu *işçi işi* (2777.b.), idi me batıg *hendese saqıştı* (2786.b.), anın teziginür kör *haqtımler başı* (2786.b.), bolur qarşı içre *ağıçı işi* (2791.b.), añar tegmese *ot yalını* tütün (2792.b.), açıg tıdsa işçi *er at köñli* sır (2808.b.), *er at köñli* sınsa alır begke kir (2808.b.), negü tér eşitgil *aqlar başı* (2809.b.), negü teg kerek ayğıl *aş işçisi* (2824.b.), ayak tirkı başlar bu *aş başçısı* (2824.b.), üdürgü añar bérgü *aş suw işi* (2829.b.), hatarlıg bolur aştı *begler işi* (2835.b.), negü tér eşitgil *kişi edgüsi* (2838.b.), qalı teñlemiş teg *ukuš belgüsi*

(2838.b.), sewüg boldı ol neñ sewüg *cân tuşı* (2840.b.), *kılnıç yégliki* erke teñsiz ig ol (2848.b.), ‘*azîz cânnı* bek tut uzatma sözüg (2853.b.), qalı egri bolsa *bu aş başçısı* (2860.b.), yumıtsa qalın yég bu *aş oğrısı* (2861.b.), qaçan körki kelgey *begi tirkisi* (2861.b.), uquşluğ vefâlıg *kişi tüzüni* (2875.b.), munu aydım emdi ay *élig kişi* (2877.b.), bu yañlıg kerek bolsa *aşçı başı* (2877.b.), maña aygıl emdi *idişçi başı* (2881.b.), *idişçi başı* ked qoyuğ er kerek (2900.b.), sewüg boldı ol neñ sewüg *cân köki* (2909.b.), qayu neñke kirse *kişi emgeki* (2909.b.), bu yañlıg bulunsa *idişçi başı* (2911.b.), añar bérse bolğay *idişçi işi* (2911.b.), *idişçi başı* kör uş andağ kerek (2925.b.), aniñ yası cân kör *tiriglik ulı* (2931.b.), yana aydı ögdülmiş *élig qutu* (2933.b.), bedük boldı *begler işi* teg atı (2933.b.), bayusa bodun *beg tileki* bolur (2937.b.), neçe me bu *aşçı idişçi* saña (2939.b.) negü tér eşitgil *öge buyruğı* (2941.b.), *yağı boynı* yençer kü çawın ıdur (2945.b.), éligke ötündüm *tapuğçı yolu* (2951.b.), neçe *beg haqı* erse qullar öze (2953.b.), yéme bilgü begler *tapuğçı qulm* (2952.b.), yéme *qul haqı* yoqmu begler öze (2952.b.), qalı *beg haqım* körse qullar turup (2954.b.), kerek *qul haqım* körse tapğın körüp (2954.b.), negü ol *tapuğçı haqı* ay seçe (2956.b.), *tapuğçı haqı* bar tapuğda oza (2957.b.), tiler *beg sewinçi* bu qul bolğuçı (2960.b.), negü beg bolur ol ay *élig qutu* (2983.b.), kitermese quldın *çığaylıq atı* (2983.b.), negü tér eşitgil *awuçğa sözi* (2984.b.), awuçğa sözi ol *yégitler közi* (2984.b.), *awuçğa sözi* ol yégitler közi (2984.b.), kerekinde bulsa kişi *öz muñı* (2817.b.), *kişi emgeki* bilmegüçi kişi (2986.b.), bu begler qapuğı *erej qapğı* ol (2992.b.), *erej qapğı* tutmaq özün aşğı ol (2992.b.), bu *begler qapuğı* erej qapğı ol (2992.b.), *yağı boynı* yençer hazîne^ urur (3000.b.), negü tér eşitgil bu *sartlar başı* (3002.b.), qanatsız quş uçmaz ay *begler begi* (3005.b.), er at boldı *begler qanatu yügi* (3005.b.), er at birle *begler küçi* belgürer (3006.b.), yori quş atagıl sen *erdem atı* (3011.b.), bu *erdem yoriğı* ürün quş teg ol (3010.b.), ürün quş qutu teg bu *erdem qutu* (3011.b.), bu *begler sewinçi* yarınkı asıg (3020.b.), bu *beglik işi*ne ol urmuş ulı (3029.b.), idi yaqşı urduñ *kişilik ulı* (3016.b.), negü tér eşitgil bögü *beg tili* (3029.b.), aqı bolsa elgi *ajun begleri* (3034.b.), saranlıq bile boldı *beglik yağı* (3038.b.), saranqa söküşi *aqı öñdisi* (3049.b.), bu yañlıg-turur bu *ajun öñdisi* (3049.b.), bu yañlıg-turur bu *ajun öñdüsü* (3077.b.), yaradı tapuğ açtı *devlet qapuğ* (3069.b.), *kişi köngli* tirlür bolur qızgu eñ (3073.b.), *ajun feylesûfi* neñi bolmasa (3076.b.), alu qoldaçı *er qutu* top tolu (3086.b.), ay *himmet idisi* ajun qol talu (3086.b.), *bodun hâli* açgıl maña örtme söz (3099.b.), *bodun tillerinde* negü söz yorır (3100.b.), *ilig*

devletinde itildi ajun (3103.b.), üçünçi suķ erse *bodun bağrı* yer (3110.b.), *bayat fazlı* erdi seni bulmuşım (3120.b.), negü tér eşit emdi *haķan tili* (3126.b.), meniñ emgerimke *ilig altunu* (3139.b.), ğalı *el işi*ne tusulđu kiři (3141.b.), tiler erse ilig bodun *el başı* (3141.b.), bodunda talusu *kiři ködrümi* (3150.b.), sarılğaymu erki *ilig altunu* (3160.b.), idi yağşı aymış kör *ilçi başı* (3172b.), yanut berdi ögdülmüş *ilig ğutu* (3175.b.), üilig yarlığı bu bitig *söz adın* (3180.b.), ğara köñlin awlar *begi yarlığı* (3181.b.), *ğara köñlin* awlar begi yarlığı (3181.b.), tügülmüş köñülni yazar *beg sözi* (3182.b.), ğalı *beg tili* yumşaq erse süçig (3184.b.), *bayat atı* birle sözüğ başladı (3188.b.), *bayat hükmi* tağdır bile teźginür (3194.b.), tapuğ kendte ğılğıl bu ol *din yolu* (3214.b.), bilig birle yağğıl *bayat tapğı*na (3223.b.), bilig tamğa bolur *tamu ğapğı*na (3223.b.), *ulus kend içinde* tapuğ bar telim (3226.b.), atandı özüñ emdi *zâhid atı* (3229.b.), *kiři edgüsi* ğılsa tâ‘at tapuğ (3232.b.), eren *er ğatında* özin kizledi (3234.b.), idi yağşı aymış *kiři üdrümi* (3244.b.), kişike bağırsağ *kiři ködrümi* (3244.b.), *kiři edgüsi* bu öz asğın ğodup (3245.b.), *kiři asğı* ğolsa kör emgek yüdüp (3245.b.), kiři edgüsi bu *öz asğın* ğodup (3245.b.), tirig *yalñuķ oğlı* tusulğan kerek (3247.b.), kişike tusulur *kiři edgüsi* (3248.b.), bu edgü kiři ol *bodun todğusu* (3248.b.), bulumadı *teñri sewinçi*ne yol (3249.b.), *müslmân sewinçi* tile kes sözüğ (3250.b.), *öz asğı* tiler tép sağınma meni (3257.b.), negü tér eşitgil *tejik bilgesi* (3265.b.), *tejik bilgeleri* ğawıķar küsi (3265.b.), begi edgü bolsa *bodun asğı* ol (3267.b.), tüzü *yalñuķ oğlı* sewer edgüni (3270.b.), *bodun yüklerin* sen boyunğa yüdüp (3305.b.), esen bolsa ermiş bu *yalñuķ özi* (3311.b.), bu *dünyâ işi*ne ğatılmış kiři (3340.b.),anıñ ma‘nisi uķ ay *köñli yazı* (3323.b.), negü tér eşitgil *sinamış sözi* (3323.b.), *ulus kend içinde* tapuğ bar telim (3226.b.), *apa oğlanı* barğa yalñuz umaz (3330.b.), *ğadaş belgüsi* hem yađuķ yađlıķ ol (3335.b.), *ğadaş ğadğuların* ğadaş yémese (3336.b.), ğılumaz tapuğ birle *‘uķbî işi* (3340.b.), *havâ nefis boyunun* sığu ked ğatığ (3342.b.), havâ bire bolmaz bütün *din işi* (3343.b.), ğuruğ sözlemez-men ne *ğıbet tili* (3348.b.), *bodun köñli* yuwğa küdezmeki sarp (3351.b.), *ğul atı* anın boldı ğulğa ayađ (3357.b.), *tapuğ atı* tilde atamasa at (3358.b.), *et öz din esenin* munın buldum oķ (3359.b.), yorı yalñuz işsiz ay *yalñuķ uzu* (3361.b.), *tiriglik nişânı* ne ol belgüsi (3370.b.), negü tér eşitgil *kiři üdrümi* (3372.b.), seni sökke yat baz *uluğlar bařm* (3379.b.), *yağı atı* yaska tanuķluķ berür (3381.b.), *ođul ğız atı* erke kitmez oyuđ (3382.b.), *ođul ğız atasın* suyurğağu ol (3388.b.), *ođul ğız atası* yemi ađu ol (3388.b.), *ođul ğız isizi* atada kedin (3389.b.), *ođul ğız atası* tü emgek küder

(3391.b.), *kişi köñli* yuwқа küdezmeke sarp (3393.b.), *adaş köñli* sinsa bolur kır yağı (3396.b.), *kişi asğı* bolsa kişike қатıl (3406.b.), kişike tusulmaq *kişi asğı* bil (3406.b.), bu *dünyâ içinde* bulur bu tilek (3410.b.), yağı bolmağınça *er ersigliki* (3414.b.), tepiz *él kişisi* ol erke yağı (3416.b.), yağı birle tegşip *er atı* bedür (3419.b.), negü tér eşitgil *kişi edğüsi* (3429.b.), keçürgil anı sen bu ol *dîn yolu* (3434.b.), kim *ilig yüzin* körse қutluğ bolur (3459.b.), қayuda çawıksa köni *beg atı* (3462.b.), añar barğu andın bulur *er қutu* (3462.b.), köni *beg yüzü* körse қutluğ bolur (3465.b.), *bodun asğıña* hem yüki yüdğüke (3468.b.), *sewüglüg yüzü* ol köñül toқluğı (3479.b.), *sewüglüg yüzü* ol *köñül toқluğı* (3479.b.), *öz asğı* tilerke kéñeşmegü söz(3492.b.), ol er қолmaz erse *öz asğın* adaş (3493 b.), *öz asğın* tilegli öz ülgі üçün (3494.b.), *uluş kend içindeki* edğü neçe (3500.b.), kişike қатıl it *kişiler işi* (3502.b.), *müsülmân işin* it muñña yara (3503.b.), *kişi ‘aybı* körme özünü kör e (3505.b.), *kişi edğüsi* kör unıtmaz özin (3508.b.), sewitmiş üçün *dünyâ ‘aybı* қamuğ (3515.b.), arıñu қılındı bu *dünyâ ewin* (3522.b.), ayı edğü ermez bu *dünyâ қutu* (3525.b.), yana dınқа öçlüğ bu *dünyâ neñi* (3539.b.), idi қız erür bu *tiriglik küni* (3544.b.), bu üçte adın yoқ bu *dünyâ neñi* (3546.b.), ayı edğü ermez bu *dünyâ neñi* (3562.b.), bu *dünyâ neñi* ol saçılmış meñe (3564.b.), taқı bir tatığ bu *tişi tatğı* ol (3581b.), üçünçi yağı yek bu *dîn oğrısı* (3590.b.), sewügke *sewüg ‘aybı* erdem başı (3516.b.), sewügke *sewüg ‘aybı erdem başı* (3516.b.), *sewüglüg nişânı* bu ol belgülüg (3517.b.), *sewüg ‘aybı* erdem bolur ay külüg (3517.b.), bayattın yıratur bu ol *dîn yutu* (3525.b.), bayusa bolur ol *bodun kötkisi* (3527.b.), çığaylıқ bile ol *köñül қodқısı* (3527.b.), ig ol aşnu erke *ölüm tutғақı* (3580.b.), tişi hem oğul қız üzer *er küçi* (3580.b.), *oğul қız yükün* yüdmek emgek erür (3582.b.), bu üç neñ-turur *dünyâ tatğı* bütün (3588.b.), *bayat atı* aysa tezer yek barır (3592.b.), *tişi suhbeti* me bu erlik otın (3608.b.), tişi suhbeti me bu *erlik otın* (3608.b.), açıғ suw teg ol kör bu *dünyâ neñi* (3625.b.), neçe andağ erse bu *dünyâ hâli* (3648.b.), tapuğ қıl yetürgil bu *қulluқ atın* (3651.b.), bu ol yol yañılma bu *қulluқ yolın* (3669.b.), şekerlig yidiñ sen *ajun ni‘meti* (3614.b.), üd üdleк ıdıp *nefs butını* sıdım (3635.b.), açıғ қılma özke *tiriglik yolu* (3648.b.), yazuқluğ қулиña *bayat fazlı* bar (3649.b.), *ajun bodını* barça uluş kend қodup (3652.b.), *apa oğlanı* barça kesgey uruğ (3653.b.), *bayat ‘adliñe* tutçı қорқу yorı (3668.b.), *bayat ‘adliñe* tutçı қорқу yorı (3668.b.), *bayat yarlıғın* қıl özün қulluқı (3672 b.), қodu бér мени ay *kişi ködrümi* (3693.b.), *bayat tapğıña* bu ulanmış özüm (3696.b.), ilig tapğı birle *bodun asğı* қıl (3699.b.), *bayat atı* birle sözüğ başladı

(3715.b.), qarañku titigsig bu börk *ew ii* (3723.b.), taı ma igidgey ay *dünyâ begi* (3744.b.), *bayat qapı* tuttum qılur-men tapu (3747.b.), *bayat tapı* qılsa urunsa yürek (3751.b.), *kişi himmeti* bolsa munda kerek (3751.b.), adınsı bolurmu ay *ilçi baı* (3763.b.), *könül sırrı* açtı kr tnr tili (3770.b.), bu *qullu içinde* qurumuz tz k (3749.b.), bu *dünyâ tpi* ked yk ol suum (3795.b.), *tiriglik knine* tker alqınur (3782.b.), *tapılı içinde* qutu tolmi er (3799.b.), *bayat atı* birle sözüg baladı (3897.b.), qalı *l iine* tusulsa tse (3803.b.), yaanı bir *k yolu* tutıl esen (3806.b.), taı munda ygrek ayur *türk hanı* (3817.b.), meni *z ilimde* tilekim bolup (3861.b.), *ajun mezi* boldı ürün erdini (3840.b.), körü barsa yaı ayur *er baı* (3855.b.), beg ol bu könül kr qamu *z kulı* (3856.b.), *tiriglik tuı* bu ölüm ol ıdur (3902.b.), *bodun kzi* tegse tapuqa qalı (3918.b.), hll dny bulsa *kişi edisi* (3924.b.), *bayat qullarına* tusul ay bögü (3928.b.), bulup *dny mln* yy bilmese (3927.b.), sni men *mslmn tususu* n (3929.b.), yüzin kizledi yrke *rm qızı* (3948.b.), yme yaı aymı *aılar baı* (3978.b.), yawuz ermez emdi bu *dny qutun* (3975.b.), yawuz tse bolmaz bu *dny nein* (3977.b.), idi yinge yol bu *tapuı yolu* (3986.b.), bu *l kn itigi* bu begler ii (4010.b.), bu *l kn itigi bu begler ii* (4010.b.), idi yaı aymı *ajun ilisi* (4012.b.), kyer ot aar suw bu *begler ksi* (4097.b.), idi yaı aymı *ajun ilisi* (4012.b.), *yaı boynu* yençer alır z in (4015.b.), qayusu alur hıl bolur *hıl baı* (4064.b.), qayusu at adır ze *l baı* (4064.b.), qayusu *s baı* qayusu hcib (4065.b.), qayu yawu yuru bolur *l begi* (4069.b.), idisi başın yr ay *ili baı* (4078.b.), tr birle *beglik iin* iti (4082.b.), nee qul bedüse *qul atı* qul o (4083.b.), birisi bu *begler szin* tutu bek (4120.b.), bu *begler aı* ol aırlı baı (4133.b.), *bayat atı* anu ayıt ay bögü(4129.b.), neçe me to erse yg *beg aı* (4133.b.), bu begler aı ol *aırlı baı* (4133.b.), *s* ya *l baı* bolsa özün (4143.b.), *s* baı ya *l baı* bolsa özün (4143.b.), *könül sırrı* bek tut ıqarma sözüg (4146.b.), sana kelge *devlet ululu qutu* (4151.b.), negü tr eşitgil *awua sözi* (4152.b.), *awua sözi* tutsa alur közi (4152.b.), tapu sise ötrü açar *qut qapu* (4157.b.), zm kendke kirse *ilig tapına* (4161.b.), *bügüler sözini* uuz tutmau (4177.b.), *ulular sözin* tut yumu qıl yg (4179.b.), *ulu sözi* tutsa tilekke tegir (4179.b.), negü tr eşitgil ay *ilçi baı* (4197.b.), iki törlüg ol bu *yaınlı ii* (4201.b.), *ada ası yası* sınaq bilmi er (4207.b.), taı bir tutar i *z ası* n (4203.b.), apa *dünyâ ası* n erse i (4206.b.), *ada knli* bilmek tilese özün (4209.b.), *ozuni tilinde* kyer ot kr e (4212.b.), ozundın qopar ol *ajun bulaı*

(4213.b.), *ozunçı başm* kes ay ersig ağı (4213.b.), isiz edgüde bu kıılır *öz işi* (4220.b.), biri *teñrilik* ol *yağı* boldaçı (4225.b.), bu kâfir *yağılar yağı* ol tuçı (4225.b.), bulunsa adaş tut ay *er ködrümi* (4235.b.), *bayat hükmi* ol barça edgü isiz (4254.b.), bu yañlıg bolur ol *kişi aslısı* (4284.b.), kişike kişilik *kişi belgüsi* (4284.b.), *kişi aslı* bilmek tilese özüñ (4285.b.), *köñül til kıılınçı* bu işke tanuq (4287.b.), *köñül sırrı* açma sözüg tegmeke (4293.b.), bu yañlıg bolur kör *er at suhbeti* (4312.b.), *ğara kılkı* barça bolur qap qara (4323.b.), *ğara kılkı* başsız kıılınçı saşı (4324.b.), negü tér eşitgil *ğara kılkını* (4326.b.), sınap sözlegüçi *kişi barqımı* (4326.b.), *ğara kadğusı* barça qarnı üçün (4327.b.), *ğara qarnı* todsa tili başsırar (4329.b.), er atta öñin *beg kişisinde* taş (4336.b.), *habib sawçı haqqı* üçün sew adaş (4339.b.), bular ol haqıkat bu *din tirgüki* (4345.b.), taqı bir bilig kör bu *tüş ‘ilmi* ol (4366.b.), bu *tüş ‘ilmi* körgil bağırsağ bayat (4370.b.), yana kııldı yinçge *bu hâtır yolu* (4393.b.), anıñsız oñulmaz *tiriglik işi* (4357.b.), ig ol kör kişike *ölüm qoldaşı* (4359.b.), ölüm ol kişike *tiriglik tuşı* (4359.b.), otaçı unamaz *mu‘azzim sözün* (4364.b.), *yıl ay kün saqışı* bularda bolur (4377.b.), yeme *oklidis qapğı* yetrü toqı (4382.b.), kerek *dünyâ işi* kerek ‘uqbî tut (4383.b.), saqış artasa *dünyâ ‘uqbî işi* (4384.b.), *kün ay qutluğı* bar yeme qutsuzı (4386.b.), negü tér eşitgil *saqınuq başı* (4406.b.), *bodun körki* üdrüm talu edgüsi (4422.b.), olarda bolur bu *ajun ârzûsı* (4422.b.), bu *dünyâ itigi* bulardın-turur (4459.b.), tümen tü ağılar *ajun tañsuqı* (4424.b.), satıgçı yoq erse *ajun kezgüçi* (4425.b.), *hutay arqışı* kesse arqış toğı (4426.b.), *biligsiz sözi* kılkı barça otun (4453.b.), usa *ew kıtı* al elig tegmedük (4477.b.), seniñde adın *er yüzün* körmedük (4477.b.), sewinçin keçürgey sen *üdleğ küni* (4481.b.), kisi körki qolma *bodun külgüsi* (4493.b.), tozu hâlq sewer ol *kisi körkini* (4494.b.), meger *teñri fazlı* küdezse anı (4494.b.), bedükrek bolur bolma *ewçi qulı* (4496.b.), *tişi körki* kılkı ol biligli bilir (4500.b.), qalı tuğsa yégrek aña *yér qoyı* (4512.b.), ewi bolsa qoşnı *ölügler toyı* (4512.b.), qalı çıqsa yitrür *könilik yolu* (4518.b.), olar ma *bayat qulları* ol qamuğ (4530.b.), *elig tarlıkı* tegse emdi saña (4540.b.), *kişi edgüsiñe* qatılğıl qarıl (4543.b.), barıg tapqıl emdi *beg atın* alın (4550.b.), kişilik qılıglı *kişilik tuşı* (4554.b.), özüñ bulğa telim törlüg ol *bu qonuqluq aşı* (4574.b.), ya *sünnet aşı* ya toğursa oğul (4575.b.), *adaş qoldaş ardaş qadaş aşıları* (4579.b.), *özi boğuzuña* erk bolup tutğuçı (4588.b.), bu boğuzuñ üçün bolma *yalñuq qulı* (4589.b.), oñ elgiñ bile sun *bayat atı* ay (4597.b.), *kişi utrukı* türmek alma tigü (4598.b.), *kişi körki* buzma kıılınçnıñ tüze (4602.b.), törü bilse yalñuq bulur *tör başı* (4604.b.), törü tüz yoritsa

yarur *er yüzi* (4605.b.), *kişi köñli* yuwka sırımğa sanı (4610.b.), serilse *kişi köñli* kitti tatıg (4611.b.), *hakimler sözini* yawuz tigli kim (4617.b.), kişi igledimü *ölüm koşnısı* (4618.b.), kişi-men tégüçi *apa oğlanı* (4620.b.), esen bolğa inçin *tiriglik küni* (4630.b.), negü tér eşitgil *otaçı sözi* (4631.b.), *boğuz öwkesi* bolsa yawlağ bolur (4651.b.), usa *tiş teri* bir kesilsü çoğı (4661.b.), tükel boldı emdi *aş içgü işi* (4662.b.), muñar meñzeyür kör *otaçı sözi* (4673.b.), bu ol *dünyâ hâli* yorıqı yolu (4678.b.), yatu qaldı tâ‘at *tapuğlar işi* (4684.b.), yégitlikte qılğıl *qarıluğ işi* (4692.b.), yawa bolsa qılsa *yégitler işi* (4696.b.), tiriglik üçün boldı *dünyâ neñi* (4697.b.), tutayın sen aymış *ilig tapğını* (4699.b.), tükel bildim iş tuş *bodun qılqımı* (4699.b.), biri *dünyâ mâlm* bedüse özüñ (4702.b.), *qarıluğ üdinde* qılınç artatur (4707.b.), *kişi qutluğı* ol neçe ulğadu (4708.b.), tükel belgülüg bil *kişi qutsuzu* (4709.b.), yorıp él tutuğlı bu *dünyâ begi* (4714.b.), bu yañlıg-turur bu *ajun öñdisi* (4720.b.), uluğ yolda itmez bu *ew barq işi* (4727.b.), bu *dünyâ içi* bir tarıglağ-turur (4733.b.), baqa barsa ters iş bu *begler işi* (4753.b.), kezigçe kelir kör bu *devlet qurı* (4760.b.), uluğ yolda itmez bu *ew barq işi* (4727.b.), özüm qodtı *dünyâ tilek ârzûsın* (4732.b.), ikide adın yoğ *tapuğçı işi* (4746.b.), negü tér eşitgil *ila erkini* (4752.b.), üñürde turuğlı *sakınuğ özi* (4766.b.), negü tér eşitgil *bağırsağ sözi* (4766.b.), ağı çuz kedim ton *kişi kedgüsi* (4773.b.), et öz örtgü tap qıl ay *er edgüsi* (4773.b.), hatarlıg-turur *dünyâ nûşı* ağı (4801.b.), adın tört qılumaz kişi *uz işi* (4805.b.), bu *dünyâ işin* qodmağınça tükel (4805.b.), qılumaz bu *‘uqbî işin* ay inal (4805.b.), bu *dünyâ işi* bek tuzaqçı-turur (4824.b.), *bayat tapğınā* tegse bolmaz adaş (4806.b.), *havâ ârzû boynı* sımağınça öz (4807.b.), *könilik yolnā* kirümez et öz (4807.b.), añar ötrü kirse *bayat sewgi* çın (4808.b.), sen *öz qadğunı* yé töküp közde yaş (4823.b.), *ölüm qadğusı* tuttı ketti sewinç (4850.b.), *apa oğlını* emdi erklig bayat (4854.b.), tamuğka ya *uçmağ begi* bolğuka (4855.b.), küjek yazdı *rûmî kıtı* örtti yüz (4885.b.), tükel *zengî yüzi* urundi qalıq (4886.b.), uluğluğ bedüklük bu *devlet küni* (4914.b.), bu *dünyâ yañı* bu ederse qaçar (4929.b.), *bayat hükmiñe* qod qamuğ işlerig (4927.b.), negü teg âhır hâl *zamâne^ küni* (4930.b.), negü tér eşit yaqşı *yağma begi* (4947.b.), ajun boldı *altun öñgi* teg arıg (4959.b.), özin qıldı *mînâ öñi* teg cihân (4960.b.), qalıq bütrü tuttı *sewüglar qaşı* (4961.b.), ajun boldı *zengî habeş kırtısı* (4961.b.), yaruğ qıldı *dünyâ kolm* hem *özin* (4968.b.), anı küdtı tuttı *könilik yolm* (4994.b.), ilig *él begi* ol bodunqa uluğ (4996.b.), ra‘îyetka vâcib *begi yarlığı* (4999.b.), ağırlağı *begler özin* hem *sözün* (5000.b.), ağırlar-men emdi *ilig yarlığın* (5001.b.), *kişi köñli* tutçı tiler

ârzûnı (5025.b.), çoğı ün kesildi *tirigler sözi* (5030.b.), bilir sen *selâm fazlı* artuğ uluğ (5052.b.), selâm ol kişike *selâmet yolu* (5055.b.), kiçig tutsa kılsa *uluğlar sözi* (5061.b.), bodunda talu ol bu *begler özi* (5083.b.), tüpi yél-turur bu *tiriglik küni* (5091.b.), bu kün edgü kazğan *bodun yüki* yüd (5090.b.), *bayat fazlı* barça özüñ bulmışa (5101.b.), kebit ked bez edim *kişi körgüsi* (5108.b.), asıg yok kebitte *satıg belgüsi* (5108.b.), neçe körklüg erse *kağun taş yüzi* (5110.b.), *bayat tapğıña* öz tegümez xanı (5116.b.), bu *dünyâ işi* kıldı meşgul méni (5116.b.), bu *kıwçak qowı* dünyâ kiçki ajun (5133.b.), saña tegdi emdi bu *beglik quru* (5139.b.), bekütmek tilese bu *beglik ulı* (5172.b.), bu *dünyâ qutuña* inanma ayıg (5175.b.), *bayat qullarında* meniñde yawuz (5119.b.), usanıp yoriğli ay *ârzû qulu* (5145.b.), hazîne^ haşem *sü idisi* bolup (5152.b.), *ata pendı* tutsa şeker bolğa qand (5154.b.), özüñ yüdti munça *bodun yükleri* (5163.b.), törü bérgü tutğu *könilik yolu* (5172.b.), tünek ol bu dünyâ ay *dünyâ begi* (5185.b.), *sewinç aslı* uçmaq-turur hem awınç (5186.b.), *bayat fazlıña* bir baqa kör saqın (5191.b.), séni teg et özlüg *bayat qulların* (5193.b.), *bayat hâlqıña* bolgil edgü silig (5194.b.), *bodun qılkı* teñsiz bolup artasa (5198.b.), *bodun qılkı* itlür sen özni awıt (5204.b.), éve işleme iş meger *dın işi* (5217.b.), irig sözke tumlır *kişi köñli* terk (5221.b.), öziñe bolur ay *bodun belgüsi* (5224.b.), bodunqa bolur sen *tiriglik yutu* (5245.b.), bu *beglik işini* bilir yolçı beg (5250.b.), bu *beglik köki* saq oduğluq-turur (5258.b.), bu *qaflet usındın* küdezgü ya rab (5271.b.), usanma uditmasu *qaflet küni* (5266.b.), usanma uditmasu *qaflet usı* (5271.b.), saña bolğa âhır *bayat aytığı* (5273.b.), *bayat aytığı* ol yazuqluğ ağı (5273.b.), *bayat aytığı* bar anutgil emi (5275.b.), ay boşlağ yoriğli *bodun öktemi* (5275.b.), negü tér eşitgil *bodun başcısı* (5287.b.), idi yaqşı aymış *bodunlar begi* (5293.b.), ay qaznaq uruğli *ajun begleri* (5294.b.), bu yañlıg kişi ol *kişi yashığı* (5304.b.), *kişi yashığın* sen yağı bil yağı (5304.b.), bu *dın dalı* dünyâ dalı qarşı ol (5311.b.), bu *dünyâ yağı* ol bu nefsiñ yağı (5322.b.), bu *devlet otı* barça öçgü-turur (5324.b.), bu *köz toqluğu* ol bu baylıq başı (5385.b.), bu *köz toqluğu* ol bu *baylıq başı* (5385.b.) *ajun toqluğu* barça açlıq-turur (5317.b.), yarağsız bolur barça *él kün işi* (5334.b.), özüñ asğı qolma *bodun asğı* qol (5353.b.), *bodun asğı* içre özüñ asğı ol (5353.b.), negü tér eşitgil *uluğ kend begi* (5354.b.), *qamuğ iş içinde* yetürmiş ögi (5354.b.), qutadsa *bodun qarnı* todğu kerek (5355.b.), *ajun bodıña* tegse andın tokı (5358.b.), emânet yüdürdi *bayat boynuña* (5360.b.), qasab tûsî rûmî *ajun tañsuğı* (5368.b.), negü tér eşitgil *uquşluğ tili* (5394.b.), *bayat* bérdi *fazlı* bile belgülep (5469.b.), anıñdın yıradı *könilik*

yolu (5420.b.), neçe artsa dünyâ *baş ağırları* (5428.b.), *söz asğı* ol ermez üküş sözlese (5433.b.), *söz asğı* ol ol kör eşitmiş sözüğ (5434.b.), bu *üdleğ okı* birle könlü balığ (5430.b.), bu *beglik küçün* almadiñ sen tilep (5469.b.), havâ nefis ikigün bu *dîn oğrusı* (5475.b.), *kuğu kırtısı* boldı dünyâ tolu (5449.b.), nerek emdi beglik bu *yalñuğ yüki* (5458b.), tiriglik ıdıp *beg işin* işler er (5461.b.), hazîne^ er at boldı *begler küçi* (5462.b.), bu iki bile er alır *öz öçi* (5462.b.), bu iki yumıtsa bedür *beg tâcı* (5463.b.), nelük munça *yalñuğ yüki* yüdmek öz (5465.b.), et öz tüz tilese *havâ boynu* sı (5474.b.), havâ ölse könlür *et öz egrisi* (5474.b.), tilek barça kelgey *yağı boynu* eg (5482.b.), ite tur süze tur bu *él işlerin* (5504.b.), adın ma bu *él bodnı* kaç törlüg ol (5550.b.), bu ortu kılumaz bu *baylar işi* (5562.b.), bu *dünyâ neñi* barça kılgı-turur (5605.b.), *köñül til kılnçı* kamağ kılkı uz (5509.b.), *bodun baylıkı* begke baylık-turur (5545.b.), *uluş kend içinde* sen oğrığ (5546.b.), iç ilde kötürgil *bodun küçlerin* (5547.b.), *şerî'at yolu* tut boyun bér egil (5552.b.), *köñül inçliki* birle öğretsüler (5554.b.), *bodun küçlügi* bu ay kılkı unur (5561.b.), yüdürmegü *baylar yükün* ortuğa (5564.b.), çığayğa yüdürmegü *ortu yüki* (5565.b.), *ra'ıyyet haķı* bar seniñde kör üç (5574.b.), ötemiş bolur sen *ra'ıyyet haķı* (5578.b.), sen ötrü haķıñ kıol ay *ilçi aķı* (5578.b.), ikinç tıdmasalar *hazîne^ haķı* (5581.b.), üdinde tegürse ay *elgi aķı* (5581.b.), olar ma ötemiş bolur *öz haķm* (5583.b.), tatıdı tiriglik *él asğı* bile (5627.b.), *tiriglik küçi* bardı méndin kitip (5633.b.), *yégitlik küçi* bardı méndin kite (5637.b.), saçım boldı *suñkur tüsi* teg şeşüt (5639.b.), kıara erdi *kıuzğun tüsi* teg başım (5643.b.), negü tér eşitgil *kışı tildemi* (5651.b.), kışı *öz işin* öz bilümez körüp (5656 b.), kéñeşin éter ol kışı *öz işi* (5558.b.), *ajun kırtısı* boldı altun öñi (5669.b.), ajun kırtısı boldı *altun öñi* (5669.b.), yaşığ za'ferân kııldı *yâķût öñi* (5669.b.), tutup badı barça *kışiler közin* (5670.b.), *köñül közi* birle baķıp teñledim (5691.b.), saķal boldı *suñkur tüsi* teg şeşüt (5697.b.), yawa bardı isiz *yégitlik küni* (5701.b.), *yégitlik üdinde* yetürgil tapuğ (5716.b.), *él asğm* buzup sen öz asğıñ kıodup (5747.b.), él asğın buzup sen *öz asğıñ* kıodup (5747.b.), özüm körmedi bu *ajun mâlmı* (5751.b.), ya edgü isiz bu *kışı hâlm* (5751.b.), negü tér eşit emdi *sartlar başı* (5754.b.), ajun tezginiğli *hitay arķısı* (5754.b.), anıñdın kiter terk *könilik yolu* (5756.b.), bu barça *bayat fazlı* erdi saña (5761.b.), baķa kör sen emdi *ilig edgüsün* (5769.b.), anın bolduñ emdi *kışiler sanı* (5780.b.), negü tér eşitgil *kışı edgüsi* (5787.b.), kışilik bolur çın *kışı belgüsi* (5787.b.), kışı mundağ urdı *kışilik yoluğ* (5788.b.), *kışı atı* öğdi özüñke alın (5789.b.), yanutluğ kışı ol *kışı edgüsi* (5791.b.), bodunda talusı *kışı belgüsi*

(5791.b.), *tuz etmek haqını* küdezip eren (5797.b.), bu küç tutgıl emdi *ilig işi*ne (5802.b.), *ajun mâlı* térdiñ özüñ boldı bay (5803.b.), *kişi aslı* mundağ qılur edgülik (5808.b.), *kişi aslı* bilgüke açmış yolu (5809.b.), tiyiñ kiş öñi tuttı *dünyâ içi* (5825.b.), et ol bu *kişi köñli* artar yıdır (5862.b.), yoñağlı yoñasa bu *yalñuq ıtı* (5869.b.), *kişi aslı*ña kör qılınçı tanuq (5810.b.), *isiz aslı*ña kendü qılqı tanuq (5811.b.), isiz aslıña *kendü qılqı* tanuq (5811.b.), tiyiñ kiş öñi tuttı *dünyâ içi* (5825.b.), ajun bütrü tuttı ürüñ *quş öñi* (5828.b.), negü tér eşitgil *uquşluğ sözi* (5843.b.), *kişi tab'ı* tört ol qarışma yağı (5866.b.), muñar eyemenür-men ay *ilig qutu* (5885.b.), negü tér eşitgil *kişi edgüsi* (5891.b.), kişi edgüsi kim *kişiler başı* (5892.b.), awa kelsü *ârzu tilek umdusu* (5895.b.), yana aydı ögdülmiş *ilig qutu* (5900.b.), ajunğa bayat yadı *edgü atı* (5900.b.), *yağı boynın* egse işin qılta yarp (5905.b.), ikinci bögü bilge *ilçi kişi* (5912.b.), kéñeşke tusulur iter *él işi* (5912.b.), *ajun bodını* körmek tilegey yüzüñ (5916.b.), yéme yaqşı aymış *kişi bilgesi* (5917.b.), kişi ölse ölmez kör *at edgüsi* (5917.b.), oyun saqışı ol bu *dünyâ işi* (5927.b.), bu *dünyâ işi* kör oyun ol oyun (5930.b.), bu yañlıg beg erse *bodun başcısı* (5945.b.), meñilig bolur bodını *él barçası* (5945.b.), *ajun körki* keldi bodun boldı bay (5950.b.), bilig ol kiterdeçi *köñül tozu* (5980. b.), negü tér eşitgil *biliglig sözi* (5980.b.), *yıl ülgü* yaz erse kiçig erse er (6007.b.), *yıl ülgü* yay erse tüşegli yégit (6009.b.), *yıl ülgü* küz erse er erse oru (6011.b.), adın boldı *begler tüşi* kör adın (6024.b.), neçe ağsa tüşte ağar *qut kıwı* (6040.b.), ağırlıq bulur ked bulur *yüz suwı* (6040.b.), ajun mâlı qut kıw bulur *öz oñı* (6044.b.), *ajun mâlı* qut kıw bulur öz oñı (6044.b.), *bügüler sözün* sözke ul tüp tégü (6061.b.), köni bol yitürme *könilik yolın* (6088.b.), *bayat hükmi* tapla negü kelse yüd (6093.b.), *kişi 'aybı* açma sen örtüp yitür (6096.b.), özüñ asğı qolma *bodun asğı* qol (6098.b.), ölügli-turur *öz küni* belgüsüz (6115.b.), negü tér eşitgil *saqınuq başı* (6130.b.), saqıngıl ay *devlet idisi* kişi (6130.b.), *bayat yadı* birle tapuğ qıl baqın (6136.b.), atıñ boldı qul qılma *begler işi* (6144.b.), telim qalğı ermez *tiriglik küni* (6145.b.), uzun bargu ermez *uluğluq üni* (6145.b.), qalı sewmez öz kör bu *dünyâ neñin* (6151.b.), bayattın yıratur bu *dünyâ kişig* (6153.b.), ayâ aç közi suq bu *dünyâ kulu* (6169.b.), yémi *ot köki* içgü yağmur suwı (6155.b.), yémi ot köki içgü *yağmur suwı* (6155.b.), udımış-tururmız *usayuq başı* (6159.b.), havâ bas uquş birle *nefs boynı* sı (6161.b.), bu ol *er nişânu* uquş belgüsi (6161.b.), bu ol er nişânu *uquş belgüsi* (6161.b.), ayâ kéñ yorıqlıg *bodun ökteki* (6167.b.), bu işni *bayat ıdı* kesgil sözüg (6182.b.), *bayat fazlı* kimke yetilse tükel (6193.b.), ne muñluğ-turur körse

yalñuñ özi (6199.b.), *firâk kadğuları* teñizde batıg (6203.b.), *ajun meñzi* boldı *habeş kırtışı* (6213.b.), *ajun meñzi* boldı *habeş kırtışı* (6213.b.), *yüzin kizledi yérke rûmî kızi* (6215.b.), *ajun meñzi* boldı bu *zengî yüzi* (6215.b.), *ajun meñzi* boldı bu *zengî yüzi* (6215.b.), *erentir başı* éndi yérke yağuk (6221.b.), *ajun kırtışı* boldı *altun öñi* (6223.b.), *ajun kırtışı* boldı *altun öñi* (6223.b.), *bodun küçlerin* kör bağırısak bolup (6259.b.), *bayat kıllarıña* bağırısak köñül (6261.b.), idi yaqşı aymış *biliglig tili* (6270.b.), bu yañlıg bolur kör *saşınuñ yolu* (6270.b.), *bayat hukmi* tapla köñül ög tilin (6293.b.), *bayat hukmi* erdi qadaşın öze (6311.b.), üküş bolsa artmaz bu *dünyâ neñi* (6331.b.), bu *dünyâ müni* miñ bir ol erdemi (6332.b.), biri söz boğuz köz bu *şehvet oti* (6352.b.), yana aydı ilig bu *dünyâ içi* (6379.b.), qadaşın qodup qaçtı *dünyâ neñin* (6334.b.), keçip bardı andın *ajun emgeki* (6336.b.), bilig birle *él kün işin* işler er (6342.b.), *ajun öñdisi* bu telimde berü (6344.b.), ayıttı *bodun hâli* él kün işig (6347.b.), ayıttı *bodun hâli* *él kün işig* (6347.b.), ayur *él hâli* ne *bodun hâli* ne (6348.b.), ayur él hâli ne *bodun hâli* ne (6348.b.), *bodun hâli* edgü du‘â artgu teg (6351.b.), yéme yaqşı aymış *kişi üdrümi* (6361.b.), ay *ni‘met idisi* ölüm mihnetin (6377.b.), ay *mihnet idisi* ölüm ni‘metin (6377.b.), ağu ol biligligke *dünyâ içi* (6384.b.), anın aş yéyümez üzer *öz küçi* (6384.b.), baqa barsa yetrü *ajun hâlini* (6390.b.), uruğ yadı *dünyâ içinde* kelip (6391.b.), ne yañlıg eren qoptı *begler begi* (6392.b.), *bayat hukmi* birle ayu bérdi yol (6395.b.), erejlengil ança ay *qılkı tüzün* (6414.b.), bu yañlıg törütmiş ay *ilçi başı* (6416.b.), negü qılgu teñri bu *dünyâ işi* (6416.b.), qalın *sü idisi* ajunçı qanı (6437.b.), qanı ol küçegli *kişiler yérin* (6439.b.), qanı ol *müsülmân qanı* tökgüçi (6440.b.), bu yañlıg-turur *dünyâ hâli* qamuğ (6445.b.), ay *ni‘met idisi* şükür qıl yégil (6449.b.), ay *mihnet idisi* habır qıl egil (6449.b.), *fesâd fişq idisi* atandı eren (6455.b.), munâfiq atandı ay *élçi başı* (6456.b.), *könilik küni* bar yarutur küni (6460.b.), *ajun qılkı* barça adın boldı kör (6465.b.), *kişi köñli* tilde öñin boldı kör (6465.b.), *emanet atı* bar qanı qıladaçı (6471.b.), qapuş qarma boldı *müsülmân neñi* (6482.b.), *fesâd fişq üni* kör uditmaz kéçe (6483.b.), qanı *ilm ü qur‘ân üni* az çıça (6483.b.), *könilik özi* bardı qaldı yıdı (6484.b.), oğul kıız kemişti *ata hürmeti* (6491.b.), söküş boldı erke *awuçğa atı* (6491.b.), bu *ol dîn yolu* hem bu *dünyâ yolu* (6498.b.), bu ol dîn yolu hem bu *dünyâ yolu* (6498.b.), qoldum öz erse ya yat *kişi asğı* (6502.b.), *elig til nişânı* munu bu bitig (6506.b.), *kiçiglik tatıgı* yégitlik ereji yitürdüm (6526.b.), *kiçiglik tatıgı* yégitlik ereji yitürdüm (6526.b.), *bayat tapğı* qaldı kişi tapğı qıldım (6541.b.), bayat tapğı qaldı *kişi tapğı*

kıldım (6541.b.), *tuz etmek haķı* t p k dezigli barmu (6584.b.), k n lke alın sen ay *edgü başı* (6678.b.).

Kutadgu Bilig'de kullanılan isim tamlamalarının çoğunluğunu her iki unsuru da tek isimden oluşan belirtisiz isim tamlamaları oluşurmaktadır. *Kutadgu Bilig*'de belirtisiz isim tamlamalarının çoğunluğunun sade kuruluğu (isim + isim + iyelik eki) dikkat çekici bir biçimdedir. Tamlayan kısmı birden fazla kelimededen oluşan tamlama  rneği azdır.  rnek:”  anı *ilm   kur'ân  ni* az  ı a (6483.b.)”

4.1.2.2. Tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtisiz isim tamlamaları

4.1.2.2.1. Tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim olan belirtisiz isim tamlamaları

Bu yapıdaki belirtisiz isim tamlamaları, **sıfat tamlaması + isim + iyelik eki**, şeklinde kurulmuştur. *Kutadgu Bilig*'de tamlayan kısmı sıfat tamlamasından ve tamlanan kısımları isimden oluşarak kurulmuş belirtisiz isim tamlamaları aşağıdadır.

bu *tört tümen söz t g n n* bu bir sözde yaz (172.b.), *yağız yir  atm*ndaķı altun tař ol (213.b.), negü t r eşitgil bu * l kend begi* (216.b.), *bu tört neň azm* azķa tutma negü (306.b.), * amug iř içinde* yitig tutsa k z (329.b.), anıñdın yaruyur *ıduķ  ut k ni* (354.b.), *habîb sav ı yolu* m ni yette i (388.b.),  z m  alsa yaln uz * ara y r  atm* (395.b.), yumıttı aňar *bek ajun  dr mi* (417.b.), *uķuřluđ biliglig bodun ködrümi* (417.b.),  ilumaz  z m bu * amug  l iřin* (422.b.), *uķuřlug biliglig kişiler başı* (423.b.), bu *beglik uluđluķ idi* edgü neň (453.b.), iweklik-turur *barça yaňluķ başı* (633.b.), ayur ay *biligsiz kiři munduzı* (643.b.), *snamış  arılar sözi* söz  ori (723.b.), tapuğun *bed miş kiři  utluğı* (841.b.), ilig aydı körgil *k ni er  zi* (862.b.), *yağız y r  atm*nda kiter ay tetig (883.b.), * ara bař yağıtsı*  ızıl til-turur (966.b.), * ara sa   r ni*  l mdin yumuş (1105.b.), *körür k z yaruķı* ođul  ız oķı (1163.b.), tuz etmek idisi *aķı er başı* (1191.b.), bu * gl g sözi* ol k r ögsüz közi (1246.b.), neçe me ulısa * ara y r  atm* (1371.b.), * amug iř içinde* könilik tile (1373.b.), anundı saňa ew * ara y r çatı* (1418.b.), * ara y r  atm*nda yaşıp yatđu t z (1427.b.),  k nme yarın bu * ara y r  atm* (1429.b.), özün  olsa *iki ajun begliki* (1432.b.), *süzük c n ewi* ol bediz teg teniň (1524.b.), negü t r eşitgil *uç ordu begi* (1594.b.), bu barça *biligsiz kiři  ulķı* ol (1739.b.), *sakınuķ kiři k nli*  orķlıķ bolur (1986.b.), * amug iř içinde* amulluķ  d r (1999.b.), aňar b rdi devlet *tükel yüz suwı* (2007.b.), * amug  l iřin* barça itgen bitig (2077.b.), *oduđ beg s si* k r b ke yol ılığ (2354.b.), *snamış kişiler*

sözi söz başı (2394.b.), begi bolsa *edgü kişi üdrümi* (2422.b.), *biliglig kişi ornı* kökte ediz (2452.b.), negü tér eşitgil *uç ordu hanı* (2966.b.), *ürüñ kuş kutı* teg bu erdem kutı (3011.b.), bu ol çın *vefâlig kişiler yolu* (3016.b.), *ķamuğ iş içinde* ay köñli tüzük (3085.b.), *ķadaşlıg kişi küsi* çawı bedük (3173.b.), *adaşlıg kişi atı* sawı bedük (3173.b.), *tapuğsuz kul atı* mecâz ol ķamuğ (3252.b.), *yağısız kişi atı* ķopmaz yatur (3419.b.), negü er bolur kör *miñ er düşmânu* (3421.b.), negü tér eşitgil *bu él kend begi* (3460.b.), *köni beg yüzi* körse ķutluğ bolur (3465.b.), öçüñni alır sen *ķara yér ķatın* (3554.b.), negü asğı âhır *ķara yér ķoyı* (3570.b.), anıñ tüşneki ol *yağız yér oyu* (3570.b.), *bu üç neñ sewinçi* tatıgı ķamuğ (3576.b.), yana tüz bolurlar *ķara yér ķatın* (3617.b.), negü tér eşitgil *uç ordu hanı* (3815.b.), ķalıķ bütrü tuttı *ķara kuş öñi* (3949.b.), ajun barça toldı *ķara kuş yüñi* (3949.b.), *biliglig uķuşluğ bodun başçısı* (4012.b.), biri aslı *edgü kişi üdrümi* (4235.b.), *bu begler ewi* atı ķarşı-turur (4246.b.), *ķara yér ķatında* yéyür ot öçün (4328.b.), olar bilgi ol *çın şerî‘at köki* (4345.b.), kaçan kedgey erdiñ *ķara kiş éçi* (4425.b.), *biligsiz sözi ķılķı* barça otun (4453.b.), *iki ajun edgüsi* (4474.b.), sen algıl *saķınuğ erenler eri* (4483.b.), ayâ *körk tilegli kişi edgüsi* (4493.b.), baķa körgil emdi *yağız yér ķoyı* (4721.b.), açıp körse erdiñ *ķara yér ķatın* (4722.b.), yorı *iki ajun idisin* tile (4742.b.), kirip yatgu ornuñ *ķara yér ķatın* (4820.b.), *ķara saç boduğı* ajun toldı tüz (4885.b.), *yağız yér ķatında*ķı altun kümüş (5363.b.), *ķamuğ iş içinde* yetilmiş ögi (4947.b.), *ķızıl yüz öñi* oñdı boldı sarıg (4959.b.), küle baķtı örlep *talı kız yüzi* (4967.b.), meger tolmağınça *ķara yér tozu* (5390 b.), *ķara yér ķatında* ölüp oprasa (5416.b.), tünek ol *bu dünyâ içi* oķ yılan (5421.b.), *süzük cân kepi* bu ķara yér tuğı (5422.b.), *süzük cân kepi bu ķara yér tuğı* (5422.b.), negü tér eşitgil *uç ordu hanı* (5569.b.), saña bolğa *iki ajun edgüsi* (5596 b.), bayat bér sü *iki ajun edgüsi* (5895.b.), bu ol *edgü begler yorıķı* izi (5907.b.), *ķara yér ķatında* yaturlar ölüp (6402.b.), bu barça *uluğ kūn nişânu*-turu (6493.b.), tiriglikke tatgı *süçig cân sewinçi* (6525.b.), ilâhî rûzî kıl *sewüğ sawçı yüzün* (6604.b.), keyik tağı kördüm *bu türkçe sözüğ* (6617.b.), *inançsız ajun ķılķı* irsel yayıg (6629.b.).

Kutadgu Bilig’de sıfat tamlaması + isim + iyelik eki şeklinde kurulan isim tamlamaları genellikle niteleme sıfatları ile kurulmuştur. Şiirsel bir anlatımda sıfatlara çok daha fazla başvurulması beklenir. Ancak *Kutadgu Bilig*’de isim tamlamaları kurulurken sözün gücünü arttırmak için sıfatlara çok fazla

başvurulmaması yazarın doğru kelimeyi bulup kullanabilme gücünü göstermesi bakımından anlamlıdır.

4.2. İSİM TAMLAMASININ SÖZ DİZİMİNDE KULLANILMASI

4.2.1. İsim Tamlamasının Cümle Ögesi Olarak Kullanılışları

4.2.1.1. Belirtili isim tamlamasının cümlede kullanılışları

4.2.1.1.1. Belirtili isim tamlamasının özne olarak kullanılması

İsim tamlamaları cümlede tek bir isim gibi görev görür ve bir isim gibi cümle ögesi olurlar. *Kutadgu Bilig*'de İsim ya da fiil cümlelerinin öznelere belirtili isim tamlamalarından oluşabilmektedir.

Sağişka katılmaz *seniñ birlikiñ* (9.b.), *anıñ oqşağı* yoq azu meñzeği (16.b.), *anıñ şükri* kılgu oqıp miñ atı (109.b.), *olarıñ tañuğu* kelir hem barır (113.b.), ,esenlik tilese *seniñ bu özüñ* (169.b.), *isizniñ* küniñe miñ artar *muñı* (349.b.), *kimiñ yaşı* altmış tüketse sağış (367.b.), tenimdin çıkarda *meniñ* bu *cânım* (394.b.), açinsun *meniñ* kitsü *emgeklerim* (468.b.), tatıg erdi barça yégitlik *işim* (370.b.), *münüñ* barmu aygıl bileyin *seniñ* (683.b.), *anıñ ma'nisi* kör bu sözke tanuq (691.b.), *meniñ* bu *özüm* me bu yañlıg-turur (735.b.), *anıñ şükri* boldı yanut kılğusı (753.b.), *meniñ* me *kılınçım* añar oqşadı (826.b.), *meniñ* me *törüm* bu yoqalmaz özüm (828.b.), qayu élke tegse *meniñ* bu *törüm* (830.b.), *meniñ* me *kılınçım* bu ol belgülüg (832.b.), *meniñ* me *özüm* bu uzun yol yorıp (837.b.), kamuğ edgü boldı *anıñ işçisi* (894.b.), *bu ay toldıñıñ* kör *igi* ağırudı (1115.b.), *sözüg öggüsi* bar yéme *sökgüsi* (1020.b.), *munıñ ma'nisi* uqsa açlur közi (1138.b.), *seniñ fazlıñ* erdi bilir-men munı (1152.b.), saña tapnur erdi *meniñ* bu *özüm* (1153.b.), *seniñ rahmetiñ* tutsu emdi elig (1154.b.), negü teg kelir ol *kişiniñ usı* (1165.b.), *tiriglik* toldı *bu ay toldıñıñ* (1169.b.), ökünçün ulır kör *asıg* yoq *anıñ* (1169.b.), *kimiñ* oğlağı bolsa *oğlı kıtı* (1223.b.), *kimiñ kılkı* edgü kılınçı oñay (1254.b.), *serimlig kişiniñ sewinçi* yarıñ (1317.b.), *bağırsağ kişining sözi* tut savı (1358.b.), kezigçe kelir bu *ölümniñ qurı* (1476.b.), bağırsaqlıq erdi *meniñ* bu *sözüm* (1481.b.), bayat atı birle kesildi *tuñı* (1520.b.), yuluğ bolsu *cânım* iligke *meniñ* (1554.b.), *kimiñ emgeki* kirse kimke birer (1597.b.), boluğı bar erdi *munıñ belgülüg* (1646.b.), *kimiñ* bolsa *qoldaş adaşı* telim (1698.b.),

aniñ arkaşı bek kıaya ol yalıñ (1698.b.), köñül kıodkıısı ol *aniñ yıldızı* (1704.b.), kıalı yetlür erse bu *kıulnuñ ögi* (1919.b.), *biliglig kışiniñ yağıısı* üküş (1954.b.), *kışı kıutlığı* kim kışiler ara (1975.b.), uş ol beg yorikı bu *kıulnuñ yolu* (2113.b.), *kimiñ* bolsa körklüg *yüzi taş özi* (2213.b.), *aniñ işçileri* buzar edgü iz (2245.b.), begi begi edgü bolsa *aning işçisi* (2246.b.), üküş körse *erniñ közi* ögrenür (2366.b.), körüşmez *yagınıñ küsi* ked yıraķ (2368.b.), itilse *aniñ* ötrü tüzmiş *işi* (2601.b.), *kimiñ erdemi* bolsa atı yorır (2645.b.), *aniñ boşluğu* kör ölüm birle ol (2616.b.), bu söz uķmasa er *aniñ ögi* yok (2644.b.), *irig sözlüg erniñ sözi* yumşadı (2749.b.), *aniñ suķluğu* bolmaz ança üküş (2754.b.), yülüğ *ersig erniñ* bolur *hışmeti* (2460.b.), *közi suķ kışiniñ kıılınçı* yég ol (2848.b.), arıģsız *kışiniñ* arıģsız *işi* (2858.b.), kıamuğ egri boldı *aniñ işçisi* (2860.b.), uş ol neñde boldı *cânınıñ köki* (2907.b.), *aniñ yası* élke toķır ay tetig (2930.b.), *aniñ yası* cân kör tiriglik ulı (2931.b.), *aniñ asğı* él kend uluşlar erinç (2999.b.), *ikigü ajunnuñ* bu buldı *töri* (3034.b.), meniñde yüz üsteñ *aniñ erdemi* (3150.b.), *muniñ şükri* méndin saña sen öte (3119.b.), *kimiñ atı* kıul bolsa kıılkı tapuğ (3252.b.), kışı körmese bir *aniñ edgüsi* (3370.b.), *kimiñ oğlu* kıalsa atada kédin (3374.b.), üküş boldı teñsiz *yağıısı aniñ* (3415.b.), *kimiñ erdemi* bolsa aslı ağı (3416.b.), özüñke bağırsaķ *seniñ öz közüñ* (3496.b.), *seniñ baylıķıñ* kör çığaylıķ-turur (3553.b.), *kimiñ atı* kıul bolsa kıılkı tapuğ (3675.b.), saķışķa kıatılmaz *aniñ birliki* (3719.b.), *meniñ* öz ilimde *tilekim* bolup (3861.b.), *iligniñ tileki* saña edgü ol (3972.b.), yanut bérdi odğırmış aydı *seniñ/ tilekiñ* bu erse tilek yok meniñ (4023.b.), adaş asğı *yası* sınağ bilmiş er (4207.b.), itilse anın ötrü *boğuzuñ işi* (4404.b.), ağı ol *olarınıñ eti* birtem ök (4349.b.), kıılıçta yitigrek *bularınıñ tili* (4393.b.), *seniñ atıñ* edgün yıraķ barğa büt(4430.b.), kışilerke tegmez *bularınıñ yüki* (4440.b.), *kimiñ atı* isiz bolup artasa (4467.b.), *sınamış kışiniñ* bışığ ol *işi* (4480.b.), tişiniñ taşı teg bolmaz *içi* (4513.b.), *aniñ yası* tegse añar osğı yok (4547.b.), boğuzuñ küdez bolma *erniñ eli* (4589.b.), *üküş yéglilerniñ aşı* yég bolur (4614.b.), *kışı kıutluğınıñ* bolur *belgüsi* (4705.b.), küniñe yégedür *aniñ edgüsi* (4705.b.), *özüm* bir *yüzini* köreyin *aniñ* (4937.b.), bu ol kör bu künki *tilekim meniñ* (4937.b.), bayat fazlı barça *özüñ* bulmışa (5101.b.), uçuzluķ kıyınķa *kimiñ tâķati* (5240.b.), negü asğı bolğay *meniñ sözlerim* (5121.b.), üküş rahmet içre *özüñ râhati* (5239.b.), seniñde-turur kör *bularınıñ emi* (5244.b.), *kimiñ boğuzu* egni bar erse arığ (5351.b.), *aniñ ornu* mescid cemâ'at kıılın (5486.b.), *aniñ hasmu* teñri-turur ay ilig (5489.b.), bular yük kötürmez *bularınıñ yüki* (5558.b.), kesilmez *aniñ atı* edgü du'ân (5570.b.), ra'ıyyet öze ol

seniñ üç haķıñ (5579.b.), *munıñ ma'nısi* kör bu sözke anuķ (5599.b.), *kimiñ köñli* kimke yaķın bolsa çın (5620.b.), *kimiñ aslı* bolsa atadın arıģ (5767.b.), siñürse *anıñ asģı* bergey tatıģ (5774.b.), *kimiñ aslı* edģü kılmıçı oñay (5811.b.), anıñ şükri kılsu *meniñ bu tilim* (5853.b.), revâ boldı *hâcet tilekiñ tuģı* (5879.b.), küçenmiş bolur kör *anıñ baģlamı* (6014.b.), *seniñ himmetiñ* barça dünyâ-turur (6049.b.), añar ma yörüg yoķ *anıñ yanģı* tuģ (6016.b.), *ķamuģnuñ firâķı* yaķın ya yıraķ (6206.b.), *ölümnüñ firâķı* yıraķ bu firâķ (6206.b.), negü teg ķodup keldi *köñlüñ seniñ* (6240.b.), yana aydı *hâli* negü ol *anıñ* (6240.b.), *olarıñ ķılınçı* ne *ķılķı sözi* (6429.b.), *ķadaģıñ ölümi* saña bolsu pend (6314.b.).

Kutadgu Bilig'de kullanılan belirtili isim tamlamalarının özne olarak kullanılışlarında bazı özellikler tespit edilmiştir. İsim ya da fiil cümlelerinin özneleri belirtili isim tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: saķışķa ķatılmaz *seniñ birlikiñ* (9.b.), fiil cümlesi; *anıñ oķsaģı* yoķ azu meñzegi (16.b.), isim cümlesi. İsim tamlamalarından oluşan özneler ortak özne olarak kullanılabilir. Örnek: *olarıñ tañuķı* kelir hem barır (113.b.). Özne görevinde kullanılan bu tür tamlamalarda araya sözcük girebilmektedir. Örnek: tenimdin çıķarda *meniñ* bu *cânım* (394.b.). Özne görevinde kullanılan bu tür tamlamalarda tamlayan sıfat tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: *irig sözlüg erniñ sözi* yumşadı (2749.b.). Özne görevinde kullanılan bu tür tamlamalarda tamlanan sıfat tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: özüñke baģırsaķ *seniñ öz közüñ* (3496.b.). Özne görevinde kullanılan bu tür tamlamalar tamlayanı düşmüş isim tamlaması şeklinde olabilmektedir. Örnek: tişiniñ taşı teg bolumaz *içi* (4513.b.). Bu cümlelerde anlamca olumluluk veya olumsuzluk ifade edilebilmektedir. Belirtili isim tamlamalarının cümledeki görevi bakımından çoğunlukla özne olarak kullanılması da tespit edilmiştir.

4.2.1.1.2. Belirtili isim tamlamasının yüklem olarak kullanılması

Karahanlıcada yüklemi isim olan isim cümleleri bulunmakadır. *Kutadgu Bilig*' de bu tarz cümleler belirtili isim tamlamalarından da oluşabilmektedir.

Anıñ tört eşi ol awıñu körüp (49.b.), *meniñ ķılķım* ol kör emitmez köni (808.b.), *et öznüñ ewi* ol bedizlig ewiñ (1524.b.), men *igdiş ķuluñ* men tapuģçı *seniñ* (1554.b.), asıģ kılsa azģan *anıñ* men *ķulu* (2573.b.), özüñke baģırsaķ *seniñ öz közüñ* (2852.b.), özüñke baģırsaķ *seniñ öz özüñ* (3496.b.), *anıñ tüşneki* ol yaģız yer oyu

(3570.b.), soğuk suwқа yunmaq **anıñ yañı** ol (3581.b.), ağırlıq uçuzluq **anıñ hükmi** ol (3903.b.), bu dünyâ yağı ol bu **nefsiñ yağı** (5322.b.), bodun asğı içre **özün asğı** ol (5353.b.).

Kutadgu Bilig'de kullanılan belirtili isim tamlamalarının yüklem olarak kullanılışlarında bazı özellikler tespit edilmiştir, bu tür cümlelerde isim tamlaması ya “ol” zamiriyle; ‘**anıñ tört éşi** ol awıñu körüp (49.b.)’ ya da yalın durumda ‘özünke bağırsağ **seniñ öz közün** (2852.b.)’ oluşabilmektedir. Belirtili isim tamlamasının yüklem olarak kullanılışı azınlıktadır.

4.2.1.1.3. Belirtili isim tamlamasının nesne olarak kullanılması

4.2.1.1.3. 1. Belirtili isim tamlamasının belirtili nesne olarak kullanılması

Karahanlıcada yükleme hâli eki: - ğ / g; -n; -nı / -ni ve -ı, (çoğunlukla birinci ve ikinci şahıs iyeliklerinden sonra) olarak kullanılmaktadır. Bu ekler cümlede belirtili nesneyi oluşturur. Bu eklerle oluşturulmuş belirtili nesne görevli belirtili isim tamlamaları aşağıdadır.

Uluğ künde körkit **olarıñ yüzün** (32.b.), **tört sahabening ögdisin** ayur (A13), eşittim yıraqtın **anıñ çawını** (527.b.), **biligin uquşın silig sawını** (527.b.), **kimiñ devleti** baş kötürse örü (545.b.), bu ay toldı aydı **meniñ atımı** /büğü meñzetür ayğa **bu kılqımı** (730.b.), keçürdüm men anda **seniñ ‘üdrüni** (798.b.), bu kün me **meniñ bu özüm kılqların** (799.b.), ilig aydı bilge **meniñ kılqımı** (824.b.), **meniñ kılqımı** kör yéme bir yañın (835.b.), **meniñ kılqımı** aydım erdi saña (1089.b.), **seniñ kadğuñı** yép küyer-men tüte (1229.b.), **seniñ kadğularıñ** közün körmeyin (1230.b.), **seniñ cınıñı** bir bağırsağ idi (1231.), **haqıñı** öteyümedim men **seniñ** (1560.b.), bu yañlıg **beginiñ sewinçin** tilep (2964.b.), **munıñ emgekin** yulğu tapğın bilip (2989.b.), **özün kulluğun** sen tapuğ birle yul (3091.b.), sen ögdün **anıñ törlüg erdemlerin** (3163.b.), eşittim **seniñ edgü kılqıñ yañıñ** (3199.b.), **seniñ** anda **tapğuñ** namâz ol biri (3227.b.), **anıñ ‘aybını** men ayayın saña (3519.b.), bayat yarlıgın qıl **özün kulluğu** (3672.b.), eşitti **anıñ sözlerin** kör ilig (3853.b.), eşitmegüm erdi **anıñ sözlerin** (3859.b.), **yüzüñnüñ suwin** éltge séndin arıg (4289.b.), **boğuzuñ** küdez bolma erniñ éli (4589.b.), özüm bir **yüzini** köreyin **anıñ** (4937.b.), **özün tab‘ını** men ayayın yora (4632.b.), qılır ig **kişiniñ yüzini** ışın (4675.b.), **sözüm ma‘nısın** uq yéme ked saqın (4679.b.), **meniñ kadğumu** sen yéme ay qadaş (4823.b.), iligdin qolu bér **meniñ ‘udrümi** (4871.b.), özüm bir **yüzini** köreyin **anıñ** (4937.b.), sewindürdi emdi **meniñ köñlümi** (5021.b.),

qılır bir kiři *miñ kiřiniñ işin* (5100.b.), uçarığ uçurmaz *seniñ kuřlarıñ* (5379.b.), ötemiş bolur sen *özün haqların* (5583.b.), tüşükrek körür-men *seniñ köñlüni* (5686.b.), *seniñ* bir *yüzüñni* köreyin téyü (5977.b.), qačan tıñlağay-men *olarıñ sözin* (5883.b.), sen edgü qılır sen *meniñ köñlümi* (6068.b.), munuqı körür sen *meniñ hâlimi* (6174.b.), *meniñ qadğımı* sen yéme ay urı (6188.b.), yéme *tört işiniñ yüzini* köreyi (6604.b.).

*Kutadgu Bilig'*de yer alan belirtili isim tamlamalarının belirtili nesne olarak kullanılışlarında tespit edilen bazı özellikler vardır. Araya başka unsurlar girerek kullanılması, örnek: “*haqıñni* öteyümedim men *seniñ* (1560.b.)”, tamlayanın sıfat tamlamasından oluşması, örnek: “*tört sahabening öğdisin* ayur (A13)”, tamlananın sıfat tamlamasından oluşması, örnek: ” sen ögdün *anıñ törlüg erdemlerin* (3163.b.)”

4.2.1.1.3.2 Belirtili isim tamlamasının belirtisiz nesne olarak kullanılması

İsim hâl eklerinden birini almadan yalın hâlde kullanılan; öznenin yaptığı işten etkilenen, yüklem bildirdiği belirtili isim tamlamalarının cümledeki görev adı belirtisiz nesnedir. Bu görevde kullanılan belirtili isim tamlamaları aşağıdadır.

muniñ şükri emdi neteg öteyin (390.b.), kişi sözler ök kör *kiřiniñ sözi* (516.b.), negü ol *muniñ ma'nısi* ay maña (729.b.), *muniñ şükri* qılgu kerek érmedin (754.b.), *muniñ şükri* bilse ewürmez yüzin (757.b.), bu ay toldı aydı *tañım bu meniñ* (786.b.), *muniñ şükri* sen qıl saña ay tüzün (1033.b.), *anıñ ma'nısi* bil yiti qıl bu köz (1252.b.), *begi etmeki* yép işin işler er (2590.b.), yana bilse *söznüñ içi* hem *taşı* (2601.b.), qılır-men *muniñ şükri* yüz miñ qata (3058.b.), *muniñ şükri* boynum öze boldı yük (3118.b.), bayattın-turur kör *anıñ taqdîri* (3353.b.), tegürmesü teñri *bularıñ yası* (3590.b.), añar iki ajun *anıñ asğı* tap (4506.b.), *anıñ ma'nısi* uq ay köriğüm toqı (3872.b.), eşitgil yana bu *meniñ sözlerim* (3914.b.), *muniñ asğı* munda tileme serin (4205.), bérigli alır kör *anıñ asğı* yér(4331.b.), *ewiñ qapğı* bekle yırağ tutğıl er (4520.b.), boğuzuñ küdez bolma *erniñ éli* (4589.b.), *muniñ ma'nısi* uq tirilgil qozı (4631.b.), *anıñ yarlığı* tap awıngu awınç (4762.b.), *muniñ şükri* qılgu bu kün ay ilig (5194.b.), *muniñ şükri* qılğıl ay bilgi kéñ e (5470.b.), könike köni bol *könilik küni* (5511.b.), *bularıñ haqı* tıdma içgü yégü (5553.b.), unamadı aydı *qadaşñ hâli* (5965.b.), *özün qulluqı* qıl bayat birge küç (6500.b.).

Kutadgu Bilig'de yer alan belirtili isim tamlamalarının belirtisiz nesne olarak kullanılışlarında çoğunlukla zamirlerle kurulanların belirtisiz nesne olarak kullanılması bir özellik olarak belirlenmiştir.

4.2.1.1.3.3. Belirtili isim tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanılması

Karahanlıcada, yönelme hâli: **-ka/ -ke, -ga/ -ge; -a/ -e**; bulunma hâli: **-da/ -de, -ta/ -te**; ayrılma hâli: **-da/ -de, -ta/ -te; -dın/ -din, -tın/ -tin; -dun/ -dün**, olarak kullanılmaktadır. Yukarıdaki eklerle kullanılan belirtili isim tamlamalarının cümledeki görev adına “yer tamlayıcısı” denir. *Kutadgu Bilig*'de bu görevde kullanılan belirtili isim tamlamaları aşağıdadır.

Köñül badım emdi *anıñ yoluña* (46.b.), tapıngalı keldim *anıñ қаpğıña* (528.b.), *ilig tapğıña* bu yarağay tedi (532.b.), tügün urma otun *meniñ köñlüme* (1084.b.), kirür otrü emgek *begi tapğıña* (2906.b.), et öz cân yuluğlar *meniñ işime* (3059.b.), *seniñ tapğıña* muñluğ ermez bayat (3251.b.), *umın fazlıña* tutçı tegnü yori (3668.b.), saña ya *seniñ қаpğıña* men barıp (3748.b.), *seniñ rahmetiñde* bu yazuğ az oğ (3775.b.), *meniñ öz ilimde* tilekim bolup (3861.b.), baru turğu künde *anıñ қаpğıña* (4161.b.), *bularniñ tiliñe* ilinme adaş (4397.b.), *bularniñ tilindin* özün satğın al (4399.b.), *anıñ ağırıñda* köñül bolğa baş (4542.b.), yakın tegdi erse *anıñ üskiñe* (4971.b.), emânet yüdürdi *bayat boynuña* (5360.b.), *seniñ ornuñka* bir isiz ornağay (5738.b.), *şatunuñ başıña* tegi yoğladım (6053.b.), *eniñ қаdğuma* sen köñül qılma baş (6180.b.).

Kutadgu Bilig'de belirtili isim tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılışında çoğunlukla **-a/ -e**; bulunma hâli ile kurulanlar vardır.

4.2.1.1.3.4. Belirtili isim tamlamasının zarf tümleci olarak kullanılması

Kutadgu Bilig'de belirtili isim tamlamaları “teg, bile, birle” kelimeleriyle kullanılarak zarf tümleci görevinde kullanılmaktadır. Ayrıca bugün olduğu gibi “-din” ayrılma hâli ekinin sebep bildirme anlamıyla, “-de” bulunma hâli ekinin zaman bildirme anlamıyla kullanılışına da rastlıyoruz. Bu kullanımlar da cümlede zarf tümleci görevi yapmıştır (4.2.1.2.5’ te örneği bulunmaktadır). *Kutadgu Bilig*'de rastladığımız örnekler aşağıdadır.

İşiniñ taşı teg bolmaz içi (4513.b.), *oñ elgiñ bile* sun bayat atı ay (4597.b.), *isizniñ qını birle* qılqın ewür (5548.b.), *kimiñ edgü atı bile* çıksa cân (5570.b.).

Kutadgu Bilig'de belirtili isim tamlamalarının zarf tümleci olarak kullanılışları yaygın değildir.

4.2.1.2. Belirtisiz isim tamlamasının cümlede kullanılışları

4.2.1.2.1. Belirtisiz isim tamlamasının özne olarak kullanılması

Kutadgu Bilig'de isim ya da fiil cümlelerinin öznelere belirtisiz isim tamlamalarından oluşabilmektedir. *Kutadgu Bilig'de* belirtisiz isim tamlamalarının özne görevli kullanılışlarına örnekler aşağıdadır.

Neteglikke yetmez *hâlâyık ögi* (16.b.), *kamuğ kadğusu* erdi ümmet için (40.b.), *bayat rahmeti* erdi hâlķı öze (42.b.), bular erdi *dîn* hem *şeri'at köki* (59.b.), toğardın ese keldi *öñdün yeli* (63.b.), *hutay arķısı* yadı tawğaç edi (68.b.), *sabâ yeli* kıoptı қaranfil yıdın (71.b.), *қaz ördek қuғu қıl қalıқıғ tudı* (72.b.), yaşın yaşnadı tarttı *haқан тіғi* (86.b.), ajunda çawı bardı *haқан küsi* (102.b.), *ata ornı atı* oğulқа қалır (110.b.), *ata ornı* қaldı atı ma bile (111.b.), kitâbқа bitindi bu *haқан atı* (115.b.), қodı bolsu *düşman başı* қavırılı (119.b.), kişig til uçuzlar barır *er başı* (163.b.), ayâ *til idisi* küdezigil başıғ (168.b.), *biligsiz sözi* öz başını yeyür (170.b.), *til asğı* telim bar yası ma öküş (177.b.), *kitap idisi* öz uzrin ayur (VIII), *bodun tili* yawlaқ sêni sözlegey (194.b.), bu *yalñuқ atı* boldı yalñluқ için (197.b.), kişide *kişi adruқı* bar telim (201.b.), *kişi köñli* tüpsüz teñiz teg-turur (211.b.), kerek yinçü bolsun kerek *say taşı* (212.b.), negü tér eşitgil *bu él kend begi* (216.b.), uқuş birle eslür *kişi artaқı* (221.b.), bilig birle süzlür *bodun bulğaқı* (221.b.), negü tér eşitgil *kişi edğüsi* (233.b.), törü edğü urmış *kişi yéğleri* (252.b.), bilig kimde erse *ajun begleri* (252.b.), *kişi körki* söz ol bu söz ök telim (272.b.), *uқuş körki* til ol bu til körki söz(274.b.), uқuş körki til ol bu *til körki* söz (274.b.), *kişi körki* yüz ol bu yüz körki köz (274.b.), kişi körki yüz ol bu *yüz körki* köz (274.b.), tili birle *yalñuқ sözi* sözlenür (275.b.), mañar tegdi mundağ *biliglig sözi* (292.b.), muñar meñzetü keldi *türkçe mesel* (319.b.), *biligsiz қılınçı* yawuz қoldaş ol (321.b.), *biliglig sözi* çın sewüг cân tuşı (336.b.), bolu bérmez *ewren başı* teziginür (344.b.), anıñdın yaruyur ıduқ *қut küni* (354.b.), seniñde bar erke *yégitlik küçi* (362.b.), kimiñ kırқта keçse *tiriglik yalı* (364.b.), yıradı meniñdin *yégitlik atı* (375.b.), muñar meñzetü keldi *şâ'ir sözi* (412.b.), kerek erke *himmet mürüvvet teñi* (413.b.), yawuz yunçıғ andın *yrasa öñi* (413.b.), *kişi қadri* himmet mürüvvet yañı (414.b.), yumıttı añar bek *ajun üdrümi* (417.b.), *uқuşluғ biliglig bodun ködrümi* (417.b.), bedük iş bu *beglik işi*

hem *sözi* (420.b.), neçe er bedüse *baş ağrığ* bedür (435.b.), bu *şâ'ir tili* boldı sözke ulı (441.b.), muñar meñzeyü keldi *şâ'ir tili* (441.b.), bu saqlıq erür hem *şerî'at işi* (446.b.), bu *beglik uluğluk idi* edgü neñ (453.b.), tüzü élke tegdi *élig edgüsi* (458.b.), *ajun bodnu* eştip anı ârzûlap (460.b.), ğarîbliқта yañlur talu *er başı* (478.b.), yatıg edgü tutsa yarur *er közi* (496.b.), körü aldı *hâcib kişisi* kelip (520.b.), eşittim bu kün toğdı *ilig atu* (526.b.), bu yañlıg bolur bu *kişi edgüsi* (543.b.), ay *devlet idisi* bu devlet bile /turayın tése tur sen edgü tile (551.b.), İveklik turur *barça yangluğ başı* (633.b.), negü tér eşit emdi *türkçe mesel* (667.b.), yayıg ermez erse bu *devlet özi* (695.b.), *yayıg kut kişeni* bu neñler-turur (710.b.), bu sözke tanuqı bu *şâ'ir sözi* (711.b.), bu *şâ'ir sözi* sözke qattı tuzı (711.b.), *sınamış qarılar sözi* söz qorı (723.b.), *ajun hâlki* andın yaruqluğ bulur (732.b.), kiter-men anıñdın kiter *yüz suwı* (737.b.), muñar meñzetü keldi *şâ'ir sözi* (739.b.), bu *şâ'ir sözi* ol biligsiz közi (739.b.), bu *ay burcı* sertân bu ew ewrilür (744.b.), bu *ni'met idisi* unitur özin (757.b.), bu *kürsi adaqı* üç adrı turur (771.b.), kör arslanqa oqşar bu *begler özi* (784.b.), *törü kılqları* bu baqa tur törü (800.b.), köni egri bolsa *könilik küni* (808.b.), bu *beglik köki* ol *könilik yolu* (821.b.), bu *kün burcı* arslan bu burc tepremez (834.b.), tapuğ *beg tapısı* öze bolmasa (840.b.), negü tér eşitgil *ula athıgı* (841.b.), tapuğun *bedümiş kişi kutluğı* (841.b.), negü teg bolur bu *könilik ulı* (861.b.), maña açsu emdi bu söz *bük qatı* (870.b.), *ajun bodnu* andın asıqlar alır (878.b.), ne edgü törü urdı *begler begi* (893.b.), qalı edgü bolsa *bodun başısı* (894.b.), *uquşluğ sözi* tutsa asğı öküş (904.b.), *qara baş yağısı* kızıl til-turur (966.b.), *söz aslı* neçe ol negü ol ülüg (995.b.), bu ay toldı aydı *söz asğı* uluğ (1001.b.), *ilig devleti* boldı künde örü (1041.b.), *İlig kaznağı* toldı altun kümüş (1043.b.), bu *bilge sözi* ol biligsiz közi (1048.b.), méni tuttı ol *ig* añar yoq *otu* (1070.b.), negü tér eşitgil bögü *él begi* (1076.b.), *bodun başlağucı* kişide yégi (1076.b.), ne yaqşı neñ erdi bu *beglik işi* (1078.b.), ne körklüg kün erdi *yégitlik küni* (1079.b.), qayu başqa kirse *quğu kırtışı* (1101.b.), *qara saç ürüñi* ölümündin yumuş (1105.b.), yulup ölmegey erdi *élçi başı* (1114.b.), ne muñluğ-turur bu *apa oğlanı* (1122.b.), tilek teg bulunmaz *tiriglik küni* (1122.b.), körür köz yaruqı *ogul kız oqı* (1163.b.), yéme yaqşı aymış bu *türk buyruğı* (1163.b.), *körür köz yaruqı* ogul kız oqı (1163.b.), *uquşlug ögi* yitti ögsüz bolup (1178.b.), tuz etmek idisi aqı *er başı* (1191.b.), yulup ölmegey erdi *begler begi* (1197.b.), muñar meñzetü aydı *şâ'ir tili* (1212.b.), *ata emgeki* bolsa oğlı öze (1218.b.), *vezîr işi* barça saqışlar bolur (1219.b.), *ogul kız* isiz bolsa *qılkı yañı* (1225.b.), bağırsaqlıq ol kör *kişilik başı*

(1357.b.), *bayat fazlı* bolsa kim erse öze (1269.b.), *apa oğlanı* körse arķış sanı (1386.b.), seninde ozaķı *ajun begleri* (1405.b.), saķıg ol körü barsa *dünyâ işi* (1410.b.), bu *şâ'ir sözi* kör açar söz yolu (1421.b.), bar erse alı bu *tabuğcı haķı* (1488.b.), *ne muñluđ-turur körse yalñuķ özi* (1528.b.), *idi kısga özlüg bu yalñuķ özi* (1533.b.), sözün kesti *ilig közi* yaş saça (1562.b.), *bodun asđı* erdi añar tegse iş (1575.b.), negü tér eşitgil *uç ordu begi* (1594.b.), *bu ay toldı oğlı* ata yurnı ol (1625.b.), negü tér eşitgil *awıçğa sözi* (1628.b.), idi yaķşı aymış *ıla atluğı* (1629.b.), bodunda bedüki *kişi utluğı* (1629.b.), *kişi aslı* edgüg unitmaz bolur (1637.b.), *kişi urđı* köñlin emitmez bolur (1637.b.), negü tér eşitgil *kişi üdrümi* (1689.b.), kişide ayu ol *kişi öggüsi* (1731.b.), bu baylıķ tilese *ajun edgüsi* (1744.b.), idi yaķşı aymış bu *yağma begi* (1758.b.), negü tér eşitgil *ıla beg sözi* (1779.b.), *kişi köñli* bađ ol yaşarđu suwı (1807.b.), *apđı* açlur oñarur yoluğ (1813.b.), muñar meñzetü keldi *türkçe mesel* (1826.b.), uķuş boldı erke miñ *erdem başı* (1830.b.), bu ikin oñarur *könilik yoluğ* (1842.b.), negü tér eşit bu *tapuğcı tili* (1880.b.), *ajun begleri* öldi bizde oza (1885.b.), *ajun bodnı* tındı awınçın utun (1886.b.), adın *él kişisi* eşitti munı (1887.b.), uķup tırlayu al *kişi erbüzi* (1900.b.), *bilig ordusu* ol bu begler özi (1906.b.), bilig ordusu ol bu *begler özi* (1906.b.), bu beglik işi boldı *begler işi* (1935.b.), bu *beglik işi* boldı begler işi (1935.b.), *beg atı* bilig birle bağlığ-turur (1953.b.), bilig lâmu kitse *beg atı* alur (1953.b.), *bilig lâmu* kitse beg atı alur (1953.b.), negü tér eşitgil *ötüken begi* (1962.b.), idi utluđ ol bu tükel *ut başı* (1973.b.), *kişi utluğı* kim kişiler ara (1975.b.), sewinçin keçer kör uş ol *beg küni* (1977.b.), ne edgü-turur bu *ılınç edgüsi* (1982.b.), anı emgetür bu *zamane oķı* (1983.b.), *saķınuķ kişi köñli* orķlıķ bolur (1986.b.), anı emleyümez bu *dünyâ amu* (2002.b.), añar bérđi devlet tükel *yüz suwı* (2007.b.), bu *beglik bağı* kör bu iki bolur (2018.b.), bu saķlıķ bile arttı *begler éli* (2021.b.), vefa ol kişike *kişilik başı* (2040.b.), alı bolsu arslanķa *ıt başçısı* (2048.b.), ol arslan bolur barķa *ıt saķçısı* (2048.b.), *kişi üdrümi* bu budunda talu (2075.b.), *ajun bodnı* barķa añar ul bolur (2076.b.), ara *ul arası* bolur beg ürüñ (2080.b.), süçigke süçinse *ajun begleri* (2092.b.), açığ boldı *él kün bodun igleri* (2092.b.), negü tér eşitgil *saķınuķ tili* (2100.b.), iki neñ-turur aslı *yıldız köki* (2132.b.), ılıç baldu boldı bu *él saķçısı* (2140.b.), ılıçın alır *él bodun başçısı* (2140.b.), *ilig boynı* ılķa ükekçe başı (2154.b.), bu yañlıđ-turur barķa *beglik işi* (2156.b.), saķınuķ kerek *dın idisi* arığ (2190.b.), törülüg kişi boldı *él tör başı* (2196.b.), uwut birle *yalñuķ yüzi* suwlanur

(2207.b.), köni bolmasa işte **işçi başı** (2210.b.), kamağ egri boldı bu **begler işi** (2210.b.), kişi körkiñe **iç kıluğı** iş ol (2215.b.), bilig bitig bilmez erse **apa oğlanı** (2225.b.), ol **él bodnı** buzlor çığay bayı tüz (2241.b.), ol él bodnı buzlor **çığay bayı** tüz (2241.b.), séziksiz kerek begke **sü başcısı** (2270.b.), tirilse añar ötrü **üdrüm başı** (2275.b.), siyâset yoritğu kerek **sü başı** (2300.b.), siyâsetka aşlıg bolur **sü işi** (2300.b.), aş içgü-turur bu **tiriglik otı** (2318.b.), negü tér eşitgil **ıla atlıgı** (2319.b.), bu erdem bile bolsa **sü başcısı** (2329.b.), yüz ursa yağıka bu **sü başcısı** (2331.b.), **oduğ beg süsi** kör böke yolçılıg (2354.b.), **kelin kız sewinçi** küden tünleri (2380.b.), kür **alp er küwençi** çerig künleri (2380.b.), **sınamış kişiler sözi** söz başı (2394.b.), **sü başcı** tiler erse mundağ kerek (2414.b.), **bu él bağı örki** bu iki tüzer (2419.b.), **biliglig kişi ornı** kökte ediz (2452.b.), saşınuğ kerek **dîn idisi** arıg (2461.b.), saşınuğ arıg **dîn idisi** kişi (2462.b.), saşınuğ kişi yér **kişi kadğusu** (2463.b.), yüz utru bolur tutçı **hâcib özi** (2464.b.), idi edgü neñ bu **kişi körki** yüz (2467.b.), **ajun körki** barça tetigdin kelir (2467.b.), **köñülsüz sözüg** ked tutumaz bolur (2470.b.), bu **şâ'ir sözi** ol biligsiz közi (2486.b.), muñar meñzetü keldi **bilge sözi** (2491.b.), **hâciblar işi** tut ya begler işi (2493.b.), hâciblar işi tut ya **begler işi** (2493.b.), **köñül sırrı** açlıp erin başlamış (2517.b.), negü tér eşitgil **ukušluğ tili** (2521.b.), **ukušluğ tili** açtı ma'nî yolu (2521.b.), qalı yol kesilse **kapuğ başcısı** (2540.b.), yana kirgü bolsa **er at sözcisi** (2540.b.), **er at köñli** mundağ isitse alın (2546.b.), **sü başcı** tüze tursa yortuğ qurın (2586.b.), bilir sen séziksiz **ajun begleri** (2593.b.), yalawaqlar erdi **kişi edgüsi** (2598.b.), közi toğ kişi boldı **baylar başı** (2614.b.), bor içme bor içse barır **er qutu** (2655.b.), sözi uz yorisa yarar **er işi** (2661.b.), **yalawaç işi** kör neçe söz bolur (2666.b.), seniñdin ötelsün maña **söz tağı** (2670.b.), meniñdin ötelsün saña **söz hağı** (2670.b.), neçe me bilig bilse **begler özi** (2674.b.), bu yarlıg kişi bulsa **ilig qutu** (2677.b.), añar bérse bolğay **yalawaç atı** (2677.b.), idi yağış aymış **ötüken begi** (2682.b.), **köñül sırrı** artuğ qatıg kizlegü (2689.b.), idi edgü til bu bitig **söz tili** (2695.b.), negü tér eşitgil **ıla sır teñi** (2697.b.), bu iki-turur bu **ajun tutruğı** (2716.b.), negü tér eşitgil bu **şartlar başı** (2745.b.), negü tér eşitgil **bağırsağ sözi** (2758.b.), idi me batıg **hendese sağışı** (2786.b.), bolur qarşı içre **ağıçı işi** (2791.b.), añar tegmese **ot yalını** tütün (2792.b.), **er at köñli** sinsa alır begke kir (2808.b.), negü tér eşitgil **aqlar başı** (2809.b.), ayak tirki başlar bu **aş başcısı** (2824.b.), negü teg kerek ayğıl **aş işcisi** (2824.b.), negü tér eşitgil **kişi edgüsi** (2838.b.), **qılınç yégliki** erke teñsiz ig ol (2848.b.), qalı egri bolsa bu **aş başcısı** (2860.b.), yumıtsa qalın yég

bu aş oğrusı (2861.b.), bu yañlıg kerek bolsa *aşçı başı* (2877.b.), maña aygıl emdi *idişçi başı* (2881.b.), bu yañlıg bulunsa *idişçi başı* (2911.b.), *idişçi başı* kör uş andağ kerek (2925.b.), anıñ yası cân kör *tiriglik ulı* (2931.b.), negü tér eşitgil *öge buyrukı* (2941.b.), neçe *beg haķı* erse ıullar öze (2953.b.), *tapuğçı haķı* bar tapuğda oza (2957.b.), negü tér eşitgil *uç ordu hanı* (2966.b.), negü tér eşitgil *awuğğa sözi* (2984.b.), *awuğğa sözi* ol yégitler közi (2984.b.), bu *begler ıapuğı* erej ıapğı ol (2992.b.), negü tér eşitgil *bu sartlar başı* (3002.b.), er at birle *begler küçi* belgürer er at boldı *begler ıanatu yügi* (3005.b.), (3006.b.), bu *erdem yorıķı* ürüñ ıuş teg ol (3010.b.), ürüñ ıuş ıutu teg bu *erdem ıutu* (3011.b.), bu ol ıın *vefâlıg kişiler yolu* (3016.b.), bu *begler sewinçi* yarınķı asıg (3020.b.), negü tér eşitgil bögü *beg tili* (3029.b.), aķı bolsa elgi *ajun begleri* (3034.b.), saranlık bile boldı *beglik yağı* (3038.b.), bu yañlıg-turur bu *ajun öñdisi* (3049.b.), saranıa söküşü *aķı öñdisi* (3049.b.), *kişi köngli* tirlür bolur ıızgu eñ (3073.b.), *ajun feylesüfi* neñi bolmasa (3076.b.), bu yañlıg-turur bu *ajun öñdüsi* (3077.b.), negü tér eşit emdi *haķan tili* (3126.b.), idi yaķşı aymış kör *ilçi başı* (3172.b.), *ıadaşlıg kişi küsi ıawı* bedük (3173.b.), *adaşlıg kişi atı sawı* bedük (3173.b.), ıara köñlin awlar *begi yarlıgı* (3181.b.), tügülmüş köñülni yazar *beg sözi* (3182.b.), ıalı *beg tili* yumşak erse süçig (3184.b.), *bayat hükmi* taķdır bile tezigür (3194.b.), atandı özüñ emdi *zâhid atı* (3229.b.), *kişi edgüsi* ıılsa tâ'at tapuğ (3232.b.), idi yaķşı aymış *kişi üdrümi* (3244.b.), kişike bağırsaķ *kişi ködrümi* (3244.b.), *kişi edgüsi* bu öz asgın ıodup (3245.b.), tirig *yalñuķ oğlı* tusulğan kerek (3247.b.), kişike tusulur *kişi edgüsi* (3248.b.), bu edgü kişi ol *bodun todğusı* (3248.b.), *tapuğsuz ıul atı* mecâz ol ıamuğ (3252.b.), *tejik bilgeleri* ıawıķar *küsi* (3265.b.), negü tér eşitgil *tejik bilgesi* (3265.b.), tüzü *yalñuķ oğlı* sewer edgüni (3270.b.), esen bolsa ermiş bu *yalñuķ özi* (3311.b.), negü tér eşitgil *sınamış sözi* (3323.b.), *apa oğlanı* barıa yalñuz umaz (3330.b.), *ıadaş belgüsi* hem yağıuķ yaķlıķ ol (3335.b.), *ıul atı* anın boldı ıulıa ayağ (3357.b.), *tiriglik nişâni* ne ol belgüsi (3370.b.), negü tér eşitgil *kişi üdrümi* (3372.b.), *yağı atı* yaska tanuķluķ bérür (3381.b.), *oğul ıız atı* erke kitmez oyuğ (3382.b.), *oğul ıız atası* yemi ağı ol (3388.b.), *oğul ıız isizi* atada kedin (3389.b.), *oğul ıız atası* tü emgek küder (3391.b.), *adaş köñli* sinsa bolur ıır yağı (3396.b.), tepiz *él kişisi* ol erke yağı (3416.b.), yağı birle tegşip *er atı* bedür (3419.b.), *yağısız kişi atı* ıopmaz yatur (3419.b.), negü tér eşitgil *kişi edgüsi* (3429.b.), keçürgil anı sen bu ol *dın yolu* (3434.b.), negü tér eşitgil bu *él kend begi* (3460.b.), ıayuda ıawıķsa

köni *beg atı* (3462.b.), *sewüglüg yüzi* ol köñül toçluğı (3479.b.), *kişi edgüsi* kör ünıtmaz özin (3508.b.), sewügke *sewüg ‘aybı* erdem başı (3516.b.), *sewüglüg nişânu* bu ol belgülig (3517.b.), ayı edgü ermez bu *dünyâ neñi* (3562.b.), bu *dünyâ neñi* ol saçılmış meñe (3564.b.), bu *üç neñ sewinçi* tatıgı kâmuğ (3576.b.), bu üç neñ-turur *dünyâ tatgı* bütün (3588.b.), üçünçi yağı yek bu *dîn oğrısı* (3590.b.), *tişi suhbeti* me bu erlik otın (3608.b.), açığ suw teg ol kör *bu dünyâ neñi* (3625.b.), neçe andağ erse bu *dünyâ hâli* (3648.b.), *ajun bodnu* barça uluş kend şodup (3652.b.), *apa oğlanı* barça kesgey uruğ (3653.b.), *kişi himmeti* bolsa mundağ kerek (3751.b.), *bayat tapgı* kılsa urunsa yürek (3751.b.), bu *dünyâ tüpi* ked öyük ol suşum (3795.b.), negü tér eşitgil *uç ordu hanı* (3815.b.), tağı munda yégrek ayur *türk hanı* (3817.b.), *ajun meñzi* boldı ürüñ erdini (3840.b.), körü barsa yağı ayur *er başı* (3855.b.), *bedüklük nişânu* bu ol belgülig (3869.b.), *tiriglik tuşı* bu ölüm ol ıdur (3902.b.), hâlâl dünyâ bulsa *kişi edgüsi* (3924.b.), yüzün kızledi yérke *rûmî kıtı* (3948.b.), yéme yağı aymış *ağılar başı* (3978.b.), idi yinçe yol bu *tapuğcı yolu* (3986.b.), bu *él kün itigi* bu begler işi (4010.b.), idi yağı aymış *ajun ilçisi* (4012.b.), kayu yawgu yuğruş bolur *él begi* (4069.b.), neçe kul bedüse *kul atı* kul oğ (4083.b.), *özün utruğı* aş yégil ay silig (4130.b.), bu *begler aşı* ol ağırlık başı (4133.b.), saña kelge *devlet uluğluk kutı* (4151.b.), negü tér eşitgil *awuğğa sözi* (4152.b.), *awuğğa sözi* tutsa açlur közi (4152.b.), tapuğ siñse ötrü açar *kut kapuğ* (4157.b.), iki törlüg ol bu *yağınlık işi* (4201.b.), isiz bolğa kılkıñ ol *isiz tuşı* (4241.b.), bu *begler ewi* atı karşı-turur (4246.b.), *bayat hükmi* ol barça edgü isiz (4254.b.), bu yañlıg bolur kör *er at suhbeti* (4312.b.), *ğara kılkı* barça bolur çap çara (4323.b.), *ğara kılkı* başsız kılınçı saşı (4324.b.), *ğara kadğusu* barça çarnı üçün (4327.b.), *ğara çarnı* todsa tili başsırar (4329.b.), bular ol hağıkat bu *dîn tirgüki* (4345.b.), olar bilgi ol *çın şer’at köki* (4345.b.), anıñsız oñulmaz *tiriglik işi* (4357.b.), bu *tüş ‘ilmi* körgil bağırsağ bayat (4370.b.), *yıl ay kün sağışı* bularda bolur (4377.b.), *kün ay kutluğı* bar yéme çutsuzı (4386.b.), yana kıldı yinçe bu *hâtur yolu* (4393.b.), negü tér eşitgil *sağınuğ başı* (4406.b.), *bodun körki* üdrüm talu edgüsi (4422.b.), bodun körki *üdrüm talu edgüsi* (4422.b.), olarda bolur bu *ajun ârzüsü* (4422.b.), tümen tü ağılar *ajun tañsuğı* (4424.b.), satıgıcı yoğ erse *ajun kezgüçi* (4425.b.), *hitay arğışı* kesse arğış toğı (4426.b.), *biligsiz sözi kılkı* barça otun (4453.b.), bu *dünyâ itigi* bulardın-turur (4459.b.), özün bulğa *iki ajun edgüsi* (4474.b.), meger *teñri fazlı* küdezse anı (4494.b.), olar ma *bayat kulları* ol kâmuğ (4530.b.), *elig tarlığı* tegse emdi saña

(4540.b.), telim törlüg ol bu **konuqluq aşı** (4574.b.), **kişi köñli** yuwqa sırımğa sanı (4610.b.), serilse **kişi köñli** kitti tatıg (4611.b.), kişi-men tégüçi **apa oğlanı** (4620.b.), esen bolğa inçin **tiriglik küni** (4630.b.), negü tér eşitgil **otaçı sözi** (4631.b.), **boğuz öwkesi** bolsa yawlaq bolur (4651.b.), tükel boldı emdi **aş içgü işi** (4662.b.), bu ol **dünyâ hâli** yorıqı yolu (4678.b.), yatu qaldı **tâ‘at tapuğlar işi** (4684.b.), yawa bolsa kılsa **yégitler işi** (4696.b.), yorıp él tutuğlı bu **dünyâ begi** (4714.b.), bu yañlıg-turur **bu ajun öñdisi** (4720.b.), ikide adın yoq **tapuğcı işi** (4746.b.), negü tér eşitgil **ıla erkini** (4752.b.), bu **dünyâ içi** bir tarıglağ-turur (4733.b.), **idim yadı** iş tap sewingü sewing (4762.b.), baqa barsa ters iş bu **begler işi** (4753.b.), negü tér eşitgil **bağırsaq sözi** (4766.b.), hatarlıg-turur **dünyâ nûşı** ağu (4801.b.), añar ötrü kirse **bayat sewgi** çın (4808.b.), bu **dünyâ işi** bek tuzaqçı-turur (4824.b.), **ölüm qadğusu** tuttı ketti sewing (4850.b.), tamuğqa ya **uçmaq begi** bolğuqa (4855.b.), küjek yazdı **rûmî kıızı** örtti yüz (4885.b.), bu **dünyâ yañı** bu ederse qaçar (4929.b.), negü tér eşit yaqşı **yağma begi** (4947.b.), **kızıl yüz öñi** oñdı boldı sarıg (4959.b.), ajun boldı **zengî habes** **kırtışı** (4961.b.), küle baqtı örlep **talı kız yüzi** (4967.b.), negü tér eşitgil **uquşluğ tili** (4983.b.), ra‘ıyetqa vâcib **begi yarlıgı** (4999.b.), **kişi köñli** tutçı tiler ârzûnı (5025.b.), bilir sen **selâm fazlı** artuq uluğ (5052.b.), bodunda talı ol bu **begler özi** (5083.b.), tüpi yél-turur bu **tiriglik küni** (5091.b.), neçe körklüg erse **qağun taş yüzi** (5110.b.), **yadı** ya **bedizi** ya **meñzi tözi** (5110.b.), saña tegdi emdi bu **beglik qurı** (5139.b.), hazîne^ haşem **sü idisi** bolup (5152.b.), **ata pendi** tutsa şeker bolğa qand (5154.b.), **sewinç aslı** uçmaq-turur hem **awınç** (5186.b.), **bodun kılkı** teñsiz bolup artasa (5198.b.), **bodun kılkı** itlür sen özni awıt (5204.b.), irig sözke tumlır **kişi köñli** terk (5221.b.), bu **beglik köki** saq oduğluq-turur (5258.b.), negü tér eşitgil **bodun başcıısı** (5287.b.), idi yaqşı aymış **bodunlar begi** (5293.b.), ay qaznaq uruğlı **ajun begleri** (5294.b.), bu **dîn dalı** dünyâ dalı qarşı ol (5311.b.), **ajun toqluqı** barça açlıq-turur (5317.b.), bu **dünyâ yağı** ol bu nefsiñ yağı (5322.b.), bu **devlet otı** barça öçgü-turur(5324.b.), yarağsız bolur barça **él kün işi** (5334.b.), negü tér eşitgil **uluğ kend begi** (5354.b.), qutadsa **bodun qarnı** todğu kerek (5355.b.), **yağız yér qatındaqı** altun kümüş (5363.b.), qasab tûsî rûmî **ajun tañsuqı** (5368.b.), bu **köz toqluqı** ol bu baylıq başı (5385.b.), meger tolmağınça **qara yér tozı** (5390 b.), negü tér eşitgil **uquşluğ tili** (5394.b.), aniñdın yıradı **könilik yolu** (5420.b.), tünek ol bu **dünyâ içi** oq yılan (5421.b.), **süzük cân kepi** bu qara yér tuğı (5422.b.), neçe artsa **dünyâ baş ağırları** (5428.b.), **söz asğı** ol ermez üküş sözlese (5433.b.), **söz asğı** ol ol kör eşitmiş sözüg

(5434.b.), hazîne^ er at boldı *begler küçi* (5462.b.), havâ ölse könlür *et öz egrisi* (5474.b.), *köñül til kılnçı* kamağ kılkı uz (5509.b.), negü tér eşitgil *böke yawğusu* (5523.b.), bayusa baş egmez *bodun yuwğası* (5523.b.), *elig tarlıkı* bolsa edgü yime (5525.b.), qayı *él begi* bolsa edgü köni (5544.b.), bayudı ol *él bodnu* tuğdı küni (5544.b.), *bodun baylıkı* begke baylıq-turur (5545.b.), adın ma bu *él bodnu* qaç törlüg ol (5550.b.), negü tér eşitgil *uç ordu hanı* (5569.b.), *ra'ıyyet hakı* bar seniñde kör üç (5574.b.), *tiriglik küçi* bardı méndin kitip (5633.b.), *yégitlik küçi* bardı méndin kite (5637.b.), negü tér eşitgil *kişi tildemi* (5651.b.), *ajun kırtışı* boldı altun öñi (5669.b.), negü tér eşit emdi *sartlar başı* (5754.b.), ajun tezginiqli *hitay arkışı* (5754.b.), anıñdın kiter terk *könilik yolu* (5756.b.), anın bolduñ emdi *kişiler sanı* (5780.b.), negü tér eşitgil *kişi edgüsi* (5787.b.), *kişi aslı* mundağ kılır edgülük (5808.b.), *kişi aslı* bilgüke açmış yolu (5809.b.), tiyiñ kiş öñi tuttı *dünyâ içi* (5825.b.), negü tér eşitgil *uquşluğ sözi* (5843.b.), et ol bu *kişi köñli* artar yıdır (5862.b.), *kişi tab'ı* tört ol qarışma yağı (5866.b.), idi yaqşı aymış bu *tazı til* (5809.b.), yoñağlı yoñasa bu *yalñuq ıtı* (5869.b.), negü tér eşitgil *kişi edgüsi* (5891.b.), *kişi edgüsi* kim kişiler başı (5892.b.), awa kelsü *ârzû tilek umdusu* (5895.b.), bu ol *edgü begler yorıkı izi* (5907.b.), kéñeşke tusulur iter *él işi* (5912.b.), yéme yaqşı aymış *kişi bilgesi* (5917.b.), kişi ölse ölmez kör *at edgüsi* (5917.b.), oyun saqışı ol bu *dünyâ işi* (5927.b.), bu *dünyâ işi* qör oyun ol oyun (5930.b.), bu yañlıq beg erse *bodun başısı* (5945.b.), meñilig bolur bodnu *él barçası* (5945.b.), *ajun qörki* qeldi bodun boldı bay (5950.b.), negü tér eşitgil *biliglig sözi* (5980. b.), bilig ol kiterdeçi *köñül tozu* (5980. b.), *yl ülgü* yaz erse kiçig erse er (6007.b.), *yl ülgü* yay erse tüşegli yégit (6009.b.), *yl ülgü* küz erse er erse oru (6011.b.), adın boldı *begler tüşi* kör adın (6024.b.), neçe ağsa tüşte ağar *qut kıwı* (6040.b.), ağırlıq bulur ked bulur *yüz suwı* (6040.b.), ajun mâlı qut kıw bulur *öz öñi* (6044.b.), *ajun mâlı* qut kıw bulur öz öñi (6044.b.), ölüqli-turur *öz küni* belgüsüz (6115.b.), negü tér eşitgil *saqınuq başı* (6130.b.), telim qalgu ermez *tiriglik küni* (6145.b.), uzun bargu ermez *uluğluq üni* (6145.b.), udımış-tururmız *usayuq başı* (6159.b.), bu ol *er nişânı* uquş belgüsi (6161.b.), ayâ aç közi suq bu *dünyâ qulu* (6169.b.), ne muñluğ-turur körse *yalñuq özi* (6199.b.), ajun meñzi boldı bu *zengî yüzi* (6215.b.), *fırâk qadğuları* teñizde batıq (6203.b.), *ajun meñzi* boldı habeş kırtışı (6213.b.), yüzin kizledi yérke *rûmî kızu* (6215.b.), *ajun meñzi* boldı bu zengî yüzi (6215.b.), *erentir başı* éndi yérke yaquq (6221.b.), *ajun kırtışı* boldı altun öñi (6223.b.), idi yaqşı aymış *biliglig tili* (6270.b.),

negü tér eşitgil *ķılınçı silig* (6330.b.), keçip bardı andın *ajun emgeki* (6336.b.), *bodun hâli* edgü du'â artgu teg (6351.b.), yéme yaķşı aymış *ķiři üdrümi* (6361.b.), ne yañlıg eren ķoptı *begler begi* (6392.b.), üküş bolsa artmaz bu *dünyâ neñi* (6331.b.), bu *dünyâ müni* miñ bir ol erdemi (6332.b.), ķalın *sü idisi* ajunçı ķanı (6437.b.), ayıttı *bodun hâli* él kün işig (6347.b.), anın aş yéyümez üzer *öz küçi* (6384.b.), ķanı ol müsülmân *ķanı tökgüçi* (6440.b.), bu yañlıg-turur *dünyâ hâli* ķamuğ (6445.b.), *fesâd fisk idisi* atandı eren (6455.b.), *könilik küni* bar yarutur küni (6460.b.), *ajun ķılķı* barça adın boldı kör(6465.b.), *ķiři köñli* tilde oñin boldı kör (6465.b.), *emanet atı* bar ķanı ķıldıaçı (6471.b.), *nasihat sözi* bar ķanı tuttaçı (6471.b.), ķanı *ilm ü ķur'ân üni* az çıça (6483.b.), *könilik özi* bardı ķaldı yıdı (6484.b.), söküş boldı erke *awuçğa atı* (6491.b.), *elig til nişanı* munu bu bitig (6506.b.), *ķiçiglik tatıgı* yégitlik ereji yitürdüm (6526.b.), atı ķaldı yalñuķ *ķiři ķılķı* bardı (6575.b.), *ımançsız ajun ķılķı* irsel yayıg (6629.b.), neçe dünyâ yégli *ajun begleri* (6634.b.).

Kutadgu Bilig'de belirtisiz isim tamlamalarının özne olarak kullanılışı yaygındır. Bu görevde kullanılan belirtisiz isim tamlamalarında şu özellikler tespit edilmiştir. İsim ya da fiil cümlelerinin öznesi belirtisiz isim tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: neteglikke yetmez *hâlâyıķ ögi* (16.b) fiil cümlesi, *ķiři körki* söz ol bu söz ök telim (272.b.) isim cümlesi. Özne görevinde kullanılan bu tür tamlamalarda tamlayan birden fazla sözcükten oluşabilmektedir. Örnek: bular erdi *dîn* hem *şerî'at köki* (59.b.). Özne görevinde kullanılan bu tür tamlamalarda tamlayan adlaşmış sıfattan oluşabilmektedir. Örnek: mañar tegdi mundağ *biliglig sözi* (292.b.). Özne görevinde kullanılan bu tür tamlamalarda tamlayan sıfat tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: *sınamış ķarılar sözi* söz ķorı (723.b.). Özne görevinde kullanılan belirtisiz isim tamlamalarında tamlanan birden fazla sözcükten oluşabilmektedir. Örnek: *adaşlıg ķiři atı sawı* bedük (3173.b.).

4.2.1.2.2. Belirtisiz isim tamlamasının yüklem olarak kullanılması

Karahanlıcada yüklemi isim olan isim cümleleri bulunmakadır. *Kutadgu Bilig*'de bu tarz cümleler belirtisiz isim tamlamalarından da oluşabilmektedir. Belirtisiz isim tamlamalarının yüklem göreviyle kullanılışlarına örnekler aşağdadır.

Tili köñli bir teg *bodun ködrümi* (53.b), ķamuğ edgülekler *bilig asğı* ol (208), biri beg biri bilge *yalñuķ başı* (265.b.), biliglig uķuřluğ *bodun ködrümi*

(278.b.), biliglig sözi çin sewüg *cân tuştı* (336.b.), bularda birisi bu *til yalğanı* (338.b.), *ukuš atı* ol bu bedütür kişig (356.b.), *ukušluğ biliglig kişiler başı* (423.b.), idi ked çatıg bu *ğarîblık işi* (478.b.), kişî edgüsü ol *bodun yüdgüsü* (543.b.), amulluğ siliglik *ukuš kılkı* ol (585.b.), sınamış qarılar sözi *söz qorı* (723.b.), bu şâ‘ir sözi ol *biligsiz közi* (739.b.), bu *beglik köki* ol könilik yolu (821.b.), bu bilge sözi ol *biligsiz közi* (1048.b.), saşınuğ kişî ol *kişiler başı* (1063.b.), bu *öglüg sözi* ol kör ögsüz közi (1246.b.), *süzük cân ewi* ol bediz teg teniñ (1524.b.), bilig hem ukuš ol bu *erdem atı* (1679.b.), negü tér eşitgil *kişî üdrümi* (1689.b.), vefâka vefâ ol *kişilik haqtı* (1691.b.), *könül kodqısı* ol anıñ yıldızı(1704.b.), *aqtı öggüsü* ol saran sökgüsü (1731.b.), bu barça *biligsiz kişî kılkı* ol (1739.b.), bu belgü bile ol *ukuš belgüsü* (1864.b.), *bilig ordusu* ol bu begler özi (1906.b.), biri saşlıq ol bir törü *él köki* (2015.b.), *özün kulluqtı* ol tapılıq tüpi (2159.b.), saşınuğ kişî ol *kişî üdrümi* (2191.b.), taşı teg yéme körklüg ol *iç yüzi* (2213.b.), *tetiglik nişanı* turur bu bitig (2224.b.), kelin kız sewinçi *küden tünleri* (2380.b.), kür alp er küwençi *çerig künleri* (2380.b.), sınamış kişiler sözi *söz başı* (2394.b.), iki iş bedük iş *uluğluq atı* (2417.b.), saşınuğ kişî ol *kişî edgüsü* (2463.b.), uluğ iş-turur bu *hâciblik işi* (2492.b.), adın ma iki neñ *çapuğ körki* ol (2554.b.), taqtı bir yarağlıq *çapuğ él başı* (2555.b.), bu hışmet bile ol *kişî hürmeti* (2460.b.), bu ikti bile ol *kişî kıymeti* (2664.b.), sewüg neñ bu altun kıümüş *cân otı* (2743.b.), bağırsaqtı kişî ol *kişî üdrümi* (2768.b.), ukušluğ vefâlig *kişî tüzünü* (2875.b.), awuçğa sözi *ol yégitler közi* (2984.b.), bu begler çapuğı *erej çapğı* ol (2992.b.), erej çapğı tutmaq *özün asğı* ol (2992.b.), bodunda talusu *kişî ködrümi* (3150.b.), tapuğ kendte kılgıl bu ol *dîn yolu* (3214.b.), *kişî asğı* qolsa kör emgek yüdüp (3245.b.), begi edgü bolsa *bodun asğı* ol (3267.b.), *bodun köñli* yuwça küdezmeği sarp (3351.b.), *kişî köñli* yuwça küdezmeği sarp (3393.b.), sewüglüg yüzi ol *könül tokluqtı* (3479.b.), sewügke sewüg ‘aybı *erdem başı* (3516.b.), çıgaylıq bile ol *könül kodqısı* (3527.b.), bayusa bolur ol *bodun kötkisi* (3527.b.), negü asğı âhır *qara yér qoyı* (3570.b.), anıñ tüşneki ol *yağız yér oytı* (3570.b.), ig ol aşnu erke *ölüm tutqaqtı* (3580.b.), taqtı bir tatıg *bu tişi tatğı* ol (3581b.), beg ol bu köñül kör çamuğ *öz kulu* (3856.b.), begi çança barsa udu *kul yolu* (3856.b.), bu él kün itigi bu *begler işi* (4010.b.), *biliglig ukušluğ bodun başçısı* (4012.b.), bu begler aşı ol *ağırlık başı* (4133.b.), ozundın çopar ol *ajun bulğaqtı* (4213.b.), biri aslı *edgü kişî üdrümi* (4235.b.), isiz bolğa kılkıñ ol *isiz tuştı* (4241.b.), kişike kişilik *kişî belgüsü* (4284.b.), ig ol kör kişike *ölüm koldaştı* (4359.b.), ölüm ol kişike *tiriglik tuştı* (4359.b.), taqtı bir

bilig kör bu *tüş ‘ilmi* ol (4366.b.), kişi igledimü *ölüm koşnısı* (4618.b.), *kişi kutluğı* ol neçe ulgadu (4708.b.), tükel belgülig bil *kişi kıtsuzı* (4709.b.), ilig *él begi* ol bodunça uluğ (4996.b.), selâm ol kişike *selâmet yolu* (5055.b.), éve işleme iş meger *dîn işi* (5217.b.), ay boşlağ yoriğlı *bodun ökte mi* (5275.b.), bu köz toçluğı ol bu *baylık başı* (5385.b.), nerek emdi beglik bu *yalñuğ yüki* (5458b.), süzük cân kepi bu *ğara yér tuğı* (5422.b.), havâ nefis ikigün bu *dîn oğrısı* (5475.b.), *bodun küçlügi* bu ay kılķı unur (5561.b.), yanutluğ kişi ol *kişi edğüsü* (5791.b.), bodunda talusı *kişi belğüsü* (5791.b.), kişi edğüsü kim *kişiler başı* (5892.b.), ikinci büğü bilge *ilçi kişi* (5912.b.), bu ol er nişâni *uķuş belğüsü* (6161.b.), ayâ keñ yoriğlığ *bodun ökte mi* (6167.b.), *ajun öñdisi* bu telimde berü (6344.b.), biri söz boğuz köz bu *şehvet otı* (6352.b.), bu barça *uluğ kün nişâni*-turur (6493.b.), bu ol *dîn yolu* hem bu dünyâ yolu (6498.b.), bu ol dîn yolu hem bu *dünyâ yolu* (6498.b.).

Kutadgu Bilig’de yükleme belirtisiz isim tamlamasından oluşan isim cümlelerinde tespit edilen özellikler şunlardır. Bu tür cümlelerde isim tamlaması ya “ol” zamiriyle; ‘kamuğ edğülükler *bilig asğı* ol (208) ya yalın durumda; ‘bularda birisi bu *til yalğanı* (338.b.) ya da “turur” çekimli fiili ile *tetiglik nişanı* turur bu bitig (2224.b.) oluşabilmektedir.

4.2.1.2.3. Belirtisiz isim tamlamasının nesne olarak kullanılması

4.2.1.2.3. 1. Belirtisiz isim tamlamasının belirtili nesne olarak kullanılması

Karahanlıcada yükleme hâli eki: - ğ / g; -n; -nı / -ni ve (çoğunlukla birinci ve ikinci şahıs iyeliklerinden sonra) –ı, olarak kullanılmaktadır. Bu ekler cümlede belirtili nesneyi oluşturur. *Kutadgu Bilig*’de bu eklerle oluşturulmuş belirtili nesne görevli belirtisiz isim tamlamaları aşağıdadır.

Yaruğ yaz yana ğurdı *devlet yasın* (65.b.), ayu körmediñmü bu *haķan yüzün* (82.b.), kelip körsü *haķan yüzünü* usa (104.b.), *aķı sûretin* kim köreyin tése (104.b.), *biligsiz otın* sen ay bilge ğuda (158.b.), biligsiz sözi *öz başını* yéyür (170.b.), *tümen söz tüğünün* bu bir sözde yaz (172.b.), *biligsiz tilini* bilümez özüm (202.b.), kılķ urşa bıçsa *yadı boynını* (286.b.), *uķuş azın* azlanma asğı öküş (305.b.), *bilig azın* azlanma erke küsüş (305.b.), bu *tört neñ azın* azķa tutma negü (306.b.), ğatığlan yañılma *könilik yolın* (360.b.), özüm ğalsa yalñuz *ğara yér ğatın* (395.b.), kılumaz özüm bu kamuğ *él işin* (422.b.), maña er kerek tér bilir *iş başın* (422.b.), *uķuş ğadrini* hem uķuşluğ bilir (470.b.), *sözün* aydı şâ’ir muñar meñzetü (471.b.), *bilig kıymetini*

biliglig bilir (472.b.), negü bilge télve **bilig kıadrını** (473.b.), siliglik bile **öz sözün** aydı bil (584.b.), serinse bulur kıul bu **beglik kıurım** (588.b.), özüm körkitür **öz kıalınkıım** saña (666.b.), kıalı edgü bolsa bu **begler kıutun** (891.b.), apañ edgü bolsa bu **begler özün** (895.b.), bu **ay toldı hâlin** eşitti ilig (1067.b.), ayur men yitürdüm **könilik yolug** (1128.b.), tilek buldı **ni‘met talusın** yédi (1271.b.), **belâ kıadğu kıapkıım** öziñe tudı (1272.b.), **kışı neñin** alma küçeme küçün (1284.b.), erejlig tilese kışı **öz künin** (1291.b.), ‘ödürke açuık tut **könilik yolug** (1293.b.), serinse kışı **öz tilekin** tapar (1319.b.), ol erke **çııayılık yolını** açar (1335.b.), neçe me ulısa **kıara yér kıatın** (1371.b.), yakıın tut özünke **kışı edgüsü** (1378.b.), negü tér eşit **dünyâ ‘aybın** bilip (1407.b.), ökünme yarın bu **kıara yér kıatın** (1429.b.), bu **ay toldı yasın** keçürdi ilig (1548.b.), akıın kııldı özke **kışı edgüsün** (1565.b.), keçürdi yéme ök **ata kıadğusın** (1565.b.), **ata pendini** sen kıatıı tut kıatıı (1568.b.), **kışı emgekini** bilümez kışı (1598.b.), **awıçğa sözün** tut unıtma kıozı (1638.b.), ayur **öz tilekini** buldu bu öz (1684.b.), **apa oğlanın** körse muñluđ tıığü (1732.b.), **öz asđın** kıodup kör beg asđın kıolur (1879.b.), öz asđın kıodup kör **beg asđın** kıolur (1879.b.), **köñül ârzûsın** bulsa özke tatlığ (1893.b.), törütüti **apa oğlanın** bir bayat (1922.b.), bu **beglik işin** barça begler bilir (1931.b.), bu **begler işin** bildi beglik kışı (1935.b.), bağırsakııa aytur kışı **öz sözün** (1943.b.), ukıuş birle **él kün işin** işledi (1952.b.), bilig birle başlar kışı **iş başın** (1967.b.), bu sakılık bile **öz yağısın** urar (2019.b.), **kıamuğ él işin** barça itgen bitig (2077.b.), siyaset bile **beg ilini** tüzer(2130.b.), bu **begler kıapuğın** siyaset bezer (2130.b.), bu **él tutrukı** hem **tüpi bekliki** (2132.b.), kıılıç baldu boldı bu **él sakıısı** (2140.b.), vezîr ol yüdüğli bu **begler yükin** (2183.b.), vezîr ol bekütüğli **beglik kökin** (2183.b.), biri **beg sözünü** kıatıı tutsa berk (2504.b.), kıapuğda çıkıarsa liv **aş tirkini** (2551.b.), bedütür **beg atın** açar kıutkıa yol (2554.b.), yéme aytu tursa **er at hâllerin** (2564.b.), **beg asđın** tilegli begin çıın sewer (2618.b.), bu söz tutmasa **öz işin** buzdı öz (2681.b.), bağırsak tapuğcı **beg asđın** tiler (2728.b.), ‘**azîz cânını** bek tut uzatma sözüğ (2853.b.), yéme bilgü begler **tapuğcı kıulın** (2952.b.), kıalı **beg hakıın** körse kıullar turup (2954.b.), kerek **kıul hakıın** körse tapkıın körüp (2954.b.), ilig yarlığı bu bitig **söz adın** (3180.b.), **kıara köñlin** awlar begi yarlığı (3181.b.), **kıara köñlin** awlar begi yarlığı (3181.b.), kışı edgüsü bu **öz asđın** kıodup (3245.b.), **bodun yüklerin** sen boyunıa yüdüp (3305.b.), **kıadaş kıadğuların** kıadaş yémese (3336.b.), **havâ nefis boyunın** sıığu ked kıatıı (3342.b.), **et öz dîn esenin** munın buldum oı (3359.b.), séni sökge yat baz **uluğlar başın** (3379.b.), **oğul kıız atasın** suyurkıağu ol (3388.b.), kim

ilig yüzin körse kıtluğ bolur (3459.b.), ol er kıolmaz erse *öz asğın* adaş (3493 b.), *öz asğın* tilegli öz ülgi üçün (3494.b.), *müslümân işin* it muñña yara (3503.b.), arıñu kıılındı bu *dünyâ ewin* (3522.b.), öçüñni alır sen *kıara yér kıatın* (3554.b.), yana tüz bolurlar *kıara yér kıatın* (3617.b.), *oğul kıız yükin* yüdmek emgek erür (3582.b.), tişi suhbeti me bu *erlik otın* (3608.b.), üd üdlekle ıdıp *nefs butını* sıdım (3635.b.), tapuğ kııl yetürgil bu *kulluğ atın* (3651.b.), bu ol yol yañılma bu *kulluğ yolın* (3669.b.), bulup *dünyâ mâlın* yéyü bilmese (3927.b.), yawuz ermez emdi bu *dünyâ kıutın* (3975.b.), yawuz tése bolmaz bu *dünyâ neñin* (3977b.), törü birle *beglik işin* itgüçi (4082.b.), birisi bu *begler sözün* tutğu bek (4120.b.), *bügüler sözün* uçuz tutmağú (4177.b.), *uluğlar sözün* tut yumuş kııl yügür (4179.b.), *ozunçı başın* kes ay ersig akı (4213.b.), bu yañılığ bolur ol *kışi aslısı* (4284.b.), negü tér eşitgil *kıara kılkını* (4326.b.), sınap sözlegüçi *kışi barkıını* (4326.b.), otaçı unamaz *mu‘azzim sözün* (4364.b.), seniñde adın *er yüzin* körmedük (4477.b.), tozu hâlk sewer ol *kisi körkını* (4494.b.), barığ tapkııl emdi *beg atın* alın (4550.b.), *haķimler sözün* yawuz tigli kim (4617.b.), tutayın sen aymış *ilig tapğını* (4699.b.), tükel bildim iş tuş *bodun kılkını* (4699.b.), biri *dünyâ mâlın* bedüse özüñ (4702.b.), açıp körse erdiñ *kıara yér kıatın* (4722.b.), özüm kıodtı *dünyâ tilek ârzúsın* (4732.b.), yorı *iki ajun idisin* tile (4742.b.), kıodu bérgü *dünyâ tilek ârzúsın* (4802.b.), bu *dünyâ işin* kıodmağınça tükel (4805.b.), kıılumaz bu *‘uķbî işin* ay ınal (4805.b.), kirip yatğu ornuñ *kıara yér kıatın* (4820.b.), sen *öz kıadğúñı* ye tóküp közde yaş (4823.b.), *apa oğlını* emdi erklig bayat (4854.b.), yaruğ kııldı *dünyâ kıolın* hem *özün* (4968.b.), anı küdtı tuttı *könilik yolın* (4994.b.), ağırlağú *begler özün* hem *sözün* (5000.b.), ağırlar-men emdi *ilig yarlığın* (5001.b.), bu *beglik işin* bilir yolçı beg (5250.b.), *kışi yaşlığın* sen yağı bil yağı (5304.b.), tiriglik ıdıp *beg işin* işler er (5461.b.), bu *beglik küçün* almadiñ sen tilep (5469.b.), ite tur süze tur bu *él işlerin* (5504.b.), él asğı tile me *öz asğın* tile (5536.b.), iç ilde kötürgil *bodun küçlerin* (5547.b.), yüdürmegü *baylar yükin* ortuğa (5564.b.), olar ma ötemiş bolur *öz haķın* (5583.b.), kışi *öz işin* öz bilümez körüp (5656.b.), tutup badı barça *kışiler közün* (5670.b.), *él asğın* buzup sen öz asğın kıodup (5747.b.), él asğın buzup sen *öz asğın* kıodup (5747.b.), özüm körmedi bu *ajun mâlını* (5751.b.), ya edğü isiz bu *kışi hâlını* (5751.b.), bağa kör sen emdi *ilig edğüsün* (5769.b.), *tuz etmek haķını* küdezip eren (5797.b.), ötediñ maña sen *tuz etmek haķın* (5889.b.), *yağı boynın* egse işin kıılsa yarp (5905.b.), *bügüler sözün* sözke ul tüp téğü (6061.b.), köni bol yitürme *könilik yolın* (6088.b.), kıalı sewer öz kör bu *dünyâ*

neñin (6151.b.), *bodun küçlerin* kör bağırsağ bolup (6259.b.), *қадаşıñ қодуп қақты дүnyâ neñin* (6334.b.), bilig birle *él kün işin* işler er (6342.b.), baқа barsa yetrü *ajun hâlini* (6390.b.), *қанı ol küçegli kişiler yérin* (6439.b.), teg keçer dünyâқа *öz osalın* basıttım(6554.b.), ilâhî rûzî *қıl sewüg sawçı yüzin* (6604.b.), bu bilgiñ bile *öz başıñ* teziginür (6610.b.).

Kutadgu Bilig'de belirtili nesne görevli belirtisiz isim tamlamalarında tespit edilen özellikler şunlardır. Tamlayan sıfat tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: "ilâhî rûzî *қıl sewüg sawçı yüzin* (6604.b.)", tamlanan unsur bağlaçile bağlanabilmektedir. Örnek: ağırlağı *begler özin* hem *sözün* (5000.b.), tamlayan ikilemelerden oluşabilmektedir. Örnek: " *oğul kız atasın* suyrқаğı ol (3388.b.)".

4.2.1.2.3.2 Belirtisiz isim tamlamasının belirtisiz nesne olarak kullanılması

İsim hâl eklerinden birini almadan yalın hâlde kullanılan yüklem bildirdiği öznenin yaptığı işten etkilenen, belirtisiz isim tamlamalarının cümledeki görev adı belirtisiz nesnedir. *Kutadgu Bilig*'de bu görevde kullanılan belirtisiz isim tamlamaları aşağıdadır.

Elig tuttaçı *қıl көnilik күни* (30.b.), *yalawaç sewinçi* tiledi köni (52.b), bular yüdti *қâfir munâfiқ yüki* (59.b.), *ajun étgüke açtı uştmah yolu* (63.b.), *hutay arқışı* yadı tawғаç edi (68.b.), bulıt kökredi urdı *nevet tuğı* (86.b.), *yağı boynı* egdi kötürdi özün (101.b.), kür arslan bile қоşını *buğday başı* (140.b.), *bilig ma'nisi* bil negü tér bilig (156.b.), sınamiş kişi bildi *él kün işi* (245.b.), neçe kördüm erse *isizler işi* (248.b.), bilig birle *begler iter él işi* (303.b.), üçünçi ig ol kör *tiriglik ağı* (307.b.), *kitâb atı* urdum қutadғu bilig (350.b.), bu күn toғdı ilig tédim *söz başı* (353.b.), suçulma meniñdin bu *îmân tonı* (393.b.), özi itti түzdi kör *él kün işi* (418.b.), kişilik bile itse *él kün işi* (457.b.), *ajunқа badı kör түkel қut қuru* (461.b.), udu barsa қılsa bu *beglik işig* (571.b.), bu ay toldı aydı ay *hacip қutu* (526.b.), sewitse kişi kör mün *erdem başı* (533.b.), *sewinçin tirilgil badıñ қut қuru* (553.b.), ol üdte keleyin tédi *söz күни* (560.b.), açıldı *ilig көñli* ol yüz көрүp (581.b.), tapuғ birle hоş boldı *қulluқ atı* (589.b.), tapuғ bolsa ötrü аçar *қut қapuғ* (596.b.), yarutsa közin birdi *devlet elig*(598.b.), basınsa üzer baş sorar *öz қанı* (655.b.), yana оқ буşup aydı *ilig sözi* (643.b.), yana aydı ay toldı *ilig қutu* (823.), nelük boldı күn toғdı *ilig at(isim)ı* (823.b.), bu *begler tapısı* öze қıl tapuғ (843.b.), açıldı bu қулқа *ағırlıқ yolu* (845.b.), қayunı ayurlar *көnilik yolu* (861.b.), İlig aydı көргil köni *er özi* (862.b.), yana aydı ay

toldı **ilig kıtı** (870.b.), muñar meñzetü aydı **türkçe mesel** (880.b.), **bilig belgüsü** kör iki neñ-turur (992.b.), yana aydı ilig **söz asğı** neçe (1000.b.), üküş eştü bilge bulur **tör başı** (1015.b.), **ajun mâlı** térdi özüm suklığun (1119.b.), **oğul kız saķınçı** bu tüpsüz teñiz (1164.b.), ölümüg tıdar erse **dünyâ neñi** (1197.b.), muñar meñzeyür körse **öglüg sözi** (1246.b.), bu öglüg sözi ol kör **ögsüz közi** (1246.b.), kıamuğ ârzü bérdiñ bu **dünyâ yégi** (1259.b.), kim **öglüg sözi** tutsa itlür işi (1270.b.), kıamuğ edgü isiz **bayat hükmi** bil (1279.b.), **köñül sırrı** açma kıatıg kızle berk (1301.b.), tiliñde yorımasu **begler sözi** (1314.b.), **kişi ‘aybı** körse sen açma yétür (1328.b.), sınamış kışiler bilir **iş başı** (1336.b.), üküş él aşıağıl bu **beglik atı** (1350.b.), bu söz saw saña bolğa **devlet awı** (1358.b.), **bağırsaķ sözi** tut bedütgey seni (1359.b.), küñüñ edgü bolğay **könilik küni** (1374.b.), **havâ boynu** biçgil et özke öçün (1375.b.), **ana kıarnı** menzil kaç aylıķ amul (1387.b.), tariğlağ erür dünyâ **ilig kıtı** (1393.b.), **kişi neñi** alma yéme tökme kıan (1395.b.), açıg suw teg ol kör bu **dünyâ neñi** (1408.b.), anundı saña ew **kara yér kıatı** (1418.b.), bu şa’ir sözi kör açar **söz yolu** (1421.b.), özüñ kıolsa **iki ajun begliki** (1432.b.), **kişi kıanı** tökme hasım kıılma öç (1433.b.), sarây ol ajun kör bu **kazğança yeri** (1444.b.), turu kıaldı oğlum bu **bağrım otı** (1482.b.), **oğul kız sebebi** ata ol ana (1486.b.), başında keçürmiş bilir **él işi** (1567.b.), saķındı kör **ay toldı erdemleri** (1574.b.), ötemiş bolayın **atası haķmı** (1634.b.), bu **ay toldı tapğı** telim erdi kör (1635.b.), **bodun asğı** arttı yenip yükleri (1654.b.), bu üç neñ bile er bulur **kut küni** (1660.b.), **ata ornı** tuttu bulup edgü yol (1685.b.), kışi üdrümi hem **bodun ködrümi** (1689.b.), ay ilig körü bar **kışiler küni** (1749.b.), añar ötrü açğı **ağırlıķ yolu** (1756.b.), tapuğçı bedüse **beg atı** bedür (1757.b.), **kişi üdrümi** kör bu yañlıg bolur (1788.b.), muñar meñzetü aydı **türkçe mesel** (1798.b.), yana ma ay ilig **ata alkışı** (1802.b.), maña ayğıl emdi **uķuş sûreti** (1848.b.), meñilig bolur beg tükel **kut başı** (1881.b.), begiñge açá bérse **ârzü yolu** (1883.b.), **sewiglig nişânu** negü ermiş ay (1894.b.), biligsiz bolur kıul nerek **kul sözi** (1906.b.), bu söz sözlemektin barrır **er başı** (1914.b.), özüm yégledüki bu **kulluķ atı** (1918.b.), **yağı boynu** yençse kiterse çoğı (1926.b.), bayat kimke bérse bu **beglik işi** (1933.b.), bu beglik işi boldı **begler işi** (1935.b.), bu iş kıılğıuçı er kıılır **öz işi** (1938.b.), bağırsaķlıķ ol kör **kışilik başı** (1945.b.), bayat kimke bérse **kılınç arķuķı** (1983.b.), közi suķça yetmez bu **dünya aşu** (2001.b.), **yağı boynu** yençti öze örkleği (2016.b.), bu saķlıķ bile sen **yağı boynu** yenç (2022.b.), **yağı boynu** yençmek tiler erse sen (2025.b.), osallıķ bile buzdı **beglik bağı** (2026.b.), bor içse açıldı **çığaylıķ yolu** (2096.b.), küwezlik azıtur **könilik yoluğ**

(2115.b.), bu *él işleri* ters uluğ kör atı (2146.b.), қайусы erej yér қайу *öz başı* (2156.b.), *uwutsuz yüzi* körse etsiz süñük (2206.b.), *uwutsuz özi* körse bütmez irük (2206.b.), tilekçe tükel bolға *ilig işi* (2240.b.), tutar işçileri *könilik yolu* (2244.b.), atı edgü қалды hem *él kün işi* (2258.b.), isiz қıldı atın hem *él kün işi* (2259.b.), negü teg kerek қılса *begler işi* (2266.b.), siyâsetқа ашлғ болур *sü işi* (2300.b.), sen edgü қилу ач *könilik yolu* (2307.b.), yağıda күr *arслан yüreki* kerek (2310.b.), аш içgü tuz etmek yadar *er atı* (2318.b.), *tuz etmek haқи* tép öter er haқи (2321.b.), tuz etmek haқи tép öter *er haқи*, (2321.b.), *yağı boynu* yençse kiterse başın (2352.b.), begi bolsa *edgü kişi üdrümi* (2422.b.), bu iki tapuğçı *bodun ködrümi* (2422.b.), biliglig kerek қılса *begler işi* (2449.b.), irinmez қилур барча *yalñuқ işi* (2462.b.), uқuşluğ tili ачtı *ma'ni yolu* (2521.b.), iki neñ bedütür *bu begler çawı* (2553.b.), bağırsaқnı bulса *özün baғrı* қил (2609.b.), séziksiz түker anda *begler suwı* (2639.b.), *köñül sırrı* kizle ay köñlüm toқı (2690.b.), *köñül sırrı* berk tut sen ayma tilin (2691.b.), *yağı boynu* yençse öze iglese (2707.b.), yanut bérdi ögdülmiş *élig қutu* (2743.b.), bu er tutға şeksiz *könilik yolu* (2755.b.), bu ögsüz aғıçı buzар *öz işi* (2771.b.), saқış birle bek tutғu *işçi işi* (2777.b.), anın tezginür kör *haқımler başı* (2786.b.), ачлғ tıdsa işçi *er at köñli* sır (2808.b.), kerekinde bulса kişi *öz muñı* (2817.b.), üdürgü añar bérgü *aş suw işi* (2829.b.), hatarlıғ болур ашта *begler işi* (2835.b.), қалı teñlemiş teg *uқuş belgüsi* (2838.b.), sewüг boldı ol neñ sewüг *cân tuşı* (2840.b.), қайу neñke kirse *kişi emgeki* (2909.b.), sewüг boldı ol neñ sewüг *cân köki* (2909.b.), añar béрse болғay *idişçi işi* (2911.b.), bayusa bodun *beg tileki* болур (2937.b.), *yağı boynu* yençer кү çawın idur (2945.b.), éligke ötündüm *tapuğçı yolu* (2951.b.), yéme *қul haқи* yoқmu begler öze (2952.b.), negü ol *tapuğçı haқи* ay seçe (2956.b.), tiler *beg sewinçi* bu қul болғуçı (2960.b.), kitermese қuldın *çığaylıқ atı* (2983.b.), *kişi emgeki* bilmegüçi kişi (2986.b.), *erej қапғı* tutмақ özüñ asğı ol (2992.b.), *yağı boynu* yençer hazîne^ urur(3000.b.), yorı қуш атағıl sen *erdem atı* (3011.b.), idi yaқşı urduñ *kişilik ulı* (3016.b.), yaradı tapuğ ачtı *devlet қапуғ* (3069.b.), talu қoldaçı *er қutu* top tolu (3086.b.), *bodun hâli* ачғıl maña örtme söz (3099.b.), üçünçi suқ erse *bodun baғrı* yér (3110.b.), meniñ emgerimke *ilig altunu* (3139.b.), tiler erse ilig *bodun él başı* (3141.b.), sarılğaymu erki *ilig altunu* (3160.b.), түgülmiş köñülni yazar *beg sözi* (3182.b.), қалı *beg tili* yumşaq erse süçig (3184.b.), *müsülmân sewinçi* tile kes sözüг (3250.b.), *öz asğı* tiler tép saқınma méni(3257.b.), қилumaz tapuğ birle *'uқbı işi* (3340.b.), havâ bire болmaz бүтүн *dîn işi* (3343.b.), қуруғ sözlemez-men ne *gîbet tili*

(3348.b.), *tapuğ atı* tilde atamasa at (3358.b.), *kişi asğı* bolsa kişike çatıl (3406.b.), kişike tusulmağ *kişi asğı* bil (3406.b.), yağı bolmağınça *er ersigliki* (3414.b.), negü er bolur kör *miñ er düşmânu* (3421.b.), añar bargü andın bulur *er kutı* (3462.b.), *köni beg yüzi* körse kutluğ bolur (3465.b.), *öz asğı* tilerke kéñeşmegü söz (3492.b.), kişike çatıl it *kişiler işi* (3502.b.), *kişi ‘aybı* körme özüñni kör e (3505.b.), sewitmiş üçün *dünyâ ‘aybı* kâmuğ (3515.b.), *sewüç ‘aybı* erdem bolur ay külüg (3517.b.), bayattın yıratur bu ol *dîn yutu* (3525.b.), ayı edgü ermez bu *dünyâ kutı* (3525.b.), yana dînka öçlüğ bu *dünyâ neñi* (3539.b.), idi kız erür bu *tiriglik küni* (3544.b.), bu üçte adın yoğ bu *dünyâ neñi* (3546.b.), tişi hem oğul kız üzer *er küçi* (3580.b.), *tişi suhbeti* me bu erlik otın (3608.b.), şekerlig yidiñ sen *ajun ni‘meti* (3614.b.), açığ kılma özke *tiriglik yolu* (3648.b.), ilig tapğı birle *bodun asğı* kıl (3699.b.), qarañqu titigsig bu börk *ew içi* (3723.b.), *köñül sırrı* açtı kör ötnür tili (3770.b.), yaqañni bir *ök yolu* tutğıl esen (3806.b.), *bodun közi* tegse tapuğka qalı (3918.b.), qalıq bütrü tuttı *qara kuş öñi* (3949.b.), ajun barça toldı *qara kuş yüñi* (3949.b.), *yağı boynı* yençer alır öz öçin (4015.b.), qayusı alır hıl bolur *hıl başı* (4064.b.), qayusı at adğır öze *él başı* (4064.b.), qayusı *sü başı* qayusı hâcib (4065.b.), küyer ot aqar suw bu *begler küsi* (4097.b.), *bayat atı* aşnu ayıt ay büğü (4129.b.), neçe me toğ erse yéğü *beg aşı* (4133.b.), *sü başı* ya él başı bolsa özüñ (4143.b.), sü başı ya *él başı* bolsa özüñ (4143.b.), *köñül sırrı* bek tut çiqarma sözüğ (4146.b.), tapuğ siñse ötrü açar *kut kapuğ* (4157.b.), *uluğ sözi* tutsa tilekke tegir (4179.b.), *adaş asğı yası* sınaq bilmiş er (4207.b.), *adaş köñli* bilmek tilese özüñ (4209.b.), isiz edgüde bu qılır *öz işi* (4220.b.), biri *teñrilik* ol *yağı* boldaçı (4225.b.), bu kâfir *yağılar yağı* ol tuçı (4225.b.), *kişi aslı* bilmek tilese özüñ (4285.b.), *köñül til qılınçı* bu işke tanuğ (4287.b.), *köñül sırrı* açma sözüğ tegmeke (4293.b.), yéme *oklidis qapğı* yetrü toğı (4382.b.), kerek *dünyâ işi* kerek ‘uqbî tut (4383.b.), saqış artasa *dünyâ ‘uqbî işi* (4384.b.), qaçan kedgey erdiñ *qara kiş éçi* (4425.b.), usa *ew kıtı* al elig tegmedük (4477.b.), sewinçin keçürgey sen *üdleç küni* (4481.b.), kisi körki qolma *bodun külgüsi* (4493.b.), bedükrek bolur bolma *ewçi qulu* (4496.b.), *tişi körki* qılq ol biligli bilir (4500.b.), qalı tuğsa yégrek aña *yér qoyı* (4512.b.), ewi bolsa qoşni *ölügler toyı* (4512.b.), qalı çiqsa yitrür *könilik yolu* (4518.b.), kişilik qılığlı *kişilik tuşı* (4554.b.), olarda birisi küdenke aş ol / ya *sünnet aşı* ya toğursa oğul (4575.b.), *adaş qoldaş ardaş qadaş aqları* (4579.b.), bu boğuzuñ üçün bolma *yalñuq qulu* (4589.b.), *kişi utruğı* türmek alma tiğü (4598.b.), *kişi körki* buzma qılınçıñ tüze (4602.b.), törü bilse

yalñuñ bulur **tör başı** (4604.b.) törü tüz yorıtısa yarur **er yüzi** (4605.b.), usa **tiş teri** bir kesilsü çoğı (4661.b.), muñar meñzeyür kör **otaçı sözi** (4673.b.), yégitlikte kılgıl **karlık işi** (4692.b.), tiriglik üçün boldı **dünyâ neñi** (4697.b.), baқа körgil emdi **yağız yér kıoyı** (4721.b.), uluğ yolda itmez bu **ew bark işi** (4727.b.), ağı çuz kedim ton **kişi kedgüsi** (4773.b.), kezigçe kelir kör bu **devlet kıurı** (4760.b.), adın tört kılumaz kişi **uz işi** (4805.b.), **havâ arzû boynu** sımağınça **öz** (4807.b.), **kıara saç boduğı** ajun toldı tüz (4885.b.), uluğluğ bedüklük bu **devlet küni** (4914.b.), negü teg âhır hâl **zamâne küni** (4930.b.), ajun boldı **altun öñgi** teg arığ (4959.b.), özin kıldı **mînâ öñi** teg cihân (4960.b.), kıalıq bütrü tuttı **sewüglar kıası** (4961.b.), çoğı ün kesildi **tirigler sözi** (5030.b.), kıçig tutsa kılsa **uluğlar sözi** (5061.b.), bu kün edgü kıazğan **bodun yüki** yüd (5090.b.), kebit ked bez edim **kişi körgüsi** (5108.b.), asıg yok kebitte **satıg belgüsi** (5108.b.), bu **dünyâ işi** kıldı meşgul méni (5116.b.), bu **kıwçaq kıowı** dünyâ kıçki ajun (5133.b.), özüñ yüdti munça **bodun yükleri** (5163.b.), törü bérgü tutgu **könilik yolu** (5172.b.), bekütmek tilese bu **beglik ulı** (5172.b.), bodunğa bolur sen **tiriglik yutu** (5245.b.), usanma uğıtmasu **ğaflet usı** (5271.b.), bu yañlıg kişi ol **kişi yashıgı** (5304.b.), özüñ asğı kıolma **bodun asğı** kıol (5353.b.), et öz tüz tilese **havâ boynu** sı (5474.b.), **kıuğu kırtışı** boldı dünyâ tolu (5449.b.), bu iki bile er alır **öz öçi** (5462.b.), bu iki yumıtısa bedür **beg tâcı** (5463.b.), tilek barça kelgey **yağı boynu** eg (5482.b.), olarda birisi tiler **yüz suwı** (5516.b.), añar **yüz suwı** kılgı kıansa kıwı (5516.b.), taquí bir tiler neñ yéme **yüz suwı** (5518.b.), **él asğı** tile me öz asğıñ tile (5536.b.), **kişi köñli** körme ol asğı üçün (5537.b.), **él asğı** tile özni buzma küçün (5537.b.), **şerî‘at yolu** tut boyun bér egil (5552.b.), bu ortu kılumaz **bu baylar işi** (5562.b.), çığayқа yüdürmegü **ortu yüki** (5565.b.), ötemiş bolur sen **ra‘ıyyet haquí** (5578.b.), ikinc tığmasalar **hazîne‘ haquí** (5581.b.), saña bolğa **iki ajun edgüsi** (5596 b.), bu **dünyâ neñi** barça kıalğu-turur (5605.b.), kéñeşin éter ol kişi **öz işi** (5558.b.), ajun kırtışı boldı **altun öñi** (5669.b.), yaşıq za‘ferân kıldı **yâkıút öñi** (5669.b.), yawa bardı isiz **yégitlik küni** (5701.b.), iligdin tegip açtı **devlet kıapuğ** (5781.b.),kişi mundağ urdı **kışilik yoluğ** (5788.b.), **kişi atı** ögdi özüñke alın (5789.b.), **ajun mâli** térdiñ özüñ boldı bay (5803.b.), ajun bütrü tuttı ürün **kıuş öñi** (5828.b.), **tiyiñ kış öñi** tuttı dünyâ içi (5825.b.), bayat bérsü **iki ajun edgüsi** (5895.b.), ajunğa bayat yadı **edgü atı** (5900.b.), **ajun bodnu** körmek tilegey yüzüñ (5916.b.), **kişi ‘aybı** açma sen örtüp yitür (6096.b.), özüñ asğı kıolma **bodun asğı** kıol (6098.b.), **özüñ asğı** kıolma bodun asğı kıol (6098.b.), **bayat huqmi** tapla köñül ög tilin (6293.b.), atñ boldı kıul

kıılma *begler işi* (6144.b.), yémi *ot köki* içgü yağmur suwı (6155.b.), yémi ot köki içgü *yağmur suwı* (6155.b.), havâ bas ukuş birle *nefs boynu* sı (6161.b.), ajun meñzi boldı *habeş kırtışı* (6213.b.), ajun kırtışı boldı *altun öñi* (6223.b.), bu yañlıg bolur kör *saķınıuķ yolu* (6270.b.), ayıttı bodun hâli *él kün işig* (6347.b.), ayur *él hâli* ne bodun hâli ne (6348.b.), ayur él hâli ne *bodun hâli* ne (6348.b.), yana aydı ilig bu *dünyâ içi* (6379.b.), aģu ol biligligke *dünyâ içi* (6384.b.), negü kılgü teñri bu *dünyâ işi* (6416.b.), şapuş şarma boldı *müsülmân neñi* (6482.b.), *fesâd fısq üni* kör uğıtmaz kéçe (6483.b.), oğul kıız kemişti *ata hürmeti* (6491.b.), şoldum öz erse ya yat *kişi asğı* (6502.b.), řuluñ men idim sen *řul atı* řul oķ (6510.b.), tiriglikke tatğı *süçig cân sewinçi* (6525.b.), kiçiglik tatğı *yéğitlik ereji* yitürdüm (6526.b.), bayat tapğı şaldı *kişi tapğı* şıldım(6541.b.), bayat tapğı şaldı *kişi tapğı* şıldım (6541.b.), yigüm *ot köki* bolsu yağmur suwı tap (6571.b.), yigüm ot köki bolsu *yağmur suwı* tap (6571.b.), *kişi köñli* bilgü tanuķ erdi til söz (6579.b.), *tuz etmek haķı* tép küdezigli barmu (6584.b.) keyik tağı kördüm bu *türkçe sözüg* (6617.b.).

Kutadgu Bilig'de belirtisiz nesne görevli belirtisiz isim tamlamalarında tespit edilen özellikler şunlardır. Tamlayan unsur birden fazla kelimedenden oluşabilmektedir. Örnek: “ayıttı bodun hâli *él kün işig* (6347.b.)”, tamlayan unsur sıfat tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: baķa körgil emdi *yağız yér kıoyı* (4721.b.). Ancak tamlamaların çoğunluğu iki isim unsuru ve iyelik ekinin bir araya gelerek oluşturduğu tamlama şeklinindedir.

4.2.1.2.4. Belirtisiz isim tamlamasının yer tamlayıcısı olarak kullanılması

Karahanlıcada yönelme hâli: **-ka/ -ke, -ga/ -ge; -a/ -e**; bulunma hâli: **-da/ -de, -ta/ -te**; ayrılma hâli: **-da/ -de, -ta/ -te; -dın/ -din, -tın/ -tin; -dun/ -dün**, olarak kullanılmaktadır. Yukarıdaki eklerle kullanılan belirtisiz isim tamlamalarının cümledeki görev adına “yer tamlayıcısı” denir. *Kutadgu Bilig*'de bu görevde kullanılan belirtisiz isim tamlamaları aşağıdadır.

Balıķ řudruķındın şozı burnıña (66.b.), balıķ řudruķındın *şozı burnıña* (66.b.), bu üdte ajun *öz öziñe* baķıp (81.b.), şalı çıķsa *begler başında* tuş ol (213.b.), *ajun beglerinde* bular yéğleri (276.b.), *yağız yér öze* yalñuķ oğlı elig (302.b.), şamuğ *iş içinde* yitig tutsa köz (329.b.), *kişiler ewinde* bu şoprur tütün (341.b.), bu *beglik işiñe* tağı köp kıılın (430.b.), bu *beglik işiñe* tağı saķ kerek (439.b.), bu saķlıķ oduğluķ bu *él işiñe* (440.b.), *ilig tapğıña* bu özüm yüz urup (476.b.), *ğarıblıķ yérinde* kerek

bolğa neñ (477.b.), kirip *kend içinde* tiledi tüşün (488.b.), *şamug iş üdinde* bolur ay bögü (557.b.), *yağız yér katında* kiter ay tetig (883.b.), *yağız yér katında* yürekin yérer (1144.b.), bu *dünyâ içinde* tirildiñ üküş (1186.b.), *könilik içinde* tilegü emin (1291.b.), *kişiler ewinde* küdezgil közüñ (1324.b.), bu *dünyâ işiñe* iş erdim bile (1355.b.), *belâ küç yérinde* sen edgü qılın (1367.b.), *şamug iş içinde* könilik tile(1373.b.), *qara yér katında* yaşıp yatğu tüz (1427.b.), *ilig köñliñe* sıgıdı erse tapuğ (1607.b.), *sewüglér yüzinde* bolur belgü neñ (1899.b.), bu *beglik işiñe* otı ög bilig (1970.b.), bu *beglik işiñe* bu ol bağı örk (1988.b.), *şamug iş içinde* amulluğ üdür (1999.b.), *kişi yalğanında* tileme vefâ (2042.b.), *bodun baylıqıña* törü tüz qodun (2058.b.), qaçan yetgey *él kün işiñe* ögi (2103.b.), bodun *beg yolundın* tüzér yol yorıq (2110.b.), *kişi körkiñe* iç qılıqı iş ol (2215.b.), kerek *sü başına* bu birkaç qılıq (2309.b.), *kişi edgüsindin* kelir edgülük (2439.b.), bu *yüz körkiñe* suw içér iki köz (2467.b.), *mezâlim üdinde* ötügçilerig (2499.b.), *bayat qullarında* eñ üdründüsi (2598.b.), bu *begler işiñe* tusulur kişi (2703.b.), bu *beglik işiñe* ol urmuş ulı (3029.b.), *şamug iş içinde* ay köñli tüzük (3085.b.), *bodun tillerinde* negü söz yorır (3100.b.), *ilig devletinde* itildi ajun (3103.b.), qalı *él işiñe* tusulğu kişi (3141.b.), bilig tamğa bolur *tamu qapğıña* (3223.b.), bilig birle yaqğıl *bayat tapğıña* (3223.b.), *ulus kend içinde* tapuğ bar telim (3226.b.), eren *er katında* özin kizledi (3234.b.), bulumadı *teñri sewinçiñe* yol (3249.b.), bu *dünyâ işiñe* qatılmış kişi (3340.b.), **bu dünyâ içinde** bulur bu tilek (3410.b.), *bodun asğıña* hem yüki yüdgüke (3468.b.), *bayat ‘adliñe* tutçı qorqu yorı (3668.b.), *bayat tapğıña* bu ulanmış özüm (3696.b.), bu *qulluq içinde* qurumuz tüz ök (3749.b.), *tiriglik küniñe* tüker alqınur (3782.b.), *tapılıq içinde* qutı tolmış er (3799.b.), qalı *él işiñe* tusulı tése (3803.b.), *bayat qullarıña* tusul ay bögü (3928.b.), özüm kendke kirse *ilig tapğıña* (4161.b.), *ozunçı tilinde* küyer ot kör e (4212.b.), *qara yér katında* yéyür ot öçün (4328.b.), er atta öñin *beg kişisinde* taş (4336.b.), *kişi edgüsüñe* qatılığıl qarıl (4543.b.), *özi boğuzıña* erk bolup tutğuçı (4588.b.), *qarılıq üdinde* qılınç artatur (4707.b.), *bayat tapğıña* tegse bolmaz adaş (4806.b.), *könilik yoluña* kirümez et öz (4807.b.), *bayat hükmiñe* qod şamuğ işlerig (4927.b.), *şamug iş içinde* yetilmiş ögi (4947.b.), *bayat tapğıña* öz tegümez qanı (5116.b.), *bayat qullarında* meniñde yawuz (5119.b.), bu *dünyâ qutuña* inanma ayıg (5175.b.), *bayat fazlıña* bir baqa kör saqın (5191.b.), *bayat hâlkiña* bolğıl edgü silig (5194.b.), bu *qaflet usındın* küdezgü ya rab (5271.b.), *şamug iş içinde* yetürmiş ögi (5354.b.), *ajun bodıña* tegse andın toqı (5358.b.), *qara yér*

katında ölüp oprasa (5416.b.), *kişi asğına* bakma turma ile (5536.b.), *ulus kend içinde* sen oğrığ (5546.b.), *yégitlik üdinde* yetürgil tapuğ (5716.b.), bu küç tutğıl emdi *ilig işiñe* (5802.b.), *kişi aslına* kör kılinçı tanuğ (5810.b.), *isiz aslına* kendü kılkı tanuğ (5811.b.), uruğ yadı *dünyâ içinde* kelip (6391.b.), *ğara yér katında* yaturlar ölüp (6402.b.).

Kutadgu Bilig'de yer tamlayıcısı görevli belirtisiz isim tamlamalarında tespit edilen özellikler şunlardır. Tamlayan unsur sıfat tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: “*yağız yér katında* kiter ay tetig (883.b.)”, tamlayan unsur birden fazla kelimedenden oluşabilmektedir. Örnek: *belâ küç yérinde* sen edgü kılin (1367.b.).

4.2.1.2.5. Belirtisiz isim tamlamasının zarf tümleci olarak kullanılması

Kutadgu Bilig'de belirtisiz isim tamlamaları “teg, bile, birle” kelimeleriyle kullanılarak zarf tümleci görevinde kullanılmaktadır. Ayrıca bugün olduğu gibi “-din” ayrılma hâli ekinin sebep bildirme anlamıyla, “-de” bulunma hâli ekinin zaman bildirme anlamıyla kullanılmasına da rastlıyoruz. Bu kullanımlar da cümlede zarf tümleci görevi yapmıştır. *Kutadgu Bilig*'de rastladığımız örnekler aşağıdadır.

Şeri'at yüzündin kiterdi eşük (54.b.), burunduğluğ ol söz *téve burnı* teg (206.b.), barur çança yetse *titir boynı* teg (206.b.), *uğuş közi* birle yaruttı cihân (290.b.), kuğu kıldı *kuzğun tüsi* teg başım (365.b.), *söz asğı* bile kör yağız yérdeki (1002.b.), *bayat fazlı* birle tirilgil (1251.b.), *bayat atı* birle bitidi bitig (1341.b.), *bayat atı* birle sözüğ başladı (1343.b.), *bayat atı* birle kesildi tını (1520.b.), *bayat fazlı* birle bedür ol kişi (1799.b.), *bayat fazlı* bolsa açıldı çapug (1811.b.), *bayat fazlı* birle ağırlar çulug (1813.b.), *bayat atı birle* sözüğ başladı (3188.b.), *bayat atı* birle sözüğ başladı (3715.b.), *esenlik üdinde* sen edgü yétür (1368.b.), çamuğ *beg tileki* öze kııl işi (1609.b.), *ağırlık üdinde* kişig sermedi (1718.b.), *uçuzluk üdinde* tapuğ kesmedi (1718.b.), könilik kıılığlı *emânet küni* (1729.b.), bu *begler sözü* birle edgü sawı (1807.b.), *ğaya çuzunu* teg yıraç tutsa köz (2313.b.), *kişi erdemi* birle erdin keçer (2646.b.), sözüğ çıksa andın *sehar tanı* teg (2684.b.), *idişçi başı* ked çoyuğ er kerek (2900.b.), bedük boldı *begler işi* teg atı (2933.b.), *ürüñ çuş çutu* teg bu erdem çutu (3011.b.), séni men *müsülmân tususu* üçün (3929.b.), tağı bir tutar iş *öz asğı* üçün (4203.), apañ *dünyâ asğı* üçün erse iş (4206.b.), *habîb sawçı haqqı* üçün sew adaş (4339.b.), *bayat tapğı* birle tirildim oğün (4689.b.), *bayat* bérdi *fazlı* bile belgülep (5469.b.), usanma uditmasu *ğaflet küni* (5266.b.), *bodun asğı* içre özüñ

asğı ol (5353.b.), *bodun asğı* içre özün asğı ol (5353.b.), bu *üdlele okı* birle köñli balıg (5430.b.), *köñül inçliki* birle ögrelesüler (5554.b.), tatıdı tiriglik *el asğı* bile (5627.b.), saçım boldı *suñkur tüsi* teg şeşüt (5639.b.), qara erdi *kuzgun tüsi* teg başım (5643.b.), *köñül közi* birle baqıp teñledim (5691.b.), saqal boldı *suñkur tüsi* teg şeşüt (5697.b.), kişilik bolur çın *kişi belgüsi* (5787.b.) *bayat yadı* birle tapuğ qıl baqın (6136.b.), *bayat hükmi* birle ayu bérdi yol (6395.b.).

Kutadgu Bilig'de zarf tümleci görevli belirtisiz isim tamlamalarında bazı özellikler tespit edilmiştir. Tamlayan unsur sıfat tamlamasından oluşabilmektedir. Örnek: *habib sawçı haqqı* için sew adaş (4339.b.), tamlayan unsur ile tamlanan unsur arasına başka kelimeler girebilmektedir. Örnek: “*bayat* bérdi *fazlı* bile belgülep (5469.b.)”.

4.2.2. İsim Tamlamasının Diğer Söz Gruplarında Kullanılışları

4.2.2.1. Belirtili isim tamlamasının diğer söz gruplarında kullanılışları

4.2.2.1.1. Belirtili isim tamlamasının zarf fiil grubunda kullanılması

Bir zarf fiil ile bu zarf fiile bağı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubuna zarf fiil grubu denir. Karahanlıcada belirtili isim tamlamaları zarf fiil grubunda isim unsuru olarak kullanılmaktadır. *Kutadgu Bilig*'de belirtili isim tamlamasının zarf fiil grubunda kullanılmasının örnekleri aşağıdadır.

Bu yañlıg *beginiñ sewinçin* tilep (2964.b.), siñürse *anıñ asğı* bergey tatıg (5774.b.).

Kutadgu Bilig'de belirtili isim tamlamasının zarf fiil grubunda kullanılması çok yaygın değildir.

4.2.2.1.2. Belirtili isim tamlamasının edat grubunda kullanılması

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubuna edat grubu denir. Karahanlıcada belirtili isim tamlamaları edat grubunda isim unsuru olarak kullanılmaktadır. *Kutadgu Bilig*'de belirtili isim tamlamasının edat grubunda kullanılmasının örnekleri aşağıdadır.

tişiniñ taşı teg bolumaz içi (4513.b.), *isizniñ kınu* birle qılqın ewür (5548.b.), *kimiñ edgü atı* bile çıksa cân (5570.b.), *şatunuñ başıña* tegi yoqladım (6053.b.).

Kutadgu Bilig'de belirtili isim tamlamasının edat grubunda kullanılması çok yaygın değildir.

4.2.2.1.3. Belirtili isim tamlamasının deyimde kullanılması

Deyimler, kalıplaşmış asıl anlamlarından uzaklaşan sözlerin başka bir anlamı karşılayarak bir arada kullanılmasıdır. Kutadgu Bilig’de deyimden belirtili isim tamlaması kuruluşunda isim unsuru olarak kullanılmasına da rastlanmaktadır.

Yüzüñnüñ suwm éltge séndin arıg (4289.b.).

Kutadgu Bilig’de belirtili isim tamlamasının deyimde kullanılması yaygın değildir.

4.2.2.2. Belirtisiz isim tamlamasının diğer söz gruplarında kullanılışları

4.2.2.2.1. Belirtisiz isim tamlamasının sıfat fiil grubunda kullanılması

Bir sıfat-fiil ile bu sıfat fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubu sıfat fiil grubudur. Karahanlıcada belirtisiz isim tamlamaları sıfat fiil grubunda isim unsuru olarak kullanılmaktadır. *Kutadgu Bilig*’de belirtisiz isim tamlamasının sıfat fiil grubunda kullanılmasının örnekleri aşağıdadır

Habîb sewer yolu ménî yetteçi (388.b.), *körür köz yaruğı* ogul kız oğı (1163.b.).

Kutadgu Bilig’de belirtisiz isim tamlamasının sıfat fiil grubunda kullanılması çok yaygın değildir.

4.2.2.2.2. Belirtisiz isim tamlamasının isim fiil grubunda kullanılması

Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubu isim fiil grubudur. Karahanlıcada belirtisiz isim tamlamaları isim fiil grubunda isim unsuru olarak kullanılmaktadır. *Kutadgu Bilig*’de belirtisiz isim tamlamasının isim fiil grubunda kullanılmasının örnekleri aşağıdadır

Yağı boyı yençmek tiler erse sen (2025.b.), *erej kapğı* tutmaq özüñ asğı ol (2992.b.), nelük munça *yalñuğ yüki* yüdmek öz (5465.b.), *ajun bodı* körmek tilegey yüzüñ (5916.b.).

Kutadgu Bilig’de belirtisiz isim tamlamasının isim fiil grubunda kullanılması çok yaygın değildir.

4.2.2.2.3. Belirtisiz isim tamlamasının edat grubunda kullanılması

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubuna edat grubu denir. Karahanlıcada belirtisiz isim tamlamaları edat grubunda isim unsuru olarak kullanılmaktadır. Kutadgu Bilig’de belirtisiz isim tamlamasının edat grubunda kullanılmasının örnekleri aşağıdadır.

Burundukluğ ol söz *téve burnı* teg (206.b.), barur kaçça yetse *titir boynı* teg (206.b.), *yağız yér öze* yalñuq oğlu elig (302.b.), *bu tört neng öze* sözledim men sözüg (358.b.), *köni yol öze* tuttı könglüm amul (382.b.), kuğu kıldı *kuzğun tüsi* teg başım (365.b.), *söz asğı* bile kör yağız yerdeki (1002.b.), *bayat fazlı* birle tirilgil kutun (1251.b.), *bayat fazlı* bolsa kim erse öze (1269.b.), *bayat atı* birle bitidi bitig (1341.b.), *bayat atı* birle sözüg başladı (1343.b.), *bayat atı* birle kesildi tını (1520.b.), *bayat fazlı* birle bedür ol kişi (1799.b.), *bayat fazlı* bolsa açıldı kapug (1811.b.), *bayat fazlı* birle ağırlar kulug (1813.b.), *ķaya kuzunu* teg yırak tutsa köz (2313.b.), *kişi erdemi* birle erdin keçer (2646.b.), sözüg çıkısa andın *sehar tanı* teg (2684.b.), kalı teñlemiş *teg ukuş belgüsi* (2838.b.), bedük boldı *begler işi* teg atı (2933.b.), *ürüñ kuş kutı* teg bu erdem kutı (3011.b.), *bayat atı* birle sözüg başladı (3188.b.), *bayat atı* birle sözüg başladı (3715.b.), séni men *müsülmân tususu* üçün (3929.b.), taķı bir tutar iş *öz asğı* üçün (4203.), apañ *dünyâ asğı* üçün erse iş (4206.b.), *habîb sawçı haķķı* üçün sew adaş (4339.b.), *bayat tapğı* birle tirildim ögün (4689.b.), *bayat* bérdi *fazlı* bile belgülep (5469.b.), ajun boldı *altun öñgi* teg arıg (4959.b.), özin kıldı *mînâ öñi* teg cihân (4960.b.), *bodun asğı* içre özüñ asğı ol (5353.b.), bu *üdleķ oķı* birle köñli balıg (5430.b.), *köñül inçliķi* birle ögretsüler (5554.b.), atıdı tiriglik *él asğı* bile (5627.b.), saçım boldı *suñķur tüsi* teg şeşüt (5639.b.), kara erdi *kuzğun tüsi* teg başım (5643.b.), *köñül közi* birle baķıp teñledim (5691.b.), saķal boldı *suñķur tüsi* teg şeşüt (5697.b.), *bayat yadı* birle tapuğ kııl baķım(6136.b.), *bayat hükmi* birle ayu bérdi yol(6395.b.).

Kutadgu Bilig’de belirtisiz isim tamlamasının edat grubunda kullanılmasının örnekleri çoktur. Kullanılan edatlar genellikle “teg, içre, üçün, birle, bile, öze” edatlarıdır.

4.2.2.2.4. Belirtisiz isim tamlamasının ünlem grubunda kullanılması

Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubuna ünlem grubu denir. Karahanlıcada belirtisiz isim tamlamaları ünlem grubunda isim unsuru

olarak kullanılmaktadır. *Kutadgu Bilig*'de belirtisiz isim tamlamasının ünlem grubunda kullanılmasının örnekleri aşağıdadır

Ay *dîn 'izzi* devletka nâsir mu'în (89.b.), ay *dünyâ cemâli* uluğluqqa körk (91.b.), bu at meñü qaldı ay *terken qutu* (115.b.), ayâ *til idisi* küdezigil başıg (168.b.), bu ay toldı aydı ay *hâcib qutu* (526.b.), ay *devlet idisi* bu devlet bile (551.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig qutu* (589.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig qutu* (637.b.), ayur ay *biligsiz kişi munduzı* (643.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig qutu* (720.b.), bayat bérđi ârzü ay *erde başı* (752.b.), şükür kııl ay *ni'met idisi* unur (756.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig qutu* (776.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig qutu* (836.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig qutu* (1070.b.), bu ay toldı aydı ay *ilig qutu* (1085.b.), tapug yetrümedim ay *ilig kanı* (1094.b.), uzun kiç yaşagil ay *ilig qutu* (1350.b.), saray qarşı itme ay *ilig qutu* (1418.b.), munu men barır men ay *ilig qutu* (1482.b.), tükkel ud bolur bu ay *ilçi başı* (1598.b.), ay *begler sewinçi* tilegli kişi (1609.b.), kılınç edgüsi ol ay *kılkı tüzün* (1639.b.), bu üç neng turur qör ay *ilçi unur* (1667.b.), oqıgıl uqa bar ay *elgi aqı* (1708.b.), yañılsa bu begler ay *ilig qutu* (1969.b.), negü tér eşitgil ay *ilçi başı* (1992.b.), qamuğda yarasız ay *ilig qutu* (2037.b.), bu söz işke tutgıl ay *boğuzı qulu* (2100.b.), tuz etmek kéñüt ay *kişi qutluğı* (2319.b.), ay *begler inançı* sözüg kizle berk (2683.b.), bu üç törlüg ol kör ay *ilçi başı* (2703.b.), bu söz işke tutgıl ay *ajun tözi* (2758.b.), bağırsaqnı bek tut ay *er ködrümi* (2768.b.), munu aydım emdi ay *élig kişi* (2877.b.), ayıtmış nı aydım ay *élig qutu* (2944.b.), negü beg bolur ol ay *élig qutu* (2983.b.), qanatsız quş uçmaz ay *begler begi* (3005.b.), ay *himmet idisi* ajun qol talu (3086.b.), anıñ ma'nîsi uq ay *köñli yazı* (3323.b.), yorı yalñuz işsiz ay *yalñuq uzı* (3361.b.), qodu bér ménı ay *kişi ködrümi* (3693.b.), taqı ma igidgey ay *dünyâ begi* (3744.b.), adınsıg bolurmu ay *ilçi başı* (3763.b.), idisi başın yér ay *ilçi başı* (4078.b.), negü tér eşitgil ay *ilçi başı* (4197.b.), bulunsa adaş tut ay *er ködrümi* (4235.b.), ayâ *körk tilegli kişi edgüsi* (4493.b.), Ay *köñlüm yaruqı* haqıkat yaqın (4679.b.), et öz örtgü tap kııl ay *er edgüsi* (4773.b.), usanıp yoriğli ay *ârzü qulu* (5145.b.), tünek ol bu dünyâ ay *dünyâ begi* (5185.b.), öziñe bolur ay *bodun belgüsi* (5224.b.), sen ötrü haqıñ qol ay *ilçi aqı* (5578.b.), üdinde tegürse ay *elgi aqı* (5581.b.), muñar eymenür-men ay *ilig qutu* (5885.b.), saqıngıl ay *devlet idisi kişi* (6130.b.), ay *köñlüm talusı* sewüg cânqa cân (6302.b.), ay *ni'met idisi* ölüm mihnetiñ (6377.b.), ay *mihnet idisi* ölüm ni'metiñ (6377.b.), erejlengil ança ay *kılkı tüzün* (6414.b.), bu yañlıg törütmiş ay *ilçi başı* (6416.b.), ay

ni‘met idisi şükür kııl yégil (6449.b.), ay *mihnet idisi* habır kııl egil (6449.b.), munâfiķ atandı ay *élçi başı* (6456.b.), köñülke alın sen ay *edgü başı* (6678.b.).

Kutadgu Bilig’de belirtisiz isim tamlamasının ünlem grubunda kullanılmasının örnekleri çoktur. Belirtisiz isim tamlamasının ünlem grubunda kullanılmasında çoğunlukla ”ay” seslenme ünlemi kullanılmıştır.

4.2.2.2.5. Belirtisiz isim tamlamasının deyimde kullanılması

Deyimler kalıplaşmış asıl anlamlarından uzaklaşan sözlerin başka bir anlamı karşılayarak bir arada kullanılmasıdır. *Kutadgu Bilig*’de deyimde belirtisiz isim tamlaması kuruluşunda isim unsuru olarak kullanılmasına da rastlanmaktadır. *Kutadgu Bilig*’de belirtisiz isim tamlamasının deyimde kullanılmasının örnekleri aşağıdadır

Tuz etmek idisi aķı er başı (1191.b.), añar bérđi devlet tükel *yüz suwı* (2007.b.), *tuz etmek haķı* tép öter er haķı (2321.b.), yéme *ķul haķı* yoķmu begler öze (2952.b.), *habib sawçı haķķı* üçün sew adaş (4339.b.), olarda birisi tiler *yüz suwı* (5516.b.), añar *yüz suwı* kılgı ķansa kıwı (5516.b.), taķı bir tiler neñ yéme *yüz suwı* (5518.b.), *ajun mâlı* térdiñ özüñ boldı bay (5803.b.), *tuz etmek haķı*nı küdezip eren (5797.b.), ötediñ maña sen *tuz etmek haķı*n (5889.b.), *tuz etmek haķı* tép ķüdezigli barmu (6584.b.).

Kutadgu Bilig’de belirtisiz isim tamlamasının deyimde kullanılması çok yaygın değildir. Kullanılan deyimler genelde aynı deyimlerdir. Örnek: “*tuz etmek haķı, yüz suwı*” gibi.

SONUÇ

Yaptığımız çalışma sonucunda aşağıdaki sayısal verilere ulaştık:

1533 tane isim tamlaması tespit edilmiştir. Bu tamlamaların,

1. **239** tanesi belirtili isim tamlamasıdır.
2. **1295** tanesi belirtisiz isim tamlamasıdır.
3. **25** tanesi tamlayanı “Ø” + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamasıdır.
4. **152** tanesi tamlayanı zamir+ tamlananı isim olan belirtili isim tamlamasıdır.
5. **9** tanesi tamlayanı zamir + tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır.
6. **28** tanesi tamlayanı isim + tamlananı tek isim olan belirtili isim tamlamasıdır.
7. **1** tanesi tamlayanı isim tamlaması + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamasıdır.
8. **18** tanesi tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim olan belirtili isim tamlamasıdır.
9. **1** tanesi tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı belirtili isim tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır.
10. **1** tanesi tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamasıdır.
11. **1205** tanesi tamlayanı isim + tamlananı isim olan belirtisiz isim tamlamasıdır.
12. **90** tanesi tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim olan belirtisiz isim tamlamasıdır.

Tablo.1. Tespit edilen isim tamlamaları

		%
Belirtili isim tamlaması	tamlayanı “Ø” + tamlananı isim olan	1,63
	tamlayanı zamir+ tamlananı isim olan	9,92
	tamlayanı zamir + tamlananı sıfat tamlaması	0,59
	tamlayanı isim + tamlananı tek isim	1,83
	tamlayanı isim tamlaması + tamlananı isim	0,07
	tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim	1,18
	tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı belirtili isim	0,07
	tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı sıfat tamlaması	0,07
Belirtisiz isim tamlaması	tamlayanı isim + tamlananı isim	78,61
	tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim	5,87

İsim tamlamasının cümle ögesi olarak kullanılışları ile ilgili tespitlerimiz ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. 120 tane belirtili isim tamlaması özne olarak kullanılmıştır.
2. 17 tane belirtili isim tamlaması yüklem olarak kullanılmıştır.
3. 46 tane belirtili isim tamlaması belirtili nesne olarak kullanılmıştır.
4. 28 tane belirtili isim tamlaması belirtisiz nesne olarak kullanılmıştır.
5. 20 tane belirtili isim tamlaması yer tamlayıcısı olarak kullanılmıştır.
6. 5 tane belirtili isim tamlaması zarf tümleci olarak kullanılmıştır.
7. 538 tane belirtisiz isim tamlaması özne olarak kullanılmıştır.
8. 102 tane belirtisiz isim tamlaması yüklem olarak kullanılmıştır.
9. 158 tane belirtisiz isim tamlaması belirtili nesne olarak kullanılmıştır.
10. 416 tane belirtisiz isim tamlaması belirtisiz nesne olarak kullanılmıştır.
11. 88 tane belirtisiz isim tamlaması yer tamlayıcısı olarak kullanılmıştır.
12. 47 tane belirtisiz isim tamlaması zarf tümleci olarak kullanılmıştır.

Tablo.2. İsim tamlamasının cümle ögesi olarak kullanılışları

		%
Belirtili İsim Tamlaması	özne	7,70
	yüklem	1,09
	belirtili nesne	2,95
	belirtisiz nesne	1,80
	yer tamlayıcısı	1,29
	zarf tümleci	0,32
Belirtisiz İsim Tamlaması	özne	34,51
	yüklem	6,55
	belirtili nesne	10,14
	belirtisiz nesne	26,69
	yer tamlayıcısı	5,65
	zarf tümleci	3,02

İsim tamlamasının diğer söz gruplarında kullanılışları ile ilgili tespitlerimiz ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. 2 tane belirtili isim tamlaması zarf fiil grubunda kullanılmıştır.
2. 2 tane belirtili isim tamlaması sıfat fiil grubunda kullanılmıştır.
3. 5 tane belirtili isim tamlaması isim fiil grubunda kullanılmıştır.
4. 7 tane belirtili isim tamlaması edat grubunda kullanılmıştır.
5. 1 tane belirtili isim tamlaması deyimde kullanılmıştır.
6. 36 tane belirtisiz isim tamlaması edat grubunda kullanılmıştır.
7. 68 tane belirtisiz isim tamlaması ünlem grubunda kullanılmıştır.
8. 12 tane belirtisiz isim tamlaması deyimde kullanılmıştır.

		%
Belirtili İsim Tamlaması	zarf fiil	1,51
	sıfat fiil	1,51
	isim fiil	3,76
	edat grubunda	5,27
	deyimde	1,33
Belirtisiz İsim Tamlaması	edat grubunda	27,07
	ünlem grubunda	51,14
	deyimde	9,03

Tablo.3. İsim tamlamasının diğer söz gruplarında kullanılışları

Bütün bu sayısal verilerin sonucunda şu bulgulara ulaşıldı.

Eski Türkçede isim tamlamaları genel olarak belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak kullanılmaktadır. Belirtisiz isim tamlamaları belirtili isim tamlamalarından daha fazladır. Zamirlerle kurulan isim tamlamaları belirtili isim tamlamalarının % 50'sinden daha fazlasını oluşturmaktadır. İsim tamlamalarının söz gruplarında kullanılışı henüz çok fazla yaygınlaşmamıştır. Belirtisiz isim tamlamaları, isim + isim ve tamlayanı sıfat tamlaması + tamlananı isim olan belirtisiz isim tamlaması şeklindedir.

Bu bulgulardan da anlaşılacağı gibi Eski Türkçede isim tamlamalarının kullanılışı belirtili ve belirtisiz isim tamlaması şeklindedir.

İsim tamlamaları Eski Türkçede karmaşık olmayan bir şekilde kullanılmaktadır. İsim tamlamalarının çok farklı başlıklar ve adlandırmalar altında adlandırılışı daha sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir.

Eski Türkçede tamlamalar oldukça yalın ve karmaşık olmayan bir şekilde ifade edilmesine rağmen anlatım gücü çok derin, çok anlamlı ve çok güçlüdür.

Bu çalışma, bizi isim tamlamalarını ayrıntılara ve adlandırmalara boğmanın gerekli olmadığı sonucuna ulaştırmıştır. Yalnızca belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak adlandırmak yeterli olacaktır. Türkçenin matematiksel bir yapısının varlığı dilimizin dünyanın en kadim dillerinden birisi olmasını sağlamıştır. Türkçenin kuralları karmaşaya değil tam tersine mantıksal bir kolaylığa meyillidir.

Elbette tamlamaların bir çeşit yeni kavram, nesne ve durumları adlandırma amaçlı kullanılmasının günümüzde tamlamaların daha ayrıntılı kullanılması sonucunu doğurduğu gerçeğinin de bilincindeyiz. Ancak dilimizi gelecek kuşaklara, yüzyıllara hatta binyıllara taşımak istiyorsak kurallarının bozulmaması gereğinin de altını özellikle çizmek gerektiğini belirtmeliyiz.

KAYNAKLAR

a) Kitaplar:

Akalın, M. (1998). *Tarihi Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.

Aksan, D. Atabay, N. Kutluk, İ. Özel, S. (1983). *Sözcük Türleri*, TDK Yayınları, Ankara.

Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dil Bilim*, TDK, Yayınları, Ankara.

Arat, R. R. (2003). *Çeviri, Yusuf Has Hacib Kutadgu Bilig*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Arat, R. R. (1979). *Metin I, Kutadgu Bilig*, TDK Yayınları, Ankara.

Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.

Bilgegil, M. K. (2009). *Türkçe Dil Bilgisi*, Erzurum.

Bozkurt, F. (1992). *Türklerin Dili*, Cem Yayınevi, İstanbul.

Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul.

Cemiloğlu, İ. (2001). *Dede Korkut Hikayeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*, TDK Yayınları, Ankara.

Çağatay, Ş. S. (1977). *Türk Lehçeleri Örnekleri VIII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Kadar*, Erol Ofset Matbaacılık- Ankara.

Deny, J. (2000). *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)*, Ankara.

Dilaçar, A. (1972). *Kutadgu Bilig İncelemesi*, TDK Yayınları, Ankara.

Ediskun H.(1992). *Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi Türk Dil Bilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Eker S.(2006). *Çağdaş Türk Dili*, Ankara.

Ercilasun, A. B.(2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ, Ankara.

Muharrem, E. (1980). *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Gabam, A. V. (2000). *Eski Türkçenin Grameri*, TDK, Ankara. Üniversitesi Basımevi

Gencan, T. N. (1979). *Dil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.

Grönbech, K. (1995). *Türkçenin Yapısı*, Çeviren Akalın, Mehmet, TDK. Yayınları, Ankara.

Hacıeminoğlu, N. (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.

Hengirmen, M. (1998). *Türkçe Dil Bilgisi*, Engin Yayınları, Ankara.

Kaçalın, M. S. Haz. *Kutadgu Bilig* 1,T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, <http://www.kulturturizm.gov.tr> (2010)

Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*, İstanbul.

Karahan, L. (2004). *Türkçenin Söz Dizimi*, Ankara.

Korkmaz, Z.(2000). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, TDK, Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.

b) Dergide makaleler:

Baba, Okan.(2001). Türkiye Türkçesinde İyelik Ekinin Kullanılması, *Türk Dili* dergisi, 82: 21- 26.

Başdaş, Cahit. (2008). Türkçede İyelik- Yükleme Sorunu Dede Korkut Örneği. *Turkish Studies*, I (3) : 6- 14.

Demir, Celal. (2007). Türkiye Türkçesinde İsim Tamlamasını Oluşturan Ögelerin Söz Dizimsel ve Anlamsal Özellikleri. *Turkish Studies*, 4 (2) : 1136- 1143.

Demir, Celal. (2007). Türkiye Türkçesi Gramerlerinde İsim tamlaması Sorunu ve Bir Tasnif Denemesi. *Türk Dünyası İncelemeleri*, 7 (1): 27- 54.

Tekin, Talat. (1983). Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine, *Genel Dilbilim Dergisi*, 2 (7-8): 10- 17.

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe Yıldız Koroğlu, Gaziantep’te doğdu. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans eğitimini tamamlayarak mezun oldu. Mesleğe, Gaziantep ilinde Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak başladı. Daha sonra, Gaziantep Üniversitesine 1997 yılında Türk dili okutmanı olarak atandı ve hâlen aynı göreve devam etmektedir. Evli ve bir çocuk annesidir.

VITAE

Ayşe Yıldız KÖROĞLU was born in Gaziantep. She graduated from the Department of Turkish Language and Literature, Faculty of Education at Ondokuz Mayıs University. First time, she was working as a teacher of Turkish Language and Literature at Gaziantep Centre High School. She has been working as a lecturer of Turkish Language at Gaziantep University since 1997. She is married and the mother of one child.